

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GORDON NORRIE

AF MEDICINSK
FACULTETS HISTORIE

II

1750—1800

LEVIN & MUNKSGAARD . EJNAR MUNKSGAARD
KØBENHAVN 1937

MEDICINSK FACULTET

1750—1800

II

AF MEDICINSK
FACULTETS HISTORIE

1750—1800

II

AF

GORDON NORRIE

LEVIN & MUNKSGAARD . EJNAR MUNKSGAARD
KØBENHAVN 1937

Printed in Denmark.

H. P. HANSENS BOGTR., KØBEN.

FORORD.

Dette bind er mit syvende i rækken af de medicinske læreanstalters historie. Jeg begyndte med kirurgisk akademis stiftelseshistorie 1896, men fik først tid til at fortsætte, efter at jeg var faldet for aldersgrænsen som militærlæge 1920. Andet bind (1785—1803) og tredje bind (1803—1841) af kirurgisk akademis historie udkom 1923. I de følgende aar skrev jeg bl. a. den danske oftalmologis historie, men jeg vendte saa tilbage til læreanstalternes historie og skrev om theatrum anatomico-chirurgicum i to bind 1931 og 1932. Efter opfordring fra forskellig side tog jeg derefter fat paa medicinsk fakultets historie i sidste halvdel af 18' aarhundrede, og 1934 udkom første del af fakultetets historie fra 1750 til 1779. Med den nu foreliggende bog har jeg ført udviklingen videre til aaret 1800 med hensyn til fakultetets indre historie, men jeg har saa dertil føjet en oversigt over fakultetets medlemmers videnskabelige præstationer i sidste halvdel af aarhundredet, hvorved jeg haaber at have vist, at denne periode indtager en meget fremragende plads i fakultetets ældre historie.

Det er mit haab at kunne gaa videre og give en oversigt over fakultetets historie i begyndelsen af 19' aarhundrede indtil sammenslutningen med kirurgisk akademi til et lægevidenskabeligt fakultet. Opgaven er ikke let, da der ikke er skrevet noget derom tidligere, men om muligt skulde man gerne have en saadan oversigt næste aar, da det 1938 er 100 aar siden den medicinske og kirurgiske examen blev

sluttet sammen til den lægevidenskabelige examen, som vi har endnu.

Jeg skylder Carlsbergfondet min oprigtigste tak, fordi det har støttet mine arbejder og gjort det muligt at udgive alle disse bøger.

København, den 6' maj 1937.

Gordon Norrie.

INDHOLD.

	Side
I.	
Professores designati. — F. L. Bang prof. design. — Aasheim prof. design. — Klage fra professores designati. — Kabinetsordre. — Svar derpaa af proff. ord. — Ny modsigende kabinetsordre. — Atter klage fra proff. design. — Svar fra proff. ord. og erklæring fra designati. — Kgl. resolution	9
II.	
Universitetsfundatsen af $\frac{7}{5}$ 1788. — Filosofisk examen. — Medicinsk examen. — Bangs forslag til klinisk examen. — Fakultetets forslag. — Kommissionsbetænkningen og kgl. resolution om examen. — Fundatsens bestemmelser om examen. — Den medicinske doctorgrad og fundatsen. — Omkostningerne ved doctorgraden. — Afhandling for doctorgraden. — Spørgsmaal om disputatio sine præside. — Betydning af det græske sprog for medicinerne.....	43
III.	
Professorernes tal efter fundatsen 1788. — Lector chemiæ: Kratzensteins forslag, Aasheims forslag. — Johannes Müllers ansøgning. — Gadso Coopman professor chemiæ	69
IV.	
Aarhundredets sidste decennium. — Callisen generaldirektør for kirurgien. — Rottbøll søger om vikar. — Horrebows ansøgning om at blive professor anatomiæ. — Patronens indstilling. — Kratzensteins død. — Horrebows død. — Herholdt og Sylvester Saxtorph. — Rott-	

	Side
bølls død, Tode prof. ord. — Sylvester Saxtorph prof. e. o. chirurgiæ & obst. — Mathias Saxtorphs død, Bang prof. ord. — Ranøe medicus ved Frederiks hospital. — Aasheims død. — Patronens indstilling om fakultetet. — Ranøe professor, Skielderup, Mynster og H. C. Ørsted adjunker	81

V.

Fakultetets literære virksomhed 1750—1800. — Heuer- mann. — Kratzenstein. — Rottbøll. — Chr. Berger. — Mathias Saxtorph. — Callisen. — Tode. — F. L. Bang. — Sammenligning med den Bartholinske periode.....	124
Henvisninger	153
Navneregister	156

I.

Professores designati spillede en stor rolle i det medicinske fakultet i den sidste halvdel af 18' aarhundrede. Deres stilling var ganske mærkelig, for de fik lov til at gøre et betydeligt arbejde, idet de holdt forelæsninger og tillige fik tilladelse til at examinere ved examen, men de fik ikke blot intet honorar derfor, men fakultetet anerkendte dem kun, naar det fandtes opportunt. Med konsistorium havde de selvfølgelig intet at gøre. Alligevel var stillingen meget eftertragtet, som jeg har givet adskillige eksempler paa i fakultetets historie 1750—1779. Det er forstaaeligt, for titlen har givet anseelse og praxis, men tillige var den en slags alderdomsforsikring, da den gav udsigt til at blive professor ordinarius paa de gamle dage. Udsigterne var ganske vist ikke store, men de gamle maatte dog engang dø. At nogen skulde tage sin afsked i levende live, kunde man ikke gøre regning paa, for aldersgrænse var der ikke, og blev man ude af stand til at passe sit embede, fik man lov til at holde vikar, eller man gjorde det uden videre.

I 1783 blev der givet bestemmelser om forholdet mellem *professores ordinarii* og *designati*, men det skete først efter vidtløftige stridigheder, som i mange henseender er oplysende. Man træffer hinanden modsigende kabinetsordrer, men frem for alt ser man, hvor uheldigt det var, at fakultetet kun bestod af to pro-

fessorer, som tilmed i reglen var uenige. Forholdene i fakultetet illustreres godt gennem denne kamp, og jeg skal derfor give et udførligt referat af forhandlingerne, saaledes som jeg har kunnet uddrage det af de mange spredte og tildels uordnede aktstykker¹⁻³).

Det, der gav anledning til stridighederne, var to ansøgninger om at blive professores designati, den ene fra *F. L. Bang*, den anden fra *A. N. Aasheim*. Om disse to dygtige mænds tidligere liv skal jeg oplyse:

Frederik Ludvig Bang var født 5' januar 1747 paa Egebjerggaard ved Nykøbing S., hvor hans fader var forvalter paa de kgl. godser. Hans moder var født *Schwane*. Han blev student fra Herlufsholm 1761, alumne paa Walkendorfs collegium 1765—1768, tog medicinsk examen 15' og 24' juli 1767⁴), fik stipendium Finckianum efter ønske af grevinde *Svane* (en datterdatters sønndatter af *Thomas Fincke*) 1769⁵), rejste derpaa udenlands ved hjælp af legatet og tilskud fra en ældre halvbroder, daværende kammeradvokat *Oluf Lundt Bang*. Da han kom hjem, tog han doktorgraden 1774 og blev samtidig medlem af medicinsk selskab, derpaa reservemedicus paa Frederiks hospital 1774 og ved overlæge *Fabricius'* død overmedicus der 18' maj 1775.

Arent Nicolai Aasheim, søn af politibetjent *Stephen Aasheim* og *Barbara Arentz*, var født i Bergen 17' juni 1749 og blev student der 1765. Han blev astronomisk observator 1766, alumne paa Walkendorfs collegium 1767—1771, og medens han var der, blev han kgl. landmaaler 1770. Paa Frederiks hospital var han kandidat 1769—1777 og tog imidlertid medicinsk examen 1776 med laud. og blev dr. med. 7' juni 1776 og medlem af

W. Heuer del. 4. sc.

FRIDER. LUDOV. BANG.

ætalis Anno 62 do.

medicinsk selskab 1780. Han var først og fremmest fysiker.

Bang kom først med sin ansøgning i 1782. Den er ikke dateret, men paa grund af indholdet, kan det være rigtigt at notere, at han var 35 aar, da han indsendte den. Den lyder⁶⁾:

»Da jeg i en tiltagende alder ej kan vente at have kræfter til at fortsætte mit besværlige og vidtløftige embede som medicus ved Frederiks hospital, og da jeg allerede i adskillige aar har holdt medicinske saavel patologiske som andre praktiske forelæsninger, saa er min underdanigste begæring, at D. K. M. allern. vilde beskikke mig til professor medicinæ designatus ved Københavns universitet, hvorved jeg maatte kunne haabe at opnaa et levebrød og embede, som jeg meget vel kan forrette, naar kræfternes aftagelse ej tillader mig at fortjene min og families underholdning ved mit nærværende arbejde, og hvorved jeg kunde faa tid til at fuldføre adskillige nyttige skrifter, hvortil min udbredte praxis har givet og vil give mig megen materie.«

Det kan bemærkes, at *Bang* ud over sin disputats og et par disputatser som student intet havde skrevet paa det tidspunkt, da denne ansøgning indsendtes.

Naturligvis sendtes *Bangs* ansøgning til konsistorium, hvor rektor, professor *Niels Edinger Balle*, satte den i cirkulation. Den kom først til *Kratzenstein*, der var dekanus. Han skrev, at *Bang* var hans ven, og at han undte ham det godt. Han undte ham ogsaa professortitlen, men ikke designationen, idet han ansaa det for skadeligt for universitetet, naar udsigten til ascension var saa fjern. Da han forudsaa, at *Rottbøll* var af en anden mening, sendte han ved pedellen bud til *Rottbøll* om at lade cirkulæret gaa videre til *Sax-*

torph, men det gjorde *Rottbøll* ikke, men sendte det tilbage til rektor med sin anbefaling. Under den videre gang i konsistorium drøftede man ulemperne ved designationerne i det filosofiske fakultet, hvor det havde vist sig, at den designatus, som stod for tur, slet ikke havde kundskaber til at overtage det fag, der blev ledigt. Dette mente majoriteten ikke kunde ske i det medicinske fakultet, hvilket vil sige, at man gik ud fra, at enhver medicinsk professor kunde undervise i alle medicinske dele — mere var medicinen ikke specialiseret dengang! I sit svar udviklede konsistorium vanskelighederne i det filosofiske fakultet, men fortsatte derpaa (5' april 1782): »men da denne uorden ikke kan indløbe i de andre fakulteter, og hr. doctor *Bang* har erhvervet sig ved sin bekendte lærdom og sin vidt udbredte praxis almindelig anseelse, saa fandt pluraliteten ingen gyldig aarsag til at erklære sig imod hans ansøgning, men vilde meget mere have den paa bedste maade anbefalet til allern. bønhoerelse. Dog heri kunde fire af os ikke samtykke, dels saasom de mente, at designationer i almindelighed ikke var gavnlige, dels og fordi der allerede var tvende professores designati medicinæ, saa at dr. *Bang* ej kunde vente at komme ind før i en alder, som vilde gøre ham mindre bekvem til embedet.«

I kancelliet, hvor *Bangs* broder nu havde sæde, men voterede sidst, var der i det væsentlige enighed om at indstille efter pluraliteten, og det skete 8' maj, hvorefter udnævnelsen kom 29' maj 1782 med udtrykkelig bestemmelse om, at han skulde ascendere i fakultetet.

Fakultetet bestod altsaa af *Kratzenstein* og *Rottbøll* som ordinarii, men desuden var der 3 designati,

nemlig *Saxtorph, Tode og Bang*. Naar *Callisen* ikke regnes mellem designati, ligger det i, at han ikke skulde ascendere i fakultetet, men ved *Henning's* død blive generaldirektør for kirurgien og ikke nogensinde have lønning fra universitetet. Det er derfor rigtigt fra et økonomisk synspunkt, naar det i minoritetens udtalelse siges, at der allerede var tvende designati. I virkeligheden var der nu 6 professores til de meget faa medicinske studerende!

Saa kom *Aasheims* ansøgning. Den har jeg ikke kunnet finde, men den sattes i cirkulation i konsistorium den 27' marts 1782. *Kratzenstein* skriver en meget lang (tysk) erklæring. Han finder *Aasheim* udmærket skikket til at være professor, hvis han blot havde været 15—20 aar yngre. Men som forholdene var i fakultetet, tør han ikke raade til det. Fakultetet har to ordinarii og to designati, og det er nok. Han haaber selv endnu at kunne fortsætte i 10 aar, til han bliver 70, og hans kollega kan formentlig det samme. Efter vor afgang kan de to designati efter menneskeligt skøn fortsætte i 20 aar. Det vil altsaa sige 30 aar, men til den tid vil *Aasheim* og *Bang* være 60 aar, og hvad kan de saa, selv om de i deres ungdom var dygtige, naar de ikke er øvede i at holde foredrag. — Da han imidlertid ikke tvivler om, at *Bangs* ansøgning vil blive anbefalet af konsistorium, saa fortjener *Aasheim* paa grund af sine fortrinlige gaver dette i endnu højere grad. Men at han vil have sæde og stemme i fakultetet og være coexaminator er for meget at forlange. Candidati examinis medici bliver nu plaget af 5 examinatore i 6 Timer, saa at nogle tilsidst øjensynlig bliver ganske fonfuse af alle de spørgsmaal. Skulde *Bang* imidlertid faa bevilling til disse

ting, er det rimeligt, at *Aasheim* ogsaa faar dem. Som postscriptum tilføjer han: hvorledes gaar det med anatomi, botanik, kemi og experimentalphysik, hvoraf de to første er res memoriae — ingen af ansøgerne har habiliteret sig heri?

Rottbøll skriver 16 dage senere: Ved at anbefale *Bangs* ansøgning fornærmes ingen, da han af studeringer og renommé er lige med forhenværende professorer, men *Aasheim* kan han ikke anbefale, da det vilde være at fornærme andre (han nævner bl. a. *Ranøe* og *Carstensen*), som er bedre.

Imidlertid skriver *Kratzenstein* til rektor og foreslaar ham at sende sagen til designati, men rektor svarer, at dertil er han ikke berettiget, men han gaar med til at udtage sagen af cirkulæret og overlade til *Kratzenstein*, om han som dekanus vil høre designatorum mening. Det gør *Kratzenstein*, men saa hender der noget meget mærkeligt og ganske uventet. Sagen blev sendt tilbage med følgende paategning: »Da vi underskrevne professorum facultatis medicæ med forundring ser, at den forhen af dr. *Bang* indgivne ansøgning om at indlemmes i vort fakultet ikke er sendt til vores erklæring, og at magnificus rector erklærer ikke at kunne tilsende circulare professorum medicinæ extra consistorium saa tilbagesendes herved ufortøvet circulare uden erklæring, da vi hellere agter at henvende os i denne sag til det kgl. kancelli end at tiltage os nogen rettighed, som efter rectoris magnifici formening ikke synes os at tilkomme. Kbh. 2 maii 1782 *M. Saxtorph, H. Callisen, I. C. Tode.*«

Klagen fra designati bevirkede en kabinetsordre af 22' maj 1782^r): »Det medicinske fakultet skal i sager, som kommer til dets erklæring altid indhente

designatorum deres mening og os undrer, at det nylig har forsømt det.«

Hermed var spørgsmaalet tilsyneladende afgjort, og sagen sattes atter i cirkulation. Designati anbefaler alle *Aasheim*, særlig paa grund af hans udmærkede evner til at undervise, kun *Saxtorph* tager det forbehold, at han bør lægge sig særlig efter kemi, men det finder *Tode* overflødig: »det maa enhver medicus være i stand til ved hjælp af en øvet pharmaceuticus«. Da sagen atter kommer i konsistorium, viser det sig, at stemningen er imod at ansætte flere designati. *Kratzenstein* skriver et langt indlæg, hvori han forsvarer, at designati spørges, naar han og *Rottbøll* er uenige. I et andet meget stort indlæg, som dog maaske er skrevet før designati fik sagen, siger han, at han vil give særvotum, hvis man ikke følger ham, og han kritiserer *Rottbølls* bemærkninger om, at andre fornærmes, hvis *Aasheim* bliver professor. For det første synes *Kratzenstein* ikke, at nogen kan blive fornærmet, fordi en anden faar et embede, som man ikke selv har søgt, men dernæst oplyser han, at den ene af dem *Rottbøll* nævner som blivende fornærmet, ved examen ikke vidste, hvad colica hæmorrhoidalis er, og naar *Rottbøll* henviser til disputatserne som det bedste bevis paa kvalifikationer, protesterer *Kratzenstein*, fordi disputatserne bliver reviderede og korrigerede af præses af hensyn til dennes ære. Han foreslaar derfor offentligt prøvecollegium.

Sagen var langt fra endt, men for *Aasheims* vedkommende skete det, at consistoriiums beslutning efter pluraliteten blev, at endskønt dr. *Aasheim* havde berømmelige vidnesbyrd om hans indsigter og gaver til professorembedet, kunde hans ansøgning dog ej

recommenderes, da saa mange designati allerede i dette fakultet var beskikkede, og skulde han end dertil blive forordnet maatte det være uden ret til at examinere, hvilket af den sidst beskikkede designato hr. prof. *Bang* hverken er blevet ansøgt eller ham i hans bestalling bevilget. Rektor proponerede i konsistoriums møde om ikke tillige i erklæringen maatte indføres den dissensus som i denne sag har været, paa grund af at man holdt for, at *Aasheim* fortjente at recommanderes til samme kgl. naade, som nyligen var bevilget hr. prof. *Bang*. Rektor for sin del maatte og tilkendegive, at da grunden hvorfor han i sit i circulære tegnede voto havde erklæret sig imod dr. *Aasheims* ansøgning var, at han ej erindrede rettere, end at consistorii erklæring ogsaa havde været prof. *Bang* imod, men han nu erfarede, at det forholdt sig anderledes, maatte han nu være af dissentium mening⁸).

Konsistoriums erklæring gik saa til kancelliet. Her ligger ansøgningen ikke, men sagen er paategnet kabinetsordre af 23' november 1782: Det er vores allern. villie at doct. med. *Aasheim*, som har en saare bekendt duelighed bliver prof. designatus ved universitetet og bestallingen gratis. Derefter indstillede kancelliet den 4' december 1782, og der er kongens underskrift paa at have underskrevet expeditionen i geheimestatsraadet den 6' december 1782. Bestallingen er mærkelig nok dateret 4' december 1782⁹). Hvis her ikke foreligger en skrivefejl, kunde det maaske være et exempel paa, hvor lidt man tog hensyn til kongen i slutningen af den Guldbergske periode.

Det var ikke at vente, at professorerne skulde tie stille til kabinetsordrens irettesættelse, og det gjorde de sandelig heller ikke.

Kratzenstein indskrænkede sig til at gøre rede for, hvorledes han gennem pedellen havde bedt *Rottbøll* om at æske designatorum udtalelse angaaende *Bangs* ansøgning, og hvorledes han havde anmodet *Aasheim* om selv at bede *Rottbøll* derom, men at denne nægtede det i begge tilfælde. Han havde derfor formaaet rektor til at standse cirkulationen.

Rottbøll havde adskilligt mere at bemærke og an-
saa det for sin pligt at aflægge regnskab for sin part i sagen. Da *Bangs* ansøgning var sendt i cirkulation, burde dekanus, *Kratzenstein*, have paategnet den, at den skulde sendes til designati, og det havde han ikke, og han benægter at have faaet bud fra dekanus derom. For *Aasheims* vedkommende var det kun denne, som havde talt derom, og han var den sidste til at have indflydelse derpaa.

»Professores designati ere qvo designati ikke andet end expectanter udi deres fakultet og consistorio«. I de andre fakulteter voterer de heller ikke med, naar de ikke er i consistorium eller har à parte kgl. bestalling paa at være membra facultatis. *Rottbøll* selv havde i sin Tid foruden sin bestalling som designatus kgl. ordre til at være membrum facultatis medicæ og examinators, men alligevel erindrer han ingensinde at være spurgt i sager, der kom til consistorii betænkning, før end han indtraadte i samme. Ligedan var det gaaet *Berger*, som uagtet han havde bestalling paa 3' prof. fac. med. ikke sad i samme.« Hertil er dog at bemærke, at *Berger* ikke vilde blande sig i fakultetets sager (»Mit der medicinischen Facultät mich keineswegs zu vermengen«)¹⁰⁾, men det vidste *Rottbøll* næppe. Han fremhæver, at de 3 klagere ikke havde særlig ordre til at være medlemmer af fakultetet, saaledes

som han selv, *v. Obelitz* og *Colbjørnsen* har haft. De to første af klagerne er endda udelukkede, da *Callisen* skal succedere *Hennings*, og *Saxtorph*, indtil der bliver vakance og plads for ham, skal være notarius, d. v. s. indskrænket til at føre protokollen ved examiner, hvilket enhver dekanus forhen ved en student, som han selv udvalgte, foranstaltede. *Colbjørnsen* var notarius men samtidig membrum facultatis juridicæ, en notarius er ikke andet end fakultetets sekretær. Notarerne i de andre fakulteter stemmer ikke, ligesaa lidt som *Jensenius* i collegium medicum.

»Klagerne foregiver, at de tager del i alle fakultetets forretninger, men det er ikke rigtigt. De stemmer ikke om ansøgerne til legatum Finckianum. De sidder ikke i jordemoderkommissionen, *Saxtorph* er der, men kun som prof. artis obstetriciæ og byens accoucheur, og som saadan er han saa at sige sjælen i kommissionen, examinerer, foreslaar og antager alle jordemødre, men ikke som membrum af fakultetet. Derimod har man indhentet designatorum vota in responsis medicis og i sager, som har sammenhæng med examiner, for at have et større antal stemmer, naar ordinarii er uenige, saa at et menneskes liv og velfærd ikke skal afhænge af to endsige af een stemme.« — Under hans store sygdom i 1774 søgte *Mangor* og *Schönheyder* om at blive designati, men *Kratzenstein* som dekanus og han selv underskrev alene erklæringen, skønt *Saxtorph* og *Callisen* allerede dengang havde været designati i 1½ ar. »Denne sidste begivenhed viser meget: 1) at det medicinske fakultet har handlet ligesom de andre fakulteter i ej at sende udenfor consistorio det som sendes til sammes erklæring, og at noget nyt og usædvanligt ej i con-

sistorii behandling har haft sted ved erklærings forfatning om disse sidste designationer; 2) at daværende dekanus prof. *Kratzenstein* da har gjort det selv, som han nu har givet anledning til at det paaankes. 3) at de 3 klagende designati foruden at bevæge sig har taalet det, hvorover de nu besværer sig som over en stor fornærmelse. — Aarsagen til de skete bevægelser er ikke sandheds bedre oplysning. Konsistorium, som har 2 membra facultatis medicæ ordinaria er vel ligesaa godt i stand til at erklære om ens bekvemhed til et professorat i denne videnskab som det kan erklære paa ansøgninger om at blive prof. L. Orientalium eller astronomiæ, hvor næppe findes mere end een, som i grund forstaar disse videnskaber.

»Dersom de 2 membra fac. med. er uenige i deres omdømme om kandidaten, vil enhver af dem ikke forsømme at anføre de bedste grunde for sin mening, hvorved ej alene konsistorium men og kongen kan faa oplysning om kandidaternes beskaffenhed, hvilken let endog kan fejle, naar membra fac. er enige eller fakultetets beslutning ved en pluralité afgøres, da erklæringen lettelig kan blive denne alene, at imod ansøgningen intet findes at erindre. Dersom iøvrigt kongen behager at søge videre oplysning, er her et middel, som fejler i andre videnskaber, nemlig: han kan befale ansøgningerne tillige at sendes til collegium medicum, da nu designati er deri lemmer, saa fik de i saa fald uden at paatrænge sig lejlighed til at erklære.

»Den rette aarsag var denne, at prof. *Kratzenstein* og jeg var af ulige mening i vores omdømme angaaende de herrer ansøgende: at det tegnede til at de fleste af consistoriales syntes at inclinere for min me-

ning, at han derover blev fortørnet og vilde uden konsistorium søge det medhold, som han i samme ikke troede at naa. At kandidaten hr. *Aasheim* paa sin side haabede og intet havde at tabe derved; og designati søgte ved den lejlighed at tilvende dem en rettighed, som de ikke før har haft.

»Men da af anførte, som jeg mener, klarlig er vist, at konsistorium og facultas medica ej i denne sag har handlet paa anden maade end som tilforn baade udi dette og alle andre fakulteter er handlet, saa haaber jeg, at majestæten deraf vil erfare, at rektor og jeg i besynderlighed uden aarsag er beført udi denne sag, og ingen forsømmelse af os er sket, og at derfor det medicinske fakultet ikke for vores skyld har fortjent at underkastes kongens fortørnelse for en forsømmelse, hvori samme ganske er uskyldig, og at dette fakultet i fremtiden ligesom alle andre fakulteter alene maa sende deliberationer til sammes medlemmer, da der ellers bliver en ulighed imellem dette og alle andre fakulteter, og det i besynderlighed ved denne begivenhed vilde anses som en straf for en utiladelig forsømmelse, hvilken jeg allerund. haaber at have bevist ikke at have haft sted.«

Denne fortrinlige erklæring er dateret 19' juni 1782 og til denne sluttede sig en endnu udførligere redegørelse fra rector magnificus *Balle*, som jeg for en stor del har benyttet ved udredelsen af begivenhedernes gang. Endelig skriver konsistorium 27' juni 1782:

»Da doctorerne *Bangs* og *Aasheims* ansøgninger er fra det kgl. danske kancelli sendte ikke facultati medicæ men rectori et professoribus, det er consistorialibus til erklæring og professores medicinæ designati *Saxtorph*, *Callisen* og *Tode* ikke er consistoriales eller

engang efter deres bestallinger berettigede til at tage del i alle det medicinske fakultet vedkommende forretninger, saa kunde de saa meget mindre paastaa del i consistorii deliberationer, som endog vedtægten in facultate medica giver exemplar paa, at selv de anførte professores medicinæ designati oftere tilforn i lignende tilfælde som det nærværende ikke har haft del i facultatis medicæ til consistorium, mindre i consistorii til det kgl. danske cancelli indsendte erklæringer.«

Resultatet blev en ny kabinetsordre af 10' august 1782, som cancelliet lod gaa videre den 15' august: »Vi have ved at lade os forelægge etatsraad *Friis Rottbølls* p. m. angaaende professorum designatorum medicorum besværing fundet, at disse ingen gyldig aarsag have haft, og at sagen denne gang er behandlet efter hvad skik og brug haver været; hvilket fra cancelliet tilkendegives vedkommende. Ved samme lejlighed ville vi osv (bestemmelser om at paa disputatser skal trykkes, at fakultetet har fundet i denne dissertation saadanne prøver paa grundig indsigt og udbredt kundskab, at den til trykken agtes værdig).

Designati gav ikke tabt endnu. De klagede igen over, at ordinarii snart fordrede beres betænkning over indkomne sager og snart ikke, og at de blev behandlet vilkaarligt uden at vide efter hvilke grunde. Cancelliet forlangte saa igen erklæring baade af ordinarii og af designati.

Rottbøll svarede tydeligt og bestemt: »Fra saa lang tid jeg erindrer er proff. designati blevet adspurgt 1) i alle tilfælde hvor et responsum medicum er blevet forlangt enten af cancelliet, andre kollegier, landets og stifternes øvrigheder eller de som har været actor eller defensor udi delinkventsager, — 2) hvor consilia

medica forlanges i sygdomstilfælde af private personer. Begge slags responsa pleje at betales med 4 rdl. til fakultetet og 4 mark til budet. Saa længe jeg var designatus og etatsraad *Berger* udi Kiel har vi begge to alene givet vor betænkning udi begge tilfælde, men endog naar det af os er blevet forlangt eller ordenen tilfaldt os opsat responsa uden at nogen del af disse ringe sportler er os tildelt, hvilket og ikke af de nuværende designati forlanges.

»De tilfælde, hvori de ikke høres, har været de sager, hvori facultas medica tager del, for saa vidt de er membra consistorii ex. gr. a) sager hvorudi consistorii erklæring forlanges af kollegierne, b) i at stemme til medicinske stipendiers uddeling til de ansøgende, c) har de og ikke del i jordemodervæsenets bestyrelse; da professores ordinarii sidder alene i samme kommission og prof. *Saxtorph* ej som designatus men som prof. artis obstetriciæ og byens accoucheur, hvilket og hr. etatsraad *Berger* og dr. *Bertram* et *Bing* af samme aarsag har gjort. — Overalt har det været en regel, at naar designatorum betænkning er blevet forlangt har decanus facultatis medicæ udstedt et circulare, hvorudi han har tilkendegivet det ved at udbede sig saavel deres som sin collegæ ordinarii raadførsel.« (14' november 1782).

Hvis designati havde troet, at de skulde faa støtte fra *Kratzenstein*, tog de meget fejl. Han var tvertimod ret skarp imod dem. Hans erklæring af 11' november 1782, denne gang paa dansk, lød:

»Professores designati høres og er altid hørt 1) udi kriminalsager, hvorover responsa medica forlanges. 2) Naar consilia medica bliver forlangt af privatpersoner i betydelige kroniske sygdomme. Men ved

den sidste af fakultetet forlangte consilio medico, da de just var blevet meget altereret over den deklara-tion, at etatsraad *Rottbøll* havde i henseende til dem handlet efter skik og brug, har de unanimiter fra-sagt sig derfra, om endskønt jeg dem deres andel af betalingen derfor havde tilbudt, deklarerende at de ikke vilde indlade sig i noget, som ej kommer fra det kgl. kancelli, og hvortil de ej var nødt efter deres pligt. — 3) Da de fleste kancellibreve, hvorudi erklæ-ringer over medicinske affaires forlanges gaar til co-legium medicum, hvoraf anførte professores designati er membra, saa har de lige saa stor andel i alle disse erklæringer, som ethvert andet membrum.

»De er ikke blevet hørt i henseende til den af con-sistorio forlangte erklæring over dr. *Bangs* ansøgning om professoratet. At jeg den tid forgæves har urgeret, at de skulde høres, hvorledes det er blevet forhindret af etatsraad *Rottbøll*, og at designati derefter ved dr. *Aasheims* ansøgning om professoratet har refuseret deres erklæring, har jeg den tid allerund. indberettet. — Da nu denne sag ved samme lejlighed er blevet re-guleret, saa begriber jeg ikke, hvorover de sig nu be-sværer. I mange aar tilbage er der ej forekommen no-gen anden casus, som angik det medicinske fakultet, hvorover deres vota ej var indhentet, jeg var altsaa forsikret om, at de selv ej vidste nogen casum, hvor-ved de var blevet forbigaaet uden den ene anførte. For at kunne forelægge herom deres eget bevis, som den tilforladeligste, har jeg udbedt mig i vedlagte circulari efterretning om saadan casus, hvorom de mente, at de ej var blevet hørt og var blevet behandlet vilkaar-ligt af os ordinariis. Men i deres i mindst 3 uger ud-studerede svar (som er tilbagedateret) ses tydeligt, at

de ej ved nogen saadan casus, men at de vilde forlange af os ordinariis oplysning derom ud af de akter og kopibøger, som vi efter deres mening havde i hænderne, da dog prof. *Saxtorph* selv som beskikket notarius, fører fakultetets protokol. — Heraf ses, at denne besværing over professores ordinarios aldeles er ugrundet og ikkun et misfoster af forbemeldte alteration. — Da den anden prof. ord. fac. med. sielden tænker harmonisk med mig, saa har jeg overladt ham paa sin egen maade at indgive den forlangte oplysning.«

Det cirkulære, som *Kratzenstein* siger, at han har sendt til de klagendes erklæring er dateret 21' oktober 1782 og refererer først kancelliets spørgsmaal, men beder saa om en udtalelse om, hvad det er for tilfælde, hvori de ikke er hørt bortset fra *Bangs* ansøgning om professoratet, som allerede af kancelliet er afgjort og derved reguleret, hvorledes derudi for fremtiden skal forholdes og altsaa ej kan have foranlediget den nye besværing. Dernæst siger han: 2) Da De nylig har frasagt sig unanimitet at give deres betænkning i nogen sag, som ej kommer fra kancelliet eller henhører til deres embeds forretninger, saa forespørges ligeledes om de vil give deres betænkning i en kriminalsag, hvorom ej af kancelliet men af stiftamtmanden responsum forlanges. Naar de sædvanlige 4 rdl. derfor bliver betalt (hvilket ej altid sker), saa skal enhver erholde sin andel deraf imod at hr. prof. *Saxtorph* som notarius facultatis responsum udfærdiger. — »3) Udbeder jeg mig hr. prof. *Saxtorphs* resolution, om han fra nu af vil paatage sig den(!)arbejde som ham som beskikket notario facultatis tilkommer, nemlig at udfærdige testimonia og diplomata, som af de

examinerede candidati forlanges, imod at han derfor nyder de ham siden 1773 tillagte 2 rdl. som notarius, 3 mark til stemplet papir og 3 mark for at lade samme med en god og læselig skrift renskrive. Jeg haver nu efter forlangende i 29 aar for 3 mark forrettet denne arbejde men vil ej længere bebyrde mig dermed. Skulde Deres resolution være negativ, saa vil jeg ved denne lejlighed udbede mig kancelliets resolution og decision, hvem af os begge denne arbejd tilkommer, Dem som notario for 15 mark eller mig som seniori facultatis for 3 mark.«

Svaret herpaa, der er skrevet med *Saxtorphs* haand og som *Kratzenstein* siger er antedateret, er dateret 28' oktober 1782 og underskrevet af alle tre. De siger, at da de havde modtaget en lignende skrivelse fra kancelliet som fakultetet, saa var de i begreb med at ville udbede sig at maatte faa akter og kopibøger at se for at benytte sig deraf og uddrage deraf, hvad der kunde tjene til oplysning i sagen. — 2) I alle kriminelle sager som enten fra kancelliet eller landets øvrighed sendes til fakultetet vil vi ligesom før med fornøjelse give vor betænkning uden at tage nogen del i betalingen, som til fakultetet erlægges. — »Ligesom jeg *Saxtorph*, skønt ikke qva notarius, er villig til at tjene mine herrer collegæ herefter ligesom tilforn med at udfærdige responsa, naar samme forlanges og tiden og omstændighederne tillader det. — 3) tror jeg *Saxtorph* mig ingenlunde forpligtet til qva notarius facultatis at forrette andet end føre protokollen ved examinibus paa samme maade, som hr. prof. *Nicolai Kall* fører den i det teologiske facultet, — thi saa vidt jeg ved, er det tertius professor ordinarius i det teologiske og juridiske facultet som udfærdiger fakul-

tetets forretninger. Da det desuden var helt ubilligt at forlange af mig for 20 rdl. om aaret som examina præter propter indbringer, at jeg skulde have mere arbejde, med mindre jeg foruden de 2 rdl. ved hver examen havde professors gage tillige, saa lod det sig nok gøre.«

Man kommer uvilkaarlig til at tænke paa, at *Saxtorph* selv havde lovet at fungere som notarius facultatis, naar han blot maatte blive professor, og at det i bestallingen udtrykkeligt var bestemt, at han kun skulde have de 2 rdl. af hver examinand — men der stod ganske vist ikke andet om hans pligter.

Da disse skrivelser var kommet i kancelliet enedes man om at maatte afvente designatorum svar. Dette lod længe vente paa sig, for det er først dateret 15' december 1782. Det begynder:

»Iflg. H. K. M's kabinetsbefaling, som os fra det højzgl. danske kancelli den 19' oktober blev kommuniceret, »om at give en specificeret oplysning over alle tilfælde 1) hvor vores betænkning af proff. ordinariis virkelig er blevet æsket, 2) hvor vi har underskrevet tillige med dem og 3) hvor vi saaledes har handlet som membra facultatis medicæ« nødes vi til med al den højagtelse vi skylder proff. ordinariis i det medicinske fakultet ikke alene som agtbare medkolleger men ogsaa som vore forrige lærere og velyndere paa det allerund. at nedlægge for H. M.'s fødder denne os anbefalede erklæring, formodende af det kgl. kancelli den gunst og bevaagenhed at forestille disse vore grunde, som vi alene for god ordens skyld og for at erholde bestemte og visse regler at handle efter i fremtiden, fremsætter ikke som nogen besværing over fakultetet, men alene som facta, der viser hvor fornødne

saadanne regler er. — Vi har aldrig faaet nogen ordentlig detailleret underretning om vore pligter som professoros designati. Ingen af os har ved sin indtrædelse i fakultetet haft de kgl. anordninger, reskripter o. m. a., som vi skulde efterleve til eftersyn eller udskrivning. Vi har derfor altid rettet os efter proff. designatorum exempel i de andre fakulteter og troet i alle maader at kunne anse deres forhold som et mønster for vort. Men vi bemærkede tilsidst, at vi ikke altid blev behandlede af vore ordinarii efter samme love som i de andre fakulteter, uagtet vi i henseende til embedsforretninger og arbejder altid var lige med de øvrige designati og med vore ordinarii selv; og det endda med den forskel, at vi i vort fakultet stedse arbejder med og for ordinariis uden ringeste belønning eller gage, som designati i de andre fakulteter i lige omstændigheder ikke har gjort. — Vi kunde derfor ikke andet end blive meget bekymrede, da vi maatte se, at konsistorium og vore egne ordinarii aabenbart viste, at de troede de baade kunde og ikke kunde anse os som membra facultatis medicæ ligesom de fandt for godt. — Thi denne slutning tør vi nok sige, vi sikkert kan drage af deres forhold imod os i anledning af dhr. doctores *Bangs* og *Aarsheims* ansøgning om designation i det medicinske fakultet. Ved den første ansøgning blev vor betænkning *ikke* forlangt; men ved den anden *blev* den forlangt. Mænd, der altid troligen efterleve kgl. anordninger eller i det mindste stadig holder over brug og skik, vil i tvende ganske lige begivenheder være sig selv lige og gaa frem paa samme maade; vi kunde derfor af consistorii og ordinariorum behandling ved bemeldte tvende lejligheder ikke skønne andet, end at grunden dertil maa ligge i en slags

anomali og egenvillig fremgangsmaade, som kunde omsider geraade fakultetet til skade og os som nu deltagende, nu ikke deltagende i dets handlinger til ære eller vanære, uden at vi fortjente enten det ene eller det andet.«

Man forklarer derpaa, hvad der er sket med *Aasheims* ansøgning og fortæller, at der af en lang erklæring fra prof. *Balle*, som senere blev klippet fra, fremgik, at *Rottbøll* havde sat sig imod at høre deres erklæring i denne sag, hvori ordinarii havde været uenige, da den ene foretrak *Aasheim*, den anden *Bang*. »Da vi deraf erfarede, at en sag, som er saa højvigtig for fakultetet, nemlig at recommendere til designation, var sket efter paastand af en eneste prof. ordinarius, saa tilstaar vi, at vi frygtede for følgerne, naar fakultetets vel og ære og lægekunstens dermed forbundne opkomst og fald i fædrelandet skulde bero paa udfaldet af debatterne mellem tvende professorer, der begge ikke udøver den praktiske medicin og derfor har alt for liden omgængelse med andre læger til at kunne kende og bedømme enhvers duelighed til saadant et embede; allerhelst da en af dem vægrede sig til sandheds oplysning at anhøre deres medkollegers mening i en sag, hvori de selv var uoverensstemmende, hvori følgelig deres vota kunde aldeles ikke være deciderende eller vejledende for de øvrige consistoriales, og hvori vor egen saavel som hele fakultetets ære og gavn var lige saa meget interesseret som deres egen.« Der gives derefter en meget udførlig redegørelse for, hvad der skete med hensyn til deres klager, og de gaar saa endelig over til nærmere at redegøre for deres arbejde i fakultetet. De siger, at de efter professorum udtrykkelige forlangende stedse har taget del i alle

fakultetets forretninger, saa vidt dem bekendt uden anden undtagelse end saadanne sager, som alene afgøres i consistorium og angaaende doctorpromotion. De har afgivet erklæring og underskrevet responsa, consultationes, attestata, diplomata &c, som sædvanligvis lyder saaledes: Decanus og øvrige membra facultatis medicæ — — ja endel af dem har *Saxtorph* udarbejdet og udfærdiget.

I forfalds eller sygdomstilfælde eller fraværelse har de været konstituerede af kancelliet til at forestaa dekanatet, saaledes *Saxtorph* to gange for *Rottbøll* og *Tode* en gang for *Kratzenstein*.

De gaar derpaa over til at nævne eksempler paa, at de har deltaget i fakultetets betænkninger og erklæringer. Som det første nævner de:

»Efter at fakultetet havde givet forslag til det kgl. danske kancelli, at alle regimentskirurger burde examineres i medicinen og fakultetet efter en kgl. resolution af 27' oktober 1774 fandt sig berøvet den fordel det med examinibus og licentiatgraden kunde vente, tog ordinarii vores *Saxtorphs* og *Callisens* erklæring med for des enstemmigere at kunne anholde ved det kgl. kancelli om godtgørelse og tilladelse at tage ligesom ved licentiatgraden honorarium derfor, hvilket etatsraad *Rottbøll* formedelst sygdom den tid ikke har underskrevet.«

Denne sag har jeg tidligere gjort udførlig rede for. Det var ikke fakultetet, der udvirkede resolutionen om examen for kirurgerne, men collegium medicum, hvoraf designati var medlemmer, men *Saxtorph* brugtes til at gaa op i kancelliet og love, at examen skulde være gratis. Da resolutionen saa ganske uventet gav kirurger, der havde taget denne medicinske examen

ret til ogsaa at praktisere mellem civile, søgte fakultetet om at faa lov til at tage honorar — og fik det¹¹).

Da fakultetet 1775 spurgte kancelliet, om jøder maatte promoveres her ved universitetet, maatte *Saxtorph* og *Callisen* ligeledes medunderskrive — i denne sag manglede forøvrigt ogsaa *Rottbølls* underskrift¹²).

Da *Tode* søgte om at blive coexaminator ved examen, voterede og underskrev designati med de andre¹³).

Da der til kommunitetet skulde antages en medicinsk decanus, deltog de ligeledes i forslaget og underskrev sammen med de ordinære professorer. Jeg kender ikke denne sag.

Da dr. *Gordon* søgte om at antages til colloquium medicum privatum gav de alle tre deres betænkning tillige med ordinariis, og konsistorium bruger i denne sag det udtryk: Decanus og *øvrige membra facultatis medicæ &c.*¹⁴)

»Det maa undskyldes os, som ikke har fakultetets papirer, kopibøger eller protokol under hænder, at vi ikke kan erindre os eller angive ved dag og dato flere diverse tilfælde, i hvilke vor erklæring fra og til kancelliet, konsistorium og andre kollegier er fordrede. Vi er temmelig overbeviste om, at det kgl. kancelli ikke vil finde nogen erklæring, som i vor tid er indløbet fra fakultetet, uden at vi tillige har givet vor betænkning derover og underskrevet med professoribus ordinariis.«

Af dette, sammenholdt med *Kratzensteins* bemærkning (s. 24) ses det, at designati har henvendt sig til ordinarii for at faa adgang til fakultetets arkiv, men de er aabenbart blevet afvist, idet *Kratzenstein* bemærker, at *Saxtorph* selv fører fakultetets protokol.

Denne protokol maa have været examensprotokollen, for som jeg andetsteds har vist¹⁵⁾ existerede der paa det tidspunkt næppe nogen anden fakultetsprotokol og i det hele kun ganske faa aktstykker. Den smule, der var, beroede rimeligvis hos *Saxtorph*, der var notar, idet det er fundet i fødselsstiftelsens arkiv.

»Det anførte kan desuden være nok til at vise, at *vi har været deltagende membra i sager, som angik vort fakultets ære og nytte, allerhelst naar professoros ordinarii har været af ulige meninger.* — I særdeleshed har vi altid givet vor betænkning, haft votum decisivum og underskrevet som membra facultatis medicæ i alle responsa over casus forenses. — Ja vi har hørt hr. prof. *Kratzenstein* flere end en gang bevidne, at det var ham ret kært, at designati var deltagende i fakultetets forretninger i casibus forensibus, fordi tvende ordinarii alene da med en god samvittighed kunde udstede responsum, naar de var af ens mening. — Vi har altsaa været deltagende i saa betydelige fakultetets forretninger, som casus medico-forenses er. Vi har været kærkomne medarbejdere, naar det gjaldt om fakultetets ære og en rolig samvittighed. — Etatsraad *Rottbøll* kan derfor ikke med billighed fortænke os i, at vi saa vel som hele publikum forundrede os meget over hans uvenskabelige konduite imod os i anledning af prof. *Bangs* og dr. *Aasheims* ansøgning, hvor vi erfor, at det skal have været haardt imod hans villie at høre vor betænkning, endskønt nogle i consistorio selv (ifald man kan tro beretninger) skal have ønsket det, og han desuden af erfaringen vidste, at vore betænkninger i lige tvistigheder imellem ordinariis undertiden har været uundværlige.«

»Videre har vi handlet tillige med dem i en del

andre fakultets forretninger saasom inauguraldisputatser, decani embede, examina og censur. — Hvad disputatser angaar, saa har jeg, *Saxtorph*, forrettet dette arbejde ved nuværende livmedici *Gulbrandts* og det ridderlige academis medicus *Bangs*, og jeg *Tode* ved *J. Niensens*, *Ranøes*, *Salholts*, *Frimans* og *Høfdings* promotion. — Dekanetet har jeg *Saxtorph* tvende gange forestaaet saavel i fakultetet som i collegium medicum i etatsraad *Rottbølls* sygdom 1775 og sammes bortrejse i 1776 (1777?), og jeg *Tode* en gang i prof. *Kratzensteins* fraværelse 1781.«

Hertil skal bemærkes, at *Kratzenstein* var dekanus, da *Gulbrand* og *Jens Bang* i 1774 promoveredes, og det samme var tilfældet, da *Johan Nielsen* disputerede 1778, medens *Rottbøll* var dekanus, da *Ranøe* og *Salholt* 1779 promoveredes. I 1780 var der ingen disputatser, men 1781 var *Tode* dekanus, og da disputerede *Knud Carstensen*, som ikke nævnes ovenfor, og i 1782 promoveredes under *Todes* dekanat *Frimann* og *Høfding*. *Hundrup*¹⁶⁾ angiver, at *Tode* var dekanus fra 1781—1784 i det mindste.

»Endelig har vi ogsaa bivaanet examina medica og medico-chirurgica ved fakultetet og det efter det kgl. kancellis resolution som coexaminatores og givet karakterer ligesom ordinarii. — Ved examen pharmaceuticum har jeg *Tode* bestandig været tilstede som coexaminator, men vi *Saxtorph* og *Callisen* blev vel i begyndelsen anmodede af ordinariis om at examinere tillige med dem; men da det siden efter, i anledning af en medicinsk examen, som en chirurgus tog, den vi fandt ikkuns maadelig i medicinen, blev det os tilkendegivet, at det ikke tilkom os at examinere i medi-

cinen men alene in arte obstetricia og i kirurgien, afholdt vi os begge strax fra apotekerexamina for ikke at faa den samme erindring igen. Dog har vi underskrevet apoteker attastata tillige med de andre.«

»Vi tør altsaa haabe at have vist, i hvor mange og vigtige begivenheder vi har taget del i fakultetets erklæringer og forretninger og har handlet som membra facultatis og vi ønsker, at professores ordinarii saa sandt havde altid behandlet os som villige og tro medarbejdere og deltagere i fakultetets besværligste forretninger. — Men det er ikke nok, at de har forbigaaet os og ikke villet høre vor betænkning i anledning af den af dr. *Bang* ansøgte designation; de har ved flere begivenheder nægtet os det, vi dog tro vi var beføjede til.«

»For det første har de vel tilladt os at føre præsidium ved en doctordisputats, men at promovere, det har man nægtet os, fordi vi ikke havde auctoritatem. For ikke at anses for trættekære eller urolige kolleger har vi ladet det bero derved, da vi ellers let kunde vist, hvor lidet denne indvending har at betyde. Thi den samme højkongelige magt og naade, som har givet professoribus ordinariis bemeldte auctoritatem kan ogsaa give den designatis. For nærværende tid er en designatus i det juridiske fakultet endog rector universitatis (*Jac. Edv. Colbjørnsen?*). Biskop *Hagerup*, som 1774 kreerede fem doctores theologiæ, var ikke engang designatus. Ja jeg *Saxtorph* blev kreeret af daværende prof. designatus *Berger*. Vi tør derfor fordriste os til at haabe, at den samme auctoritas, som H. K. M. allern. før har tillagt andre designatis, ikke vilde være blevet os nægtet, naar vi allerund. havde anholdt derom, hvilket vi alene har undladt for at

undgaa anseelse af at ville gøre indgreb i ordinariorum rettigheder...«

»Dog langt mindre ting er blevet os nægtet. Decani embede medfører at han skal give examinandus en casus at udarbejde. Da jeg *Saxtorph* 1775 forestod dette embede, blev det mig uden ringeste modsigelse tilstaaet at opgive nuværende dr. *Rogert* saadan en casum, men da jeg 1779 atter forestod dekanatet og nuværende dr. *Carstensen* meldte sig til examen, gjorde prof. *Kratzenstein* saa heftig en paastand, at kandidaten maatte opsætte bemeldte examen til etatsraad *Rottbølls* hjemkomst; endskønt jeg foreviste prof. *Kratzenstein* det kgl. kancellis resolution af samme aar, hvori befales, at jeg *ligesom forhen* skulde forestaa dekanatet i etatsraad *Rottbølls* fraværelse.«

»Men det som falder os mest ubehageligt som kolleger, deltagere og medarbejdere i fakultetets forretninger, er dette, at de ofte bestyres med saa kendelig en egenmægtighed: thi andet end egenmægtighed kan det dog vel ikke være, naar der handles i en og samme begivenhed snart saa, snart saa. Paa saadanne forandringer og afvigelser enten fra de kgl. anordninger eller brug og skik, som en eller anden af professoribus ordinariis efter eget tykke har fundet for godt at indføre og forsvare, kan vi fremsætte endel opfaldende og unægtelige bevis.

»1) Undertiden er en chirurgus alene blevet examineret om formiddagen eller om eftermiddagen; andre derimod baade formiddag og eftermiddag.

2) Nogle er alene blevet examineret i det praktiske, andre baade i det teoretiske og det praktiske.

3) Nogle har faaet en casum medicum at resolve, andre er derfor blevet befriede.

4) Nogle medici har taget blot teoretisk examen og faaet tilladelse til at opsætte den praktiske til en anden tid, andre taget den ene og den anden paa engang.

5) I en rum tid er der ikke blevet spurgt i botaniken og derfor har candidati ikke saa meget bekymret sig derom; nyligen derimod blev det igen fordret af kandidaterne, hvoraf en nemlig *Smidt* derover tabte modet i examen.

6) Ved censuren har vi ligeledes bemærket denne anomali. Først indførtes i protokollen spørgsmaal og gensvar; men da tiden ikke længere tillod dette formedelst de mange dele, hvori der bør examineres og examinatores større tal, indrettedes i det sted rubrikker, og enhver examinerede i visse discipliner og gav en karakter under hver rubrik.« Der gengives saa et skema, hvorefter om formiddagen examineredes i 6 fag: 1) anatomi og fysiologi, 2) kemi og medicinsk matematik, 3) patologi, 4) terapi, 5) theoria chirurgica og 6) theoria obstetrica. Om eftermiddagen var der tre fag: praxis clinica, praxis chirurgica og praxis obstetrica. — »Her blev først sat bene, optime, laudab. og haud illaud. &c af hver examinerator under hver rubrik, hvori han havde spurgt: men nu skrives alene af hver examinerator en almindelig karakter paa engang under alle de ham vedkommende rubrikker. Undertiden har kandidaterne af 3 eller 4 haft karakteren laudabilem og af en haud contemnendum, og denne pluralitet for laudabilem uagtet har han maattet lade sig nøje med en ringere karakter eller og examinatores af mangel paa visse regler er blevet uenige derover. Undertiden er der blevet publiceret en anden karakter i aviserne end kandidaten havde faaet ved pluraliteten og var indført i protokollen. — Før at vedligeholde

saadan en egenvillig censur er det blevet mode, at undertiden den ene eller den anden af professoros ordinarii har fundet for godt ikke at skrive karakteren, førend alle har examineret og forud givet deres karakter, for siden at gøre paastand, naar hovedkarakteren skal gives.«

»Medici promoti, som har søgt om at employeres her i riget, har nogle gange holdt colloquium med collegium medicum eller i det mindste i overværelse af tilsagte membris collegii medici, saasom *Hahn*, *Gordon* og *Lilie*; andre derimod med facultate medica alene uden collegii medici tilsigelse, saasom *Thonning* og *Stevens*. Lige saadan en sag er under ventilation, den jødiske dr. *Meyer* angaaende, hvilken ventilation ikke havde fundet sted, dersom fakultetet i saadan begivenhed altid havde handlet efter en vis regel. — De fleste af disse doctores har alene betalt nogle faa rdl. for colloquium, saa som til pedel, stemplet papir o.d.l. men nyligen har dr. *Stevens* maattet give 30 rdl. ligesom en student, hvilket denne fremmede doctor, som agtede at praktisere paa de kgl. eylande i Vestindien gerne gav i haab, at han derfor efter løfte (præstitis præstandis) vilde faa et testimonium amplius cum quadam commendatione; men den hele recommendation bestod alene i de ord »ad qvæstiones tam convenienter respondit, ut ipsi concedamus licentiam praxin medicam & chirurgicam exercendi«, hvilket dekanus prof. *Kratzenstein* forfattede efter hans egen mening om doctorens kvalifikation uden at høre vores *Saxtorphs*, *Callisens* og *Todes* omdømme, da vi dog alle tre var vel fornøjede med hans svar. Vi skulde ej heller underskrevet dette testimonium, dersom doktoren ikke havde skullet strax gaa ombord.

»Ved diplomatum og testamoniorum udfærdigelse har vi hidtil brugt at trykke hver sit segl under eller i sjældne tilfælde i fald en kandidat forlangte det, blev sigillum facultatis, som haves hos rector, betalt med 4 rdl. og paatrykt. Men i dette aar har dekanus betjent sig af collegii medici segl dertil, hvilket han som tillige decanus collegii medici selv har under hænder, hvilket vi designati har holdt for urigtigt og nogle gange protesteret derimod: 1) fordi fremmede maatte tro, at kandidaten blev examineret i collegium medicum, 2) fordi vi tror, at det ene kollegium har ingen rettighed til at laane sit segl til et andet, 3) fordi derved berøves rektor eller universitetet, hvem det er, som skal have de 4 rdl., deres rettighed. Men decanus har paastaaet denne rettighed, siden det var aftalt imellem ham og etatsraad *Rottbøll* og lægger til, at livmedici (hvilket livmedici *Aaskow* og *Gulbrand* dog ikke ved at erindre) skal have tilladt det.

»Som notarius i fakultetet er jeg *Saxtorph* efter min bestalling tillagt 2 rdl. ved hver examen, hvilket jeg altid har troet har været for at indføre qvæstiones og responsa ved examinibus (ligesom prof. *Nicolai Kall* for at føre examinationsprotokollen faar ved det teologiske fakultet) eller nu, efter den vedtagne skik, for at indføre kandidatens vita og examinations rubrikker i protokollen, indtil jeg nu erfarer, at dekanus prof. *Kratzenstein* vil paalægge mig qva notarius at udfærdige og renskrive diplomata (hvilket decanus hidtil selv har besørget imod 2 rdls erlæggelse af kandidaten) af aarsag, at han som senior facultatis er ked deraf. Og da jeg endnu maatte vente, at flere forretninger, som jeg forhen *ombedt* altid med fornøjelse har paataget mig, kunde under denne titel blive mig

paabyrdede som pligt og skyldighed, mig til alt for stor byrde, saa udbeder jeg mig allerund. af H. K. M. heller at maatte nedlægge dette notarial embede, som præter propter indbringer 20 rdl. om aaret, end paabyrdes mere arbejde derfor, end jeg nu for nærværende tid har, allerhelst da det, saa vidt jeg erfarer, er alletider den yngste lønnede professor i det teologiske og juridiske facultet, som maa udfærdige diplomata, responsa &c, hvilket ogsaa rettere tilfalder den, der nyder professor løn end den, der for alle academiske forretninger har 20 rdl. om aaret.

»Saa foranderlige er skik og brug i vore forskellige fakultets forretninger, og saa lidet er nogen af vore ordinarii beføjet til at beraabe sig paa skik og brug for at gøre os noget stridigt, som vi havde troet os tilkom paa grund af ovenanførte vore mangfoldige deltagninger i fakultetets forskellige handlinger. — Vi har længe tænkt paa at paatale hine egenmægtige forandringer og fremgangsmaader; men frygt for at anses som uvenskabelige, ja trættekære og urolige kolleger har holdt os tilbage, indtil vi mere og mere maa erfare, at denne føjelighed fra vores side ikkuns tjener til at bestyrke vore ordinarii i den tanke, de kan handle imod os som de vil.

»Men nu fører vi os denne lejlighed til nytte underd. at anholde hos det kgl. danske kancelli ved Deres kraftige forestilling at udvirke for fremtiden bestemte love at rette os efter i alle fakultetsforretninger, paa det vi ikke alletider skal underkastes professorum ordinariorum vilkaarlige behandling.

»Vi har nu samtlige i 8 til 10 aar som professorer arbejdet, og vi tør sige med held til videnskabernes fremvæxt og fædrelandets gavn og ære. Vi har god-

villigen paataget og efter bedste evne opfyldt de manglende dele i det medicinske studium her ved universitetet. — Under etatsraad *Rottbølls* sygdom og rejser har jeg *Saxtorph* læst foruden *accouchement* viden-skaben, som jeg selv profiterer, fysiologien og botaniken. Jeg *Callisen* foruden kirurgien, anatomien. Jeg *Tode* jævnlig materia medica, *therapia generalis* og *praxis clinica*, og desforuden pathologien, *chemiam theoreticam*, *medicinam forensem*, *artem concinnandi formulas* og *historiam medicinæ*: saa at det meste af de medicinske disciplinæ, som i disse 8—10 aar er blevet læst ved akademiet, *er læst af os designatis*. Vi har troligen taget del i alle andre fakultets arbejder. Hidindtil har vi ikke oppebaaret og vil maaske i vor hele levetid ikke opnaa nogen løn eller emolumenta for vore akademiske forretninger; men denne tanke har ikke svækket vor virksomhed, ikke nedslaaet os. Vi har troet os vellønnede ved H. K. M.'s allern. bifald og oplyste værdige mænds agtelse i og udenfor fædrelandet; men da vi erfarer, at vi forestilles H. K. M. i det forhadte lys af trættekære mænd, der fører ugrundede klager, og det af en mand som etatsraad *Rottbøll*, der i mange betragtninger mindst burde gøre det, saa nedbøjes vi for dybt, og heller, langt heller vil vi allerund. ansøge om at fritages for al slags akademisk forretning, saa længe vi er designati end udsætte os for en saa fornærmende mistanke eller være *ordinariorum egenmægtige* og uvenskabelige omgangsmaade underkastede.«

Jeg har gengivet denne redegørelse saa udførligt, dels fordi den giver oplysninger om alt, hvad der var sket i fakultetet i en halv snes aar, dels fordi de paa en vis maade karakteriserer de tre udmærkede mænd,

som har forfattet den. Det falder stærkt i øjnene, at de ikke har formaaet at præcisere, hvad det er de ønsker. Rimeligvis har de villet være membra facultatis fuldt ud, men de siger det ikke, de henstiller kun til cancelliet, at der træffes en ordning. Man kan godt forstaa dette deres ønske, for det var aabenbart ganske vilkaarligt, om de fik lov til at tale med eller ej. Da professoros ordinarii oftest ikke var enige, som *Kratzenstein* siger, var det overordentlig uheldigt, at de kun var to og tilmed kun to teoretikere, men paa den anden side holdt de paa, at designati ikke var medlemmer af fakultetet og naturligvis langt mindre af konsistorium. I andre fakulteter var der imidlertid membra, som ikke var consistoriales, saa der var for saa vidt intet i vejen for, at designati kunde gøres til medlemmer af fakultetet, men saa vilde vanskeligheden med hensyn til lønning komme.

Sagen kom til cancelliet og der faar man det indtryk, at man ikke har faaet meget ud af de unge professorers indlæg. Den først voterende, som formentlig var *Stampe*, siger 26' december 1782: »Endskønt dette designatorum svar vel kunde fortjene, at ordinarii hørtes derover, er det vel bedst at lade det bero, for ej at give anledning til videre uenighed. — For ellers at have noget at gaa efter, siden visse regler af cancelliet skal foreslaas, tror jeg *Rottbøll* kunde følges og indstilles derefter, thi efter designatorum er jeg vist ikke i stand til at udfinde noget som til en vis norm kan fastsættes.

Den næste finder *Rottbølls* vel grundet og følgeværdigt. En voterende synes dog at man skulde høre konsistorium, men den sidste stemmer atter for *Rottbølls* udtalelse.

Der udarbejdedes saa en lang indstilling med udførligt referat og foreslaas: om det ikke maatte forblive ved den af etatsraad *Rottbøll* givne oplysning og derefter fremdeles at forholdes, hvilket og synes mest at stemme overens med sagens natur og saaledes som hidtil ved det medicinske fakultet brug været haver.

Den 28' marts 1783 underskrev kongen resolutionen og derpaa kom 3' maj 1783 reskriptet til rector og professores:

»I følge H. K. M's allern. befaling er professores ordinarii ved det medicinske fakultet blevet tilskrevet at indgive en nøjagtig specificeret oplysning om de tilfælde, hvor professores designati høres, ligesom og fra professoribus designatis er forlanget en specificeret oplysning om alle de tilfælde, hvori deres mening og betænkning virkelig er blevet æsket, hvor de har underskrevet med ordinariis, og hvor de saaledes har handlet som membra facultatis medicæ.

»Da det nu af de derpaa indkomne svar ibl. a. er fornummet, at professores designati er blevet adspurgt 1) i alle tilfælde, hvor et responsum medicum er blevet forlangt, og 2) hvor consilia medica forlanges i sygdomstilfælde af private personer, samt at de tilfælde hvor de ikke høres, har været de sager, hvori facultas medica tager del, forsaavidt de er membra consistorii, saadanne sager hvori consistorii erklæring forlanges af collegierne og at give stemmer til medicinske stipendiens uddeling til de søgende, ligesom de ikke har del i jordemodervæsenets bestyrelse, da professores ordinarii sidder alene i denne commission, og prof. *Saxtorph* ej som designatus men som prof. artis obstetriciæ og byens accoucheur, hvilket og de forrige har gjort, saa og at det overalt har været en

regel, at naar designatorum betænkning er blevet forlangt, har decanus i fakultetet ved et circulare udbedt sig saavel deres som ordinariorum raadførsel; og H. K. M. ved at lade sig de saaledes indkomne oplysninger allerund. referere allern. har resolveret, at det ved foranførte skal have sit forblivende og derefter fremdeles at forholdes, som mest overensstemmende med sagens natur og saaledes som hidtil ved det medicinske fakultet har været brug. Saa har man dhrr. rector og professores ved Københavns universitet saadant herved til fornøden efterretning og videre bekendtgørelse for det medicinske fakultet tjenstligst skullet communicere.«

Hele sagen endte saaledes med et nederlag for designati, men det var maaske nok deres egen skyld, da de ikke havde forstaaet at formulere deres krav, og man skulde ogsaa tro, at en henvisning til kabinetsordren af 22' maj 1782, hvori det udtrykkelig var forlangt, at designati skulde høres, og hvori kabinettet udtaler forbavselse over, at det ikke er sket, kunde have støttet deres krav. Dygtige medicinere men daarlige diplomater var de!

II.

Den største begivenhed for universitet i slutningen af 18' aarhundrede var utvivlsomt, at der udstedtes en ny fundats under 7' maj 1788. Denne fundats fik ogsaa meget stor betydning for det medicinske fakultet, navnlig fordi examinerne kom til at spille en ganske anden rolle end hidtil. Det blev for fremtiden ikke mere doctorgraden, som gav ret til medicinsk praxis men derimod den medicinske examen, og derfor maatte der tages ganske anderledes alvorligt paa den end tidligere.

Forud for den medicinske examen gik den filosofiske, som efter 1775 omfattede filosofi, fysik og matematik. Som følge af, at fysik var et af fagene, examinerede *Kratzenstein* ved denne prøve, men han var ikke meget fornøjet med den, og da fakultetet blev spurgt angaaende den medicinske examen, benyttede han lejligheden til ogsaa at komme med en udtalelse om den filosofiske. Han skrev nemlig 12' januar 1786¹⁷):

»Ved denne lejlighed tager jeg mig den frihed at forelægge nogle observationer om examen philosophicum. Samme blev i forrige tider begyndt og endt i junius. Siden den tid, at dette examen er udsat til julius har det været til skade for mange kandidater. I juni saa snart det gode vejr indtræder, frekventerer de sjældent collegia, men vagerer omkring og forglem-

mer alt, hvad de i collegiis har hørt og lært. Udi juli ser de sig nødsaget til at antage en manuduktør, som da efter sine egne begreber indprenter sine elever inden faa dage hovedkulds fem videnskaber i form af en catechismus, som de lærer udenad, uden at de forstaar, hvad de siger: f. ex. Magnes duos habet polos et flumen magneticum exit ex uno polo et transit in alterum. — Naar jeg spørger: sed quid est magnes? saa ved de ikke, om det er dyr eller plante. En svarede nylig, at bjerget Hekla laa i Italien ved den kgl. residens Rom, saa at jeg ej sjældent meget melankolsk forlader examen, naar jeg ser, at al min umage at gøre dem mine fysiske forelæsninger saa vel nyttige som angeneme, hjælper ikkun hos faa. Da det største antal af kandidaterne ved dette examen forlader sig paa disse manuduktører, saa negligerer de derover collegia og bruger deres bekvemmelighed hjemme saaledes, at nu ikke mere halvparten af auditoribus indfinder sig, som i de første 4 uger lod sig se, og derved forsømmer de det vigtigste og nyttigste i hver videnskab. Blev nu denne examen begyndt og endt i juni, saa havde de ej tid at bruge manuduktør som en uægte professor, men de havde det anhørte endnu i frisk ihukommelse, og examen vilde falde bedre ud. Haardt er det, at kandidaterne sig i een dag skal lade examinere i fem videnskaber. Angsten, som de derved udstaar, foraarsager ej sjældent hos dem afmagt, besvimmelse og sygdom. Har en været ulykkelig hos en examiner, saa bliver han konfus af angst hos de følgende. — Var det ikke bedre, at enhver examiner brugte et par dage til at examinere alle kandidaterne, en efter den anden, i den ene videnskab, og at i andre videnskaber blev examineret i andre dage? Saa havde

de dog ikkun nødvendig paa samme dag at arrangere een videnskab i deres hoved. Examina vilde da blive souteneret med mindre angst og falde bedre ud.«

Til disse bemærkninger toges der hensyn, for det bestemtes, at examen skulde holdes to gange aarlig i april og oktober og skulde fordeles paa flere dage.

Men af langt større betydning for os er forhandlingerne angaaende den medicinske embedsexamen.

Forslaget til den nye fundats udgik fra prof. theol. *Jansson*, og han siger om den medicinske examen kun: Ved den medicinske examen er det for videnskaberne en fordel, at der er flere examinatore, og naar alle de til lægekunsten henhørende videnskaber bliver ordentlig foredragne, saa at der spørges om det, som virkelig bliver forklaret og demonstreret paa forelæserne, kan det ikke fejle, at jo denne examen og dette hele fag fremdeles vil beholde den reputation, som det hidindtil har haft.

Der var nedsat en kommission angaaende universitetet og de lærde skoler, og denne skulde udarbejde forslag paa grundlag af *Janssons* plan. For examinerens vedkommende forlangtes erklæringer fra fakulteterne, og sagen cirkulerede derfor i fakultetet.

Kratzenstein, der var dekanus og forøvrigt ogsaa rector universitatis, udtalte 24' december 1785, at siden 1769 blev examen medicum anstillet i konsistorium ved aabne døre, saa at enhver tilhører kan være vidne, om kandidaten svarer rigtigt eller urigtigt. Enhver doctorandus underkastede sig den tid tvende examinibus i særskilte dage, nemlig examini theoretico og derefter practico. Men ved nogle hastende kandidater er det blevet mode, at de nu med et eneste examen i tvende timer om formiddagen og i tvende timer om

eftermiddagen affærdiges. Dagen før examen maa kandidaten udi decani hus uden anden hjælp end hans egen kundskab udarbejde en medicinsk praktisk casus, som dekanus ham forelægger. Denne elaboration bliver produceret udi examine og kandidaten derover examineret og kritiseret. Uden denne undersøgelse udi hans praktiske kundskab bliver kandidaten af mig, *Kratzenstein*, examineret udi chemia pharmaceutica, af *Rottbøll* udi anatomien og botaniken, af *Saxtorph* udi accoucheurkunsten og af *Tode* i kirurgien. Hovedkarakteren bliver efter plurima vota bestemt. Han finder derfor ikke, at denne metode kan forbedres, undtagen naar det blev fastsat, at examen theoreticum holdtes paa en dag, practicum paa en anden. Thi een time er virkelig for kort for en examinerator til at prøve en kandidats indsigter i saa mange dele af medicinen og at anstrenge ham mere end 4 timer paa een dag vilde være for haardt for ham. Det vilde ogsaa for kandidaterne være en lettelse, naar begge examiner blev separeret, selv om de ikke indser det, men helst vil blive hurtigt expederet.

Saxtorph kommer med et to sider stort indlæg. Han mener ikke, at det bør fastsættes, at examen deles i 2 dele, men at det skal overlades til kandidaten, om han vil examineres i en eller to gange. Som grunde for sin mening anfører han, at det vilde tage for lang tid for examineratorerne, og at mange kandidater vilde løbe op til theoreticum, saa snart de have lært noget udenad uden at have fordøjet det og uden at bekymre sig om udfaldet, stolende paa, at det let kunde gøres om, hvis det gik galt, uden at nogen bemærker, at de er rejicerede. Den sidste kandidat gik f. ex. 2 gange til theoreticum og en til praktisk examen. Ved examen

rigorosum er det desuden vanskeligt at undgaa ogsaa at spørge om teoretiske ting, og hvis nu en kandidat ved theoretisk examen paa grund af sin gode hukommelse havde faaet en god karakter, og han saa ved anden examen blev spurgt om noget, som han havde glemt, hvorledes skulde man da bedømme hans indsigt? Han tror derfor, at det er bedre, at de to examinere er samtidige, dog saaledes at de fordeltes paa to dage i samme uge. Dernæst kommer *Saxtorph* meget vidtløftig ind paa, hvorledes karaktererne skal bedømmes og særlig om, hvorledes de skal lægges sammen til en hovedkarakter. Dette volder vanskelighed, fordi man ikke har points men kun laud, haud og non. Han opstiller regler for en mængde kombinationer og opstiller skemaer. *Saxtorph*, der var notarius facultatis, har formodentlig følt vanskelighederne.

Callisen bemærker, at da han under de nuværende omstændigheder vil vedblive at examinere, vil han henstille, om det ikke kunde indføres ved examen practicum, at en kandidat, naar lejlighed dertil gaves, skulde gøre en eller anden operation paa cadaver, og derved den bestemte rettighed dermed forbindes at udøve kirurgien paa samme maade som chirurgi nu har tilladelse til at udøve medicinen.

Tode udtaler sig kun om det spørgsmaal, om hvorvidt *Callisen* fremdeles kan anses som professor efter kirurgisk academis oprettelse.

Endelig synes *Rottbøll*, at kandidatens svar burde indføres i protokollen, som det skete, da examen blev indført, men senere uden nogen autoritet blev ændret.

Da *Kratzenstein* havde faaet disse udaterede voteringer, indsendte han dem til kommissionen, men føjede under 12' januar 1786 nogle bemærkninger dertil.

Til *Rottbølls* ønske om at faa spørgsmaal og svar protokollerede, som det skete i nogle examiner omkring 1770, oplyser han, at notarius tog sig den frihed, naar han var kandidatens ven at skrive til alle kvæstioner i stedet for svar: bene, omendskønt han havde svaret falsk. Da det blev forlangt, at han skulde skrive selve svaret, saa skrev han svaret enten efter sin egen eller examinator's korrektion, saa at disse kandidater efter protokollerne maatte anses for de mest udvalgte og lærde mellem alle andre. Tillige gik det saa langsomt, at hver examiner i en time knap kunde gøre et dusin kvæstioner og det dependerte da immer af notarius, hvad karakter kandidaten skulde faa. Af denne aarsag har vi derfor fundet det convenabler, at enhver examiner, ligesom ved philosophicum giver karakteren efter sit eget omdømme om svarenes rigtighed. Angaaende *Saxtorphs* forslag om karaktererne forsikrer han, at det virkelig er efterfulgt. Der har kun været disput derom, naar f. ex. de chirurgi, som forlangte licentiam, erholdt laudabilem i kirurgien og accouchement, men haud. illaud. eller non contemnendus i den egentlige medicin og praxi clinica, saa blev forlangt, at de skulde erholde laudabilem i hovedkarakter, hvilket dog er unaturligt, fordi hos en medicus en vel grundet praxis clinica maa være hovedsagen. Jeg har derfor og nogle examina ej underskrevet.

Et ganske andet spørgsmaal rejstes af professor *F. L. Bang*, som 18' januar 1786 sendte kommissionen følgende pro memoria:

»Da det er bekendt, at man paa en fuldkommen maade søger at indrette examina ved universitetet, saa tager jeg mig den frihed at fremkomme med et nyt forslag til en del af den medicinske praktiske examen,

som vistnok vil have de fordelagtigste følger til lægekunstens udøvelse.

»Samme bestaar deri, at *candidati medicinæ*, naar de paa sædvanlig maade under de dertil beskikkede *examinatores* havde gjort mundtlig rede for deres kundskab og indsigter, dog ej endnu skulde erholde *licentiam* at praktisere i medicinen, førend de tillige efter den mundtlige examen havde aflagt deres *duelighedsprøve* hos nogle af patienterne i Frederiks hospital, nemlig undersøge disse syges tilstand, ved grunde og værker udlede og tilkendegive sygdommens beskaffenhed, aarsag og forventelige udfald samt bestemme den udfordrende kurart i henseende til lægemidler og diæt. Denne kandidatens prøve i hospitalet maatte ske under opsyn og bestyrelse af hospitalets *medico*, til hvilken det derfor skulde overlades at bestemme tid af slig examen, valget af de syge, hvorpaa prøverne skulde vises, saavelsom og at gøre de fornødne spørgsmaal til kandidaten. Hospitalets *medicus* skulde derefter meddele kandidaten skriftlig attest om hans *duelighed*, uden hvilken han ej burde forundes tilladelse at praktisere. For at forebygge mistanke og partiskhed, kunde de øvrige examinerende professorer, om det behagede dem, overvære denne kandidatens prøve paa hospitalet. Jeg behøver ej at beraabe mig paa, at denne examinationsmaade for nylig er anordnet og indført i de kejserlige lande, efterdi grundene for deres nytte, som jeg allerede for længe siden har indsendt, ja endog talet om til vedkommende, i sig selv er aabenbare nok, thi 1) er slig prøve mere paalidelig end den blot mundtlige, eftersom man slutter med større vished om en mands *duelighed* fra hans gerning end fra hans ord. Hvor gerningsprøve kan

have sted, er samme vistnok at vælge og agte som den sikreste, og da man paa anførte maade kan i medicinen lade kandidaten ved gerningen selv gøre sit mesterstykke ligesom andre kunstnere, saa er det vel billigt og rigtigt at forholde sig i første fald ligesom i sidste. Den kandidat som tilbørligen aflagde anførte prøve ved hvilket som helst syge, ham maatte anvise dertil, kunde man og være forvisset om at være bekvem til lægens forretninger, da det derimod er noksom bekendt, ja jeg ved det af eget eksempel, at den medicinske mundtlige examen kan erholdes endog med bedste karakter, uden at kandidaten derfor er skikket til læges embede.

»2) Vilde studiosi medicinæ (thi hvem ved ikke, at der maa være tvang for unge mennesker) formødelst forestaaende prøve bevæges, ja nødes til at gøre flittige besøg med lægen hos hospitalets syge og derved bruge den tilbørlige lærvilliges agtsomhed, paa det de kunne erlange øvelse og duellighed til at gøre det ved hospitalsprøven udfordrede arbejde.

»Forsikret om at høje vedkommende ønsker rigtigheden og den betydeligste nytte af dette forslag, tør jeg haabe, at de ogsaa vil vaage over, sammes fremgang som ved kgl. allern. befaling gøre det fast og urykkeligt.«

Heraf sendtes en kopi til fakultetet og den fremkaldte to svar:

Saxtorph, Callisen og Tode skrev den 8' februar 1786 efter at have citeret et stykke, at de formener, at uagtet den omtalte prøvelse med nytte kunde sættes i stedet for den nu brugelige casus medicus, som kandidaten før examen skriftlig plejer at resolve paa,

saa finder den dog en hoben vanskeligheder i udførelsen.

»1) Thi da examen egentlig skal være en prøve paa kandidatens kundskaber i de videnskaber, som vedkommer lægekunsten, og som skal bevidne hans indsigt og kyndighed i at kunne med gavn og sand nytte udøve praxin medicam, uden at han derved skal vise den færdighed i at kurere syge, som en øvet practicus ved modnere erfaring siden efter maa erhverve sig, saa synes det alt for haardt at fordre af studiosis medicinæ større prøver end der ved andre universiteter fordres eller i andre teologiske og juridiske examini-bus plejer at ske, hvor hverken prækeøvelser eller procedure anstilles; man vilde nøde kandidaterne til at søge til det Kielske eller andre udenlandske akademier, hvor examen medicinæ er langt lettere end hos os, og dog danner nyttige practicos ved den syges seng.

»2) Desuden var det ej at formode især hos kandidaterne fra provinsbyerne, at de altid havde lejlighed til at opholde dem her i saa lang en prøvetid, da nogle uger kunde paa denne maade medgaa, inden sygdommens udfald blev decideret.

»3) Fakultetet tabte desuden sin anseelse og rettighed, i fald licentiam practicandi alene skulde dependere af hospitalets medico, som ej engang var examinerator.

»Derimod formener vi, at det kunne sættes i kandidatens eget behag enten paa nu brugelig maade at resolve casum medicum og i saa fald erholde den ringere karakter, eller underkaste sig den praktiske forlangte prøve i hospitalerne, og efter hans duelig-hed derved erlange en større karakter, som kunde

berettigede ham til fysikater og vigtigere medicinske embeder. Denne prøve maatte anstilles i de nuværende *examinatorum* egne hospitaler, paa det almindelige hospital og *accouchements*huset, som forestaas af justitsraad *Saxtorph*, i børnehuset eller opfostringshuset, som forestaas af professor *Tode*, eller paa Søkvesthuset, som justitsraad *Callisen* betjener, i overværelse af saa mange af *examinatoribus*, som lystede. Derved fik kandidaten lejlighed til ej alene at prøves i den medicinske praxis, men endog i den kirurgiske og i *accoucheur*kunsten, hvis udøvelser er saa nødvendige for fysikus især for den, som fuldkomment vil autoriseres til *praxin utriusque medicinæ*.

»Under denne prøve maatte den hele kurmetode og forandringerne med den syge forfattes som en ordentlig *historia morbi* af kandidaten og førend *examen rigorosum* blev afholdt, attesteres af den overværende *medico* — for at fakultetet ved givne spørgsmål over sygdommen kunde undersøge og erfare kandidatens saavel teoretiske som praktiske indsigt og derefter indrette censuren.

»Skulde der gives kandidater, som var vejledte af andre graduerede *practicis*, og som ej havde tid til at lade sig prøve i hospitalerne ved at paatage sig de syges behandling — saa naar disse medbragte ordentlige dagjournaler over en del af de syge, som de enten selv havde behandlet, eller set behandlede, attesteret af den *practico*, de havde *practiseret* under, og de for disse syges behandling og sygdomme vidste at gøre grundig rede for fakultetet, saa kunde disses prøve ske i de examinerende professorers hospitaler i en à to dage, alene ved at lade dem selv undersøge de syges tilstand, tilkendegive sygdommen og behandlingsmaa-

den og derved korteligen vise, at de var vante til at undersøge, kende, bedømme og helbrede sygdomme.

»Paa denne maade synes os, at den af prof. *Bang* intenderte nytte uden præjudice for examinatoribus og uden for stor vidtløftighed og besværlighed for kandidaten bedst kunde obtineres.«

Dagen før, 7' februar 1786 havde *Kratzenstein* skrevet sit indlæg: »Hr. professor *Bang* har i disse dage tilstillet mig kopien af hans brev til den kgl. kommission, hvorudi han forlanger, at alle candidati medicinæ efter at have soutineret examen medicum af de dertil forordnede 5 examinatores af fakultetet, igen skulde blive examineret af ham i hospitalet ved patienternes seng og uden hans attest derover ej erholde frihed at praktisere. Det er let at indse, at han paa denne maade forlanger at blive overdommer over hele fakultetet, hvoraf han dog ikkun er det næstyoungste membrun, som mindst vilde være convenable at forestille den øverste eller højeste instans udi medicinalvæsenet, da han efter sit eget hoved har imagineret en egen klassification og denomination af adskillige sygdomme, som ej overensstemmer med andre klassiske auctoribus medicis; f. ex. den tilstand som af andre medicis nævnes nimia irritabilitas systematis nervosi kalder han atonia mobilis, som involverer en contradiction; han statuerer ikkun tvende slags feber, putride og inflammatoriske &c. Naar nu en af ham examineret kandidat ej svarede efter hans eget system, saa vilde han blive deklareret for uduelig til praxin medicam og det højst ubilligt. Det har derfor hidtil været en almindelig maxine, at kandidaternes legimitation til praxis ej maatte dependere af en eneste mands singulariteter og tænke maade, men af fleres

omdømme, fornemmelig fordi det ellers sjældent kan eviteres, at ikke venskab og animosité har indflydelse derved. Desuden har de trende ordentlige examinatores, de herrer *Saxtorph*, *Callisen* og *Tode* lige saa vel som hr. prof. *Bang* hospitaler under deres opsigt og giver deres auditoribus den bedste lejlighed at lære sygdomme og deres behandling ved patienternes seng at kende, førend de underkaster sig det praktiske examen. I examine selv bliver kandidaten forelagt adskillige schemata morborum og de maa derfor angive nomen, causas og medendi methodum. Vi har da fuldkommen lejlighed at bedømme, om kandidaten har gjort sig hospitalernes frequentation til nytte eller ikke, uden at en sextus examiner dertil var fornøden, som efter sin singulaire hypothese skulde decideere sagen. Skulde imidlertid en saadan examen ved patienternes seng dog holdes for nyttig, saa kan en af de trende examiner foretage det i det under hans cura staaende hospital og meddele kandidaten et vidnesbyrd over dets udfald, som da kunde forelægges udi examine publico til efterretning.

»Det var og godt, naar ved denne lejlighed blev afgjort, om studiosi medicinæ, som havde lært kirurgien under professoris chirurgiæ anvisning og havde øvet sig under hans øjne udi kirurgiske operationer, ikke skulde have den frihed, lige saa godt som de egentlige kirurger, at udøve kirurgien, som disse erholder frihed at udøve praxin medicam?«

I kommissionsbetænkningen, som er dateret 19' juli 1786 og underskrevet af *Luxdorph*, *A. G. Carstens*, *P. F. Suhm*, *G. Nielsen* og *Erichsen* siges (s. 41) om medicinsk examen: 5) ifølge det som i henseende til attestater i almindelighed herovenfor — — — er an-

ført, kunde den af en cand. ved examen medicum udviste fremgang i kirurgien alene have indflydelse paa bestemmelsen af hans hovedkarakter. Vel ønsker nogle af fakultetets lemmer, at de tilkommende medici, som med nytte havde hørt kirurgiske forelæsninger og paa universitetets theatro anatomico vist paa cadavera deres færdighed i kirurgiske operationer, maatte faa i hensigt til kirurgiens udøvelse samme rettighed, som chirurgi har i hensigt til medicinens. Men da universitetet efter fundatsen ingen professor chirurgiæ har, ej heller i nærværende allerund. betænkning 1' afdeling nogen regning er gjort paa et professorat i dette fag (i den forudsætning at ikke alene professoribus medicinæ paaligger at anføre deres tilhørere til den studiosis medicinæ fornødne kundskab i anatomien og den med medicinen saa nøje forbundne kirurgi, men og desuden studiosi medicinæ saa vel som chirurgiæ har fri adgang til den offentlige og private undervisning ved det nu oprettede kirurgiske academi), og det saaledes maa agtes som et blot tilfælde, at i det medicinske fakultet paa denne tid er en professor chirurgiæ, saa kan kommissionen ikke bifalde bemeldte forslag, men maa anse det for passeligst, at medici, som tillige vil øve praxin chirurgicam, examineres i denne kunst af det kirurgiske academi. Derimod tillader vor pligt og overbevisning os ikke at fortie, at ligesaa og chirurgi, som vilde tillige befatte sig med den medicinske praxis, billigen burde til den ende prøves af det medicinske fakultet, og at den anordning, hvorefter de ved bemeldte akademi examinerede chirurgi, endog de *ikke aldeles uduelige* kunde paastaa en uindskrænket frihed til at befatte sig med praxis medica, ikke kan vedblive uden at det udsætter man-

ges liv og helbred for den største fare, at ophæve den saa billige lighed mellem medicos og chirurgos, og at betage den studerende ungdom al tilskyndelse og opmuntring til at lægge sig efter medicinen og møjsommeligen at opnaa en grundig indsigt i dens forskellige dele.

Endelig kom der endnu en erklæring fra præsidenten i danske kancelli, *Schack-Rathlou*, der tillige var patron for universitetet. Han er enig med kommissionen om juridisk og medicinsk examen undtagen i den ene post, at nemlig *candidati chirurgiæ ogsaa skulde prøves af det medicinske facultet for at kunne udøve praxin medicam*, hvilket da det strider mod den nylig ergangne forordning anlangende det chirurgiske academis stiftelse jeg paa ingen maade fordrister mig til at tilraade. (9/10 1786).

Den kgl. resolution bemærker om examen medicum: Kommissionens forslag approberes undtagen i den eneste post om *candidatis chirurgiæ*, da det i henseende til den skal forblive ved vores allern. forordning af 22' juni 1785 anlangende det chirurgiske academis stiftelse.

I fundatsen af 7' maj 1788 bestemmes angaaende examen for saa vidt det vedrører den medicinske examen. i cap. IV § 1: Disse examina, hvorved afgøres kandidaternes duelighed til at attraa gejstlige eller verdslige embeder, skal herefter være følgende: examen theologicum, examen juridicum, examen medicum og en besynderlig examen for skolelærere. Som disse examina er af største vigtighed, saa skal samme ogsaa have den paalidelighed, som mulig er, og til den ende skal hver gang foruden professorerne tvende andre tilforordnede være tilstede, som, endskønt exa-

men holdes af professoribus alene, dog tillige med dem skal votere om kandidatens udviste duelighed og den karakter, som enhver derefter kan tilkomme. Disse tilforordnede uden for universitetet skal være ved examen medicum altid tvende medlemmer af collegio medico, der ikke er professores.

§ 20. Hvad her ovenfor om alle embeds examina i almindelighed er anordnet, ogsaa i henseende til den forudgaaende prøve in philosophicis og sprogene, det samme gælder om examen medicum, hvilken ligeledes fra nu af skal holdes baade skriftlig og mundtlig; og ved den skriftlige prøve skal hver examinandus dagen før den mundtlige examen i en examinators hus uden hjælp af bøger ej alene som hidtil udarbejde en casum medicum, men og skriftlig besvare nogle vigtige spørgsmaal af alle de videnskaber, i hvilke han ved denne examen har at bevise sin duelighed; og skal baade denne casus medicus og de skriftlige spørgsmaal af de examinerende professorer efter fælles overlæg bestemmes; dog bliver det uforment, at kandidaten paa nu brugelige maade resolverer casum medicum, naar han for at faa adgang til en desbedre karakter har bragt det saa vidt i sin erhvervede kundskabs anvendelse, at han kan underkaste sig en praktisk prøve i et eller andet hospital. Ved denne prøve har kandidaten for vedkommende professor eller hospitals-medicus at fremlægge en af ham forfattet historiam morbi, hvori indbefattes den hele kurmetode og forandringerne med hver ham anvist patient, hvilket med vedkommende medici attest indleveres til examinatores, paa det, ved deres spørgsmaal over sygdommene, kandidatens saavel teoretiske som praktiske indsigt kan erfares, og censuren derefter indrettes. Skulde examinandi fore-

komme, der var vejledte af andre graduerede practicis og ej havde tid at aflægge deres clinico-praktiske prøve paa den her foreskrevne maade, da, naar disse medbringer ordentlige dag-journaler over en del af de syge, de enten selv har behandlet eller set behandle, attersteret af den medico, som har anført dem til praxin clinicam, og naar de for disse syges behandling trøster dem til at gøre grundigen rede for vedkommende, kan deres prøve i et eller andet hospital saa indskrænkes, at den sker i 1 eller 2 dage, alene ved at lade dem selv undersøge de syges tilstand, tilkendegive sygdommen og behandlingsmaaden og derved kortelig vise, at de er øvede i at undersøge, bedømme og behandle sygdomme.

§ 21. Naar en kandidat efter disse prøvelser og de af ham besvarede spørgsmaal stedes til den mundtlige examen, skal han endvidere prøves i alle medicinens dele og dermed forbundne videnskaber; og skal den mundtlige examen være baade teoretisk og praktisk, som begge holdes paa een dag, allerhelst da et og andet formedelst den allerede i forvejen aflagte prøve og de besvarede skriftlige spørgsmaal uden skade for hovedsagen vil kunne afkortes; dog skal alle examinandi tillige vel prøves in anatomicis et chirurgicis samt i fysik og kemi, og hvis nogen tilkommende medicus tillige vil lade sig bruge som accoucheur, da skal han og i denne kunst bevise sin fremgang ved examen, og dette med anføres i det testimonium, som over samme, ligesom over de øvrige embeds examina, udstedes, og siden indføres i det sædvanlige testimonium publicum, som candidati medicinæ ligesaavel som de andre studiosi ved Københavns universitet, skal være forbundne til at tage og fremlægge.

§ 22. Da den medicinske examen giver en kandidat licentiam til at øve praxin medicam og altsaa i den henseende er overmaade vigtig, saa bliver alle vedkommende alvorligen anbefalede nøje at paase, at ingen uduelig ved denne examen bliver antagen, og de højere karakterer laudabilis og haud illaudabilis ingen bliver tilkendt, uden han har vel fortjent samme ved udvist indsigt og øvelse i alle medicinens dele og dermed forbundne videnskaber. Og skal ingen kunne vente sig adgang til fysikater og vigtige medicinske embeder, uden at han har faaet en af disse højere karakterer, og skal altid den, som har vist større duelig-
hed og lærdom dertil frem for andre komme i betragtning.

Om den medicinske examen i gamle dage ved vi nu ikke saa lidt, men noget fuldstændigt billede af den kan man dog ikke give — man kan dog nok gaa ud fra, at næppe en eneste af nutidens læger vilde have bestaaet den, hvis han havde været dristig nok til at indstille sig til den. Allerede den ting, at examen skulde aflægges paa latin, vilde være en for de fleste absolut hindring, men han vilde sikkert ogsaa være ude af stand til at besvare de spørgsmaal, som stilledes, paa den maade som man dengang fordrede, og havde han svaret paa den maade, som videnskaben nu fordrer, vilde professorerne dengang ikke have forstaaet et ord deraf og højst opfattet det som fantasteri og uden grund i virkeligheden.

Den egentlige medicinske examen holdtes af fakultetet, og inden 1788 var det kun en prøve, som var nødvendig for at faa lov til at disputere for doctorgraden. Det var doctorgraden, som gav ret til medicinsk praxis, ikke den forudgaaende examen. Gan-

ske vist hændte det undertiden, at ikke studerede fik lov til at lade sig examinere paa dansk eller tysk forat opnaa en særlig kongelig bevilling til licentiam practicandi, men denne examen afholdtes i reglen af collegium medicum og ikke af fakultetet, og det er ikke denne prøve, vi skal beskæftige os med.

Efter en udtalelse af *Kratzenstein* holdtes den medicinske examen før 1769 i decani hus for lukkede døre ved vin og kage — altsaa paa lignende maade som ved svendepøverne i haandværkerlavene — og det lykkedes ham kun en enkelt gang at faa en kandidat rejiceret. Efter 1769 blev prøven offentlig og holdtes for aabne døre paa konsitorium. Dagen før den egentlige examen maatte kandidaten i decani hus uden hjælpemidler skriftlig besvare en »casus medicus«, som forelagdes ved examen næste dag. Selve examen bestod af en teoretisk del og en praktisk del. Saa vidt man kan se examineredes der to timer om formiddagen og to timer om eftermiddagen, i alt c. 4 timer.

Ifølge et skema, som *Saxtorph* giver, for den teoretiske del af examen examinerede *Kratzenstein* i kemi, pharmaci og materia medica, *Rottbøll* i anatomi, fysiologi, botanik, *Saxtorph* i obstetrikens teori, kvinde- og børnesygdommes teori, *Callisen* i kirurgi og retsmedicin og *Tode* i pathologia generalis og specialis samt i therapia generalis, men desuden examinerede alle i »universa medicina theoretica«, og det nævnes for hver enkelt. Det fremgaar heraf, at den enkelte professor ikke alene stillede spørgsmaal i sit specielle fag, men i, hvad han havde lyst til.

I skemaet for den praktiske examen angives saavel for *Kratzenstein*, *Rottbøll* og *Tode* praxis clinica, for *Saxtorph* obstetrisk praxis og operationer paa fan-

tom, og for *Callisen* kirurgisk praxis og operationer paa cadaver. Ved denne praktiske del var det vel, at kandidatens skriftlige udarbejdelse blev forelagt, drøftet og kritiseret, men hvorfor prøven kaldes praktisk er ikke klart, for der var ikke tale om at undersøge en patient før 1788.

Hvad der forstaaes ved en casus medicus er ikke godt at sige, men man maa vel tænke sig, at man enten har givet en sygehistorie og har forlangt kandidatens redegørelse for diagnose, prognose og behandling, eller man har maaske forlangt beskrivelse af en bestemt sygdom eller en redegørelse for, ved hvilke sygdomme man kunde finde en vis række symptomer.

En særlig examen holdtes fra 1774—1785 for de kirurgiske kandidater, som ønskede at have medicinsk praxis, og ved denne examen er der det meget mærkelige, at kandidaten blev examineret i kirurgi af fakultetet. Der indtraf naturligvis let derved det tilfælde, at kandidaten fik udmærket karakter i kirurgi, men daarlig karakter i medicin, og saa fik han i det hele en god karakter. Det er dette, *Saxtorph* anker over — men fejlen er jo aabenbart den, at fakultetet examine-rede i kirurgi, som ikke vedkom det, i stedet for udelukkende at examinere i medicin, for det var derom prøven drejede sig.

Den *medicinske doctorgrad* gav altsaa efter 1788 ikke mere ret til medicinsk praxis, den blev degraderet til en ren akademisk grad. Bestemmelserne derom findes i fundatsens cap. V.

»§ 3: Til gradum doctoratus in medicina stedes ingen, uden han in examine medico har bevist fortrinlig duelighed og indsigt, og end mere beviser sin grundige lærdom i en af ham selv forfattet dissertation,

hvilken facultetet skal undersøge og paa samme tegne sin approbation, inden den offentlig bliver forsvaret.

»§ 5: Enhver promotion forrettes af den professor, som den tid er dekanus i facultetet, hvis han selv har den værdighed, som der skal meddeles, eller i andet fald af en anden professor i samme facultet, som selv er promotus. Ved handlingen begærer promotor tilladelse dertil af prokansleren, om han er nærværende, som derpaa offentlig svarer i patroni og senatus academici navn. Til hver, som saaledes er promoveret til doctor eller magister, udstedes et ordentligt diploma, som universitetets bogtrykker skal trykke uden betaling. Hertil skal hvert facultet gøre et udkast saaledes, som det for alle tilfælde kan være passende, hvilket indleveres prokansleren, som derudover indhenter patroni samtykke; ligesaa skal i hvert saadant diploma anføres patroni og procancellarii navn, ligesom dette sker i programmerne. Udgifterne ved slige promotioner skal indrettes saa ringe som muligt; og har prokansleren i den henseende at foranstalte det fornødne efter overlæg med vedkommende faculteter.

»§ 7. Samtlige doctores og magistri skal have og beholde de friheder og rettigheder, som dem hidtil har været forundt, ligesom og de, der paa den foreskrevne maade har erholdt en eller anden akademisk værdighed, altid skal komme, enhver i sit fag, i besynderlig betragtning til embeder, hvortil kundskaber og lærdom udfordres.«

Saaledes lød bestemmelserne, men hvorledes overholdtes de? Det forlangtes, at kandidaten selv skal have forfattet en disputats, vi har set (s. 15), at *Rottbøll* paaberaabte sig disputatserne som det bedste bevis paa kvalifikationer, men vi har ogsaa set, at

Kratzenstein protesterede derimod, fordi disputatserne blev reviderede og korrigerede af præses af hensyn til dennes ære. Nu kunde man tænke sig, at det blev bedre efter 1788, men det er næppe rimeligt.

Blandt de meget faa sager, som er tilbage fra medicinsk fakultets arkiv før 1807¹³) er der en, som handler om disputatserne. Det er den første sag i »Det medicinske facultets deliberationsprotokol 1794«, og den giver oplysninger om forskellige spørgsmaal.

Anledningen til at sagen blev drøftet var, at missionskollegiet havde spurgt om omkostningerne ved doktordisputatsen, da lægen i Trankebar, *Klein*, ønskede at disputere. *Kratzenstein* afgav i den anledning et langt svar 2' marts 1795. Han oplyste, at *Buchwald* havde ladet sig promotionen å part betale med 50 rdl., men forøvrigt betaltes examen ligesom den farmaceutiske examen med 20 rdl., hvortil i den senere tid var kommet 1 rdl., som det filosofiske facultet fik for hver examen. Apotekersvendene betalte desuden 10 rdl. for diplommet, saa at det ialt blev 31 rdl. Naar der nu skal udfærdiges et doktordiplom, hvad der bør ske for alle, som vil nedsætte sig udenlands, da man i udlandet ikke forstaar universitetsprogrammets betydning, saa mener han, at 31 rdl. ogsaa her kunde være passende for examen og diplom. Forordningens paabud om et diplom til enhver doktor synes man altsaa ikke at have taget noget hensyn til. — Af yderligere udgifter svarede til konsistorium og universitetspedellerne 36 rdl., hvorfor fakultetets decanus er ansvarlig, og for promotionen betaltes i den senere tid sædvanlig 20 rdl. Til konsistoriums sekretær betaltes 10 rdl. for programmet, hvortil kandidaten leverede sit curriculum vitæ og academicum.

Det hele vilde altsaa blive 97 eller 87 rdl., eftersom man vil tage 10 rdl. for diplommet eller levere det for intet. *Kratzenstein* havde i Halle selv betalt 100 rdl.

Rottbøll oplyste, at han allerede havde opgivet noget, men hvor meget kunde han ikke huske, dog ved han, at det ikke omfattede examen. Han mente, at hans svar var indsendt til kancelliet, og saa kunde man nu ikke opgive noget andet. — *Kratzenstein* oplyste derefter, at *Rottbølls* svar ikke var indsendt til kancelliet, og man kan derfor opgive de enkelte poster. — Han kommer derpaa med nogle bemærkninger om seglet, som vi har set designati anke over. Han siger, at man kan sætte collegium medicum's segl paa, thi i udlandet kender man ikke forskel paa kollegiet og fakultetet, eller ogsaa maa man anvende universitetets rektorsegel, hvilket vil koste 4 rdl., eller endelig fakultetets, men det er meget lille og inskriptionen er Sig, Fac. m. Scholæ Havniensis — og hvad vil man i udlandet tænke om schola Havniensis i henseende til doktorgraden? engang har han som rektor faaet et brev fra Halle med adresse Rectori Gymnasii Universitatis Havniensis. — *Rottbøll* tror dog ikke, at opgivelserne kan være anderledes, end han har givet dem, for de støttede sig til oplysninger fra kvæsturen. Hvis doctoranden er tilstede kan man spørge ham, om han er fornøjet med et program med segl under, men er han ikke tilstede og skriver efter et diplom, maa der tilstilles ham et saadant. Hvad papir, trykkeløn og sigil kan koste, ved han ikke og heller ikke, hvad programmet koster, thi de 10 rdl. til sekretæren er pro labore.

Man ser heraf, at udgifterne ved doctorgradens erhvervelse ikke var ringe, i direkte afgifter henimod

100 rdl., hvilket vel svarer til henimod 2000 kr. i vore penge. Dertil kom saa trykningen af afhandlingen — men denne var i reglen ganske lille, saa det næppe kan have drejet sig om store summer.

Fundatsen forlangte, at doctoranden selv skulde forfatte en disputats, men hvorledes det opfattedes i praxis, fik man et indtryk af ved *Kleins* disputats. Man anmodede nemlig *Tode* om at gennemse og rette den, og man henstillede til ham at opgive, hvad han vilde have derfor. *Tode* svarede, at han havde sendt disputatsen tilbage til missionskollegiet og meddelt, at fakultetet fandt den antagelig med nogle korrektioner under trykningen. Han synes, at han for disse rettelser nok kunde fortjene 2 rdl. for arket! Vi skal strax se, at *Sylvester Saxtorph* forsikrer af egen erfaring, at der næppe paa noget tysk universitet omgaas saa rigorøst med doktorpromotionen som hos os, for som oftest skrives disputatsen der af en professor, og argumenterne afgøres i forvejen mellem doctorandus og opponenterne.

En gang endnu kom spørgsmaalet om doctorgraden for lige i slutningen af aarhundredet, idet hertugen af Augustenborg som universitetspatron spurgte, om der ikke i det medicinske fakultet kunde disputeres sine præsidio ligesom i de andre fakulteter (4' november 1800). *Tode* frabad sig at svare, da han kunde anses som partisk, da han havde præsideret 25 gange. Kun vilde han gøre opmærksom paa, at *Scheel* forsaavidt havde disputeret sine præside, som *Tode* ikke havde sagt et eneste ord, inden han promoverede ham, »men alle promovendi ere ingen *Scheeller*.« *Bang* havde intet imod, at der disputeredes uden præses, og *Sylvester Saxtorph*, som imidlertid var ble-

vet professor, afgav en lang erklæring, der blev grundlaget for fakultetets svar.

Saxtorph er enig med *Bang* om, at det var nyttigt at disputere uden præses, men da patronen har stillet et par andre spørgsmaal, vil han besvare dem. Det første spørgsmaal var: hvilke betænkeligheder kunde der være ved at lade disputere sine præside? og det andet: hvorledes kunde disse bedst forebygges? Han besvarer spørgsmaalene saaledes:

»Ad Imum. Da meget faa kandidater kan formodes at være saa vel bevandrede i alle videnskabens grene, at de jo skulde kunne sættes i stor forlegenhed endog af en i det hele mindre kyndig opponent, der netop for at bryde defendens havde gjort sig en eller anden ikke trivial materie nøje bekendt, saa vilde det let blive en følge, at én meget haabefuld ung medicus kunde ved denne lejlighed komme til at ses i et ufortjent ufordelagtigt lys. — Frygtsomhed, der hos alle er en meget undskyldelig og hos mange en uovervindelig fejl, vilde ogsaa kunde have samme ubehagelige følger for defendens. — Uvantheden til at tale et fremmed sprog, som en medicus, der blot har bestemt sig til praktiserende læge, næsten kuns ved denne ene lejlighed bruger, gør ogsaa denne actus sine auxilio dobbelt besværlig for kandidaten, og endnu vanskeligere, naar frygt kommer til. Det er bekendt nok, hvor meget sværere det er at tale end at skrive et fremmed sprog; at en medicus kan nogenlunde det sidste er nødvendigt, men det første synes for meget forlangt af ham, da hans videnskab desuden kræver al hans tid. En anden sag er det, naar han bestemmer sig til offentlig lærer, og altsaa maa være beredt paa ved forekommende lejligheder at bruge det latin-

ske sprog oftere, hvilket sædvanligt er tilfældet med dem af de andre fakulteter, som disputerer pro gradu.

»Efter at have fremsat disse betæneligheder, som ikke synes mig uvigtige, maa jeg ad 2dum erklære, at jeg for min del ikke indser nogen maade at forebygge dem paa, men giver mig den frihed at foreslaa, om mine herrer kolleger ikke synes, at hensigten bedst kunde naas, naar det blev bekendtgjort, at det maatte staa enhver frit for at disputere cum vel sine præside, men at de, som vil herefter nogensinde vente at blive offentlige lærere ved universitetet, skulde være forbundne til at disputere sine præside. Naar det saaledes blev overladt alle i almindelighed at vælge, tror jeg vist, at de fleste, som nogenlunde kunde, vilde vælge den mere hæderfulde og udmærkende maade. Jeg for min del tror endog at have grundet haab herom, da rygten siger, at 2de meget duelige øvede practici her i byen (*Herholdt og Ralph*) snart vil promovere, hvilke begge vistnok vil gøre begyndelsen med at disputere sine præside, og ved deres eksempel opmuntre andre til efterlignelse. I saa fald burde da nok rector magnificus eller decanus facultatis medicæ være forbundne til at være tilstede under hele disputatsen for i paakommende tilfælde at kunne imponere silentium. Endnu kan jeg ikke undlade at bemærke, at jeg af egen erfaring tør sige, at der næppe paa noget tysk universitet omgaas saa rigoreus med doctor promotion som hos os. Som oftest skrives disputatsen der af en professor, og argumenterne afgøres i forvejen imellem doctorandus og opponenterne.«

Det blev imidlertid ikke til noget denne gang med disputatser sine præsidio, det indførtes først ved forordning af 9' januar 1824.

Medens det latinske sprog stadig var det lærde sprog, som i det medicinske fakultet benyttedes til disputatser og for største delen til forelæsninger, lagde man ikke synderlig vægt paa græsk. Dette fremgaar af en forespørgsel 1798, hvori fakultet spurgtes, om græsk var nødvendigt for fakultetet. Af professorerne var kun *Aasheim* tilbøjelig til at støtte undervisningen i græsk, medens hverken *Tode*, *Bang* eller *Saxtorph* havde noget tilovers derfor.

III.

I fundatsen af 7' maj 1788 var der endnu en bestemmelse, som særlig angik det medicinske fakultet. Den fandtes i cap. I. § 1 og lød:

»I det medicinske fakultet skal herefter, ligesom tilforn, være tvende professores ordinarii, og vil kongen desuden ved samme fakultet for det første ansætte en lector chemiæ, indtil han finder for godt, i sin tid at beskikke en ved offentlig prøve bekendt duelig mand til professor physices ved samme fakultet, hvor desuden herefter ogsaa altid skal være en professor artis obstetriciæ, efter den af H. M. dronningen Juliane Marie dertil oprettede stiftelse.«

Med hensyn til oprettelsen af en stilling som lector chemiæ findes der en del indlæg i rigsarkivet¹⁸). Initiativet blev som rimeligt var taget af *Kratzenstein*, og han kom allerede 3' december 1785 med en indstilling, som giver forskellige oplysninger om, hvorledes undervisningen fandt sted — eller burde have fundet sted. Han skrev:

»Imellem de videnskaber, som en medicus maa gøre sig bekendt med er kemien en af de umisteligste, naar han ej som empiricus vil foretage sine kurer. Han bør kende de medikamenter, som han vil bruge, for at kunne bedømme, om apotekerne samme rigtig har præpareret, og om han ikke et substituerer for et andet, som han enten ej har eller ej kender, hvilket paa

apotekerne udenfor hovedstaden ej sjældent forefalder. Han maa vide deres bestanddele, naar han samme med *raison* i *praxi* vil anvende. Omendskønt jeg efter min bestalling ikkun er forpligtet at holde forelæsninger over medicinen og experimentalphysiken, og den pharmaceutiske kemi efter fundatsen er tildelt professor botanices, saa har jeg dog efter forrige patronorum anmodning i de første 25 aar bestandig holdt *collegia* over den teoretiske og praktiske kemi, anstillet udi mit laboratorium alle derhen hørende operationer og ved bestandig examen under samme søgt at inculcere denne ellers ikke netop lette videnskab; endskønt de derved erholdte honoraria af auditoribus (28—30 rdl.) aldrig har godtgjort de derved forbrugte vasa, materialier og kul. Men udi det sidste *collegio chemico* for 7 aar (siden) havde de 30 *auditores* knapt rum derudi, og jeg saa enge indesluttet maatte udstaa saa meget af hede af ilden, og indtrække saa mange sure og merkurialske dampe, at jeg mange aar maatte tilbringe, førend mine øjne og mit bryst kunde overvinde denne skade, og jeg mistede derved den største del af mine tænder. Jeg holdt mig da ej længere forbunden dertil, men persvaderede hr. prof. *Brünnich*, som har en bekvem og vel indrettet laboratorium under sit opsyn at holde *collegia* over den medicinske kemi. Men ikkun een gang har han forsøgt det, og siden den tid har alle mine persvasioner været forgæves, formodentlig fordi operationes for mangel af *habitus* lykkedes ikkun slet og indkomsterne var ringe.

»Derefter har jeg persvaderet hr. apoteker *Mühlenstedt* og cand. hr. *Tychsen* dertil; begge har og holdt et *collegium*; men da omkostningerne dem ej blev betalt, saa har de ej continueret.

»Hos nu for chirurgos konstituerede lektor *Tychsen* kan studiosi medicinæ ej tillige med chirurgis studere kemien, fordi de af chirurgorum mængde vilde blive fortrængt, og det ej med uret, da dette collegium egentlig skal læses for chirurgos; hertil endnu kommer, at hr. *Tychsen* ej vel kan examinere studiosos medicinæ udi kemien, og hvo ikke examinerer, hans collegia bliver sjældent frekventeret.«

Dette var de oplysninger, hvormed *Kratzenstein* motiverede sit forslag, og de er ganske karakteristiske. Skønt det ikke paahviler *Kratzenstein*, holder han i 25 aar forelæsninger over kemi og laboratorieøvelser, og da han ikke kan mere, falder det ham aabenbart ikke ind at henvende sig til den professor, som havde forpligtelse dertil, nemlig *Rottbøll*. Formodentlig kunde *Rottbøll* slet ikke paatage sig denne undervisning, og han synes ikke at have været meget ivrig efter anstrengende arbejde og endelig var *Kratzensteins* og *Rottbølls* forhold til hinanden meget køligt — *Kratzenstein* siger, at de sjældent var enige. Han henvender sig saa til *Brünnich*, som havde hørt hans forelæsninger, men som var zoolog og mineralog og ikke kemiker, men som havde et laboratorium. Vi skal forøvrigt strax se, at *Kratzenstein* anser ham for ret uduelig. Derpaa henvender han sig til apoteker *Mühlenstedt*, som i 1782 havde købt Svaneapoteket i København, og endelig henvendte han sig til *Nicolai Tychsen*, og her var han for saa vidt kommet til den rette mand, som han baade var en dygtig kemiker og en god lærer. Han var født 1751 i Tønder, var oplært paa Frederiks hospitals apotek hos apoteker *Cappel* og havde 1781 taget examen chemicum & pharmaceuticum med udmærkelse. Han havde derpaa i nogle

aar holdt kemiske kursus, i 1784 udgivet en »Kemisk haandbog« i 3 bind, som blev meget bekendt. Ved kirurgisk akademi blev han lector i kemi i 1785, for ved kirurgernes læreanstalt var man strax paa det rene med, at man maatte have en lærer i kemi — universitetet var bagefter, skønt medici havde mere brug for kemi end kirurgerne.

Da alle disse forsøg mislykkedes, søger *Kratzenstein* nu at fremhæve, at man har en mand, som er brugelig, og søger at vise, hvorledes man kan skaffe penge til lønning af en saadan lærer — til syvende og sidst bliver det jo altid pengespørgsmaalet, som bliver det afgørende. Han skriver derfor videre:

»For at restituere disse kemiske forelæsninger for studiosos medicinæ, tror jeg at kunne gøre følgende forslag. Hr. professor *Aasheim*, som nu er quartus professor designatus udi facultate medica, men næppe udi sit 70' aar vil komme til ascension, omendskønt han har de bedste talenter til en professor, med genie og lyst dertil at agere lærer for studenter (hvilken lyst ikke alle professorer har) har erklæret for mig, at han havde lyst at hengive sig aldeles til kemien og experimentalphysiken, naar han derudi kunde blive understøttet. Jeg kender og ingen uden ham, som bedre var kvalificeret dertil. For at skaffe ham en del af denne understøttelse kunde for haanden værende 300 rdl. vikariats penge dertil anvendes. Efter det sidste kgl. reskript om professorum collegia skal enhver professor i det mindste læse to collegia, og naar han dertil ej er i stand, skal han give 200 rdl. til en vicarius. Hr. konferensraad *Hübner* har i hans 30 aars professorat ej læst et eneste collegium under den undskyldning, at han kunde tjene staten paa en bedre maade.

Da der nu ej fattes collegia udi hans fag, saa kunde disse 200 rdl. anvendes til det kemiske professorat.«

Det er en meget skrap beskyldning, *Kratzenstein* her fremsætter mod en professor, især da vi har set, at det gang paa gang var indskærpet, at professorerne skulde holde deres forelæsninger og var i undladelses-tilfælde truet med store bøder. Beskyldningen er vist ikke desto mindre rigtig og bekræftes fra anden side¹⁹). *Martin Hübner* var jævnaldrende med *Kratzenstein*, født 1723, og var jurist. Særlig har han udmærket sig som folkeretlig forfatter. Han var allerede 1751 blevet professor designatus i det juridiske fakultet. Han rejste derefter til udlandet, hvor han var i 7 aar, kaldtes saa hjem, men maatte snart efter igen til udlandet i statens tjeneste. Hans meget fremragende arbejder om den neutrale handels ret i krigstider udkom inden 1760, og derefter synes han ikke at have præsteret noget videre, og navnlig forsømte han ganske sit universitetsarbejde bortset fra et par taler ved universitetets reformationsfester 1760 og 1769 og at han var rector magnificus 1772.

Til forstaaelse af det følgende skal bemærkes, at en af professorerne indtil 1784 havde fungeret som kvæstor, hvorfor konsistorium ydede 100 rdl. aarlig til en vikar for ham, men ved reskript af 3' december 1784 ansattes en særlig kvæstor.

Kratzenstein fortsætter derefter:

»Videre har konsistorium hidtil holdt en vicarius for universitetets qvæstor med 100 rdl. for at befri ham for collegiis. Disse 100 rdl. har hidtil oppebaaret professor *Brünnich*, som ellers er konstitueret som prof. historiæ og oeconomix. Men da erfaringen har lært, at hans kundskab ej udstrækker sig videre end

at kende mineralier, saa har han udi hans hele professorat (siden 1769) saa meget jeg har kunnet udforske, ikkun læst tvende collegia for studenter, et over naturhistorien, hvori han efter auditorum klage ofte confunderte et subjekt med det andet, og et over den pharmaceutiske chemi, som forhen er meldt. Nu læser han over mineralogien, som frekventeres af 2 studenter, og gør nogle prøver udi laboratorio, idet han forbinder dermed metallurgien. Hans løn af kongens kasse som professor er 700 rdl. — 100 rdl. nyder han som vicarius qvæstoris, som nu ikke mere existerer; 200 rdl. nyder han og hans hustru af kongens kasse som livrente for hans mineralien cabinet, som universitetet er tilegnet; og 600 rdl. skal han efter forlydende have som assessor udi berg-collegio. Da han nu ej engang har opfyldt sine forpligtelser for sin løn som professor, saa kan han saa meget mindre længere gøre pretension paa de 100 rdl. som vicarius qvæstoris, da qvæstoratet er ophørt. Disse 100 rdl. kunde da lægges til de forrige 200 rdl. Min ohnmaasgebliche (!) raad var da, at disse 100 rdl. expresse blev bestemt til kul og materialier ved chemiske operationer udi collegio, og tilbageholdt, naar ingen collegium over den pharmaceutiske chemi blev holdt, ellers kunde prof. chemiæ med tiden sige som hr. prof. *Brünnich*: skal jeg da anvende min løn til at anskaffe disse requisita? jeg svarede ham, at han kunde dertil anvende de anførte vikariatspenge, som ellers burde cessere. Men havde dertil lige saa lidt lyst.

»Endelig er jeg ved den lange erfaring ved universitetet forsikret, at uden skade for videnskaber og studenter nogle af de filosofiske professorater med tiden kunde forenes med hverandre, og en del af de

kgl. pensioner derved spares. Denne erfaring lærer, at næppe nogen student attraar at høre collegia over eloquenzen, over latinitæten, over geografi og historie, da de tænker for sig selv at kunne lære saa meget deraf, som de behøver udi examine philologico, som nu desuden af faa studiosos souteneres. Derfor kunde uden skade professio eloquentiæ, latinitatis, geographiæ & historiæ combineres. Enddog vilde denne professor sjældent finde auditores til sine collegia derover. Lige saa godt kunde og forenes med tiden det hebraiske og græske professorat, thi til begge indfinder sig ligeledes faa auditores, da de candidater og fornemmelig de alumni, som ligger paa collegiis, som præparerer sig til examen theologicum plejer at cultivere samme for sig selv. Paa denne maade kunde uden H. M. K.'s bekostning oprettes tvende nye og for studiosos og disse tider mere passende professorater.«

Som en efterskrift tilføjer *Kratzenstein*: Da det kunde ske, at den kgl. kommission ej fandt for godt, at vicariatspenge blev anvendt til et andet professorat end det, for hvilken en vicarius holdes, saa tror jeg denne inconvenience kunde bortfalde, naar hr. kfr. *Hübners* 200 rdl. vicariatspenge blev tillagt f. ex. prof. *Nørregaard*, og at derimod 200 rdl. af hans kgl. pension blev anvendt til det fornødne professorat i chemien, som da efter min afgang kunde forbindes med experimentalphysiken, hvortil ellers ingen løn er henlagt. I henseende til de vicariatspenge, som consistorium hidtil har betalt til qvæstoris vicar, er ingen inconvenience, fordi qvæstoratet ikke er bundet til noget facultet eller professorat.«

Aasheim laa ikke paa den lade side, han kom 10/1 1786 med et stort indlæg paa ikke mindre end

8 foliosider¹⁸). Han fandt, at det var en mangel, at der ikke var lønning til et professorat i fysik og kemi. »Saa lidet vi føler denne mangel, medens akademiet endnu er saa lykkeligt at eje vor store prof. *Kratzenstein*. Saa meget mere vil denne falde i øjnene ved hans død, naar ej i tide tænkes paa at afhjælpe den.« Studiet af fysik og kemi fører større bekostninger med sig end andre, og derfor har ingen turdet ofre sig for dem, da ikke en eneste undersaat i landet derved kunde vente levebrød. Ved *Kratzensteins* død faar universitetet alt, hvad der behøves til disse videnskabers dyrkelse undtagen løn for læreren. Hermed sigtes til, at *Kratzensteins* samlinger af instrumenter m. m. efter hans død skulde tilfalde universitetet.

Aasheim siger saa, at saalænge fysiken var indskrænket til faa definitioner og nogle ubeviste gisninger, kunde disse ubrugbare stumper lettelig samles og foredrages af enhver docent i hvilket fag det skulde være. Akademiets fundats befaler, at den skal doceres af en af lærerne i det medicinske eller filosofiske fakultet, og mange aars erfaring lærte, hvor meget denne videnskab (trakteret som et bifag af en blandt 2 offentlig lønnede medicinske lærere ved akademiet) derfor stod tilbage hos os, førend *Kratzenstein* udbredte dens lys hos os. — En saadan lærestol kunde henlægges under det filosofiske fakultet, men han mener dog, at den bedre hører under det medicinske, naar docenten blev 3' professor ordinarius medicinæ og derved virkelig medlem af fakultetet. Han motiverer nærmere, hvorfor docenten bør være en læge, og han nævner her, at han skal kunne forklare virkningen af medikamenterne, nævner at fysiken nu benyttes i medicinen (elektricitet og magnetisme), og

tilsidst kommer han med en ejendommelig grund, for at det bør være et medlem af det medicinske fakultet: kemiske operationer skader ofte helbredet. Er docenten medicus tillige, kan han anvendes som nyttig lærer i andre af lægekunstens dele ved forefaldende vakance, naar hans helbred ej tillader ham at give sig af med hine besværlige kemiske processer længere, altsaa spares den offentlige kasse derved en pension, og fakultetet beholder en duelig lærer, som ellers blev ubrugbar.

Han haaber altsaa paa, at der maa blive oprettet en lærestol for fysik og kemi. Disse videnskaber fordrer lige saa megen flid og umage men større omkostninger end andre. Han haaber paa samme indkomster og emolumenter som for andre docenter. »Denne profession fordrer lang øvelse og erfaring, naar den skal stifte sand nytte blandt de lærende: og naar var bedre lejlighed at bringe disse til sand fuldkommenhed, end i vor erfarne hr. prof. *Kratzensteins* live?« »Understøttet hertil af H. M.'s naade imedens hr. prof. *Kratzenstein* lever, og forsikret om levebrød herved efter hans død, tilbyder jeg mig at modtage dette embede, naar samme maatte mig allern. betros.«

Saa kommer han med sine fordringer, der ikke er smaa: »Skulde den høje kgl. kommission være enig med mig deri, at universitetet trænger til denne professions oprettelse, og at videnskabens tarv fordrer, at hr. prof. *Kratzensteins* successor understøttes for at habilitere sig fuldkomment og bevare frugten af denne Europas store experimentators lange erfaring, naar samme skal betræde hans lærestol med samme nytte og ære for fædrelandet og academiet« saa foreslaar han, at han skal succedere *Kratzenstein* som prof. physices experimentalis et chemiæ publicus or-

dinarius, som 3' medicus docens ordinarius medicinæ tillige eller membrum facultatis philosophiæ og altsaa assessor consistorii. Vilkaarene, som skulde holde ham skadesløs for det tab, han som medicus vilde lide, maatte være de samme i *Kratzensteins* live, som denne har haft som designatus eller extraordinarius, nemlig 600 rdl. aarlig, og efter hans død indkomster lige med dem han nu har af corpus og emolumenter og frit hus samt coexaminationen in medicis et philosophicis, saa og frihed at beholde min tur, senium og indtrædelse i tilfælde af vakance til indkomst og løn i det medicinske fakultet, om han med tiden finder sig bedre derved, imod at han da nedlægger det fysiske og afstaar fra samme professions emolumenter og indkomster. Han tror, at 600 rdl. nu ikke forslaar som for 20 aar siden, hvorfor han ved at erholde dem med grund kan sige at tjene mindre.

Han tror, at det vilde være en fordel, om *Kratzensteins* residens blev perpetueret til bolig for professoren i fysik, thi der er der et godt og sikkert sted for det apparatus physicus, som *Kratzenstein* overdrager akademiet. *Kratzenstein* havde nemlig overdraget sine samlinger til universitetet mod at hans enke maatte faa pension af staten, men *Aasheim* kunde lige saa lidt som *Kratzenstein* tænke, at samlingerne skulde blive fuldstændig ødelagte ved ildebrand et par maaneder før *Kratzenstein* døde. Han udmaler derpaa udførligt, hvor upraktisk det vilde være, hvis samlingerne anbragtes et andet sted, og hvor meget instrumenterne vilde lide ved at transporteres fra et sted til et andet. Hvis professoren i fysik fik bolig i *Kratzensteins* gaard, vilde han ogsaa kunne benytte det laboratorium, som *Kratzenstein* havde indrettet

paa egen bekostning, medens dette for en anden professor ikke vilde være til nogen nytte og koste meget at omdanne. Hvis denne residens ikke kan faas, hender han opmærksomheden paa den af prokansler *Pontoppidan* beboede gaard, naar den bliver ledig.

Hvis man gaar ind paa disse betingelser, forpligter han sig til fra næste academiaars begyndelse aarlig at docere chemiam pharmaceuticam offentlig.

Der kom noget senere (27. febr. 1786) endnu en ansøgning om lærerpladsen i fysik og kemi, idet nemlig *Johannes Müller* (eller som der i ansøgningen staar: *Møller*) gennem dispachør og mægler *Johan Buntzen*, den 27' februar 1786 kom med en ansøgning, hvori oplyses, at han er født i Ribe, hvormed maa være ment Ribe amt, da han er født i Varde, 1758. Ved faderens død rejste han med moderen til Holland, hvor hun med sin synaal bedre kunde tjene noget til hans opdragelse. Han var først nogle aar hos en laborant i Amsterdam, og derefter lod en medicus, hos hvem han tjente, ham gaa i den latinske skole, »men da jeg var klar paa skolen, eller rettere alene havde faaet lært det latinske sprog, døde denne mand,« og moderen kunde ikke hjælpe ham videre. Han rejste saa til København og var saa lykkelig af dronningen at erholde en aarlig pension paa 60 rdl., og *Rottbøll* hjalp ham i Viborg skole, hvorfra han blev dimitteret (1779) og tog medicinsk examen 1783. Han var derefter nogen tid paa hospitalet og rejste derpaa saavel i Tyskland, Holland som England, hvor han nu opholdt sig. Han hørte ikke blot de berømteste mænds kollegier, men lagde sig i besynderlighed efter kemien, har set de fornemste og bedste laboratorier og tillige selv eksperimenteret, saa han tror at kunne være en

duelig lærer, hvorfor han søger den stilling som lærer i kemi, som han hører paatænkes oprettet i København.

Collegium medicum blev spurgt om ham og bevidnede (15' april 1786), at han har vist megen flid i studio physico, chemico et medico, og at han for sin udmærkede flittighed og erhvervede gode kundskaber fik stipendium Finckianum 1782. Han har derfor studeret i Berlin, Leiden og London og især lagt sig efter kemien, hvorfor han fortjener at recommenderes, men da *Aasheim* har tilbudt sig til hvervet, naar han kan faa nogen understøttelse, saa indstilles denne sag til kommissionens nærmere forslag og kongens naade.

Som vi har set, bestemtes i fundatsen, at der skulde ansættes en lector chymiaë, men det synes, som om man har nøjedes med at lade *Aasheim* fungere som *Kratzensteins* vikar, og han blev først professor i 1795. *Johannes Müller* praktiserede en tid i London, senere i Christiania, hvor han blev stadsfysikus 1792—1810 og spillede en betydelig rolle. 1815 rejste han atter til London og døde i Brighthon 1825.

Der skete ikke noget som følge af *Kratzensteins* og *Aasheims* indstillinger, men 1791 udnævntes der pludselig en professor chemiæ ved universitetet, idet »litteratus *Gadso Coopman*« den 27' maj 1791 fik bestalling paa at være professor chemiæ ved universitetet, »dog uden ellers at staa i nogen forbindelse med universitetet«. Denne *Coopman* var flygtet fra Holland, da han havde været en af lederne i en frisisk uafhængighedsbevægelse. Han blev imidlertid stærkt angrebet her i landet og forflyttedes derfor til Kiels universitet efter et par aars forløb. Han vedkommer imidlertid ikke medicinsk fakultet, og jeg skal derfor ikke komme nærmere ind paa hans historie²⁰).

H. CALLISEN

Nat. d. 11 Maii 1740.

Litho ad Karum del. & sculp.

Hafniae 1805.

IV.

Aarhundredets sidste decennium kom til at spille en stor rolle i medicinsk fakultets historie, som navnlig bliver ejendommelig ved de mange dødsfald, som indtraf med deraf følgende personaleforandringer.

Den første større begivenhed var, at det lykkedes *Callisen* at faa sin stilling ved kirurgisk akademi endelig fastslaaet. Han fik endda 21' oktober 1791 ordre til med det samme at tiltræde kirurgisk akademi med rang og sæde næst efter *Hennings*. Da denne døde 26' januar 1794, blev *Callisen* generaldirektør for kirurgien, og først dermed synes han for stedse at være udtraadt af universitetets tjeneste. Angaaende disse begivenheder maa jeg henvise til andre værker²¹).

Næppe var *Callisen* blevet generaldirektør, saa kom der til kongen en ansøgning af 6' februar 1794 fra *Rottbøll* om at fritages for sine akademiske forretninger. Han skriver²²):

»Da alder og idelige anfald af sygdomme gør det umuligt for mig saavel at holde forelæsninger og have tilsyn med universitetets botaniske have om sommeren, som om vinteren at læse over anatomien, saa er det min allerund. begæring fra begge dele at maatte fritages. Hvad det første angaar, er jeg ved min bestalling ikke ansat til professor botanices eller paalagt tilsyn med haven, da det er vitterligt nok, at hr. stiftamtmand *Oeder* paa den tid var professor regius

botanices, men som det udi aaret 1768 omtrent blev besluttet, at den daværende Amalienborgske have for omkostningernes skyld skulde indgaa, paatog jeg mig efter anmodning af universitetets daværende patron, *grev Thott* at tage de universitetet tilligemed have og planterne overladte bygninger under tilsyn, og om sommeren at holde botaniske forelæsninger. Haven og de med stor bekostning anskaffede planter blev saaledes ej alene befriede for undergang, men kom endog ved den af mig forskrevne urtegaardsmand *Kæsemaker* i en langt bedre tilstand end de nogen tid havde været. Den af den kgl. zahlkasse til dens vedligeholdelse tilstaaede indtægt var 300 rdl. foruden næsten lige saa meget fra kvæsturen. Lector botanices indgik, da jeg uden tillæg i min gage og uden at tage noget af tilhørerne holdt aarlig forelæsninger i haven, forestod den, førte regnskabet og gjorde om sommeren *excursiones botanicas*. Ti aar efter blev uden forslag fra eller forespørgsel til universitetet besluttet, at den anstalt igen skulde udvides og fra Amalienborg til Charlottenborg forlægges. Urtegaardsmandens løn blev med 200 rdl. forøget, en lector botanices, som skulde i mit forfald, da jeg allerede den gang var svagelig, besørge mine forretninger ifølge sin instrux, ansat med 200 rdl. aarlig, og jeg vedblev nu som før uden noget tillæg at læse i haven og føre dens forstanderskab og betydelige regnskab. Jeg haaber nu, da alder og sygdom gør det umuligt, — hvor og hue for denne min yndlings videnskab i mine unge aar gjorde mig let, — at fritages for dette af mig selv paatagne arbejde, saa meget mere som lector botanices, hvilken har 200 rdl. løn af haven, er en ung drif-

tig mand, som let kan paatage sig opsynet over samme, hvortil han endog i sin instrux i mit forfald er forbunden, da jeg fremdeles vil vedblive at føre dens regnskab; og hvad min plads derved som direktør angaar, mener jeg at efter geheimeraad *Holmskiolds* død og min afskedigelse ingen direktør behøves, siden haven staar under universitetets cura, hvis durchlautige patron vist vil vaage over denne saavel som andre det vedkommende indretningers fremme.

»Vinterforelæsningerne beder jeg allerund. at mig maa tillades ved en vicarius at besøge, saaledes som i vinter sket er af hr. dr. *Horrebow*, som af mig derfor har modtaget 100 rdl. Saaledes overdrog hr. prof. *Kratzenstein* sine forelæsninger først til dr. *Böttcher* og siden til prof. *Aasheim*. Vel har jeg ikke den grund som han, der er universitetets senior, at anføre, men haaber dog at have andre, som kan give mig haab om en naadig bøn høreelse. 1) at jeg 7 à 8 aar, da ingen anatomiske forelæsninger ellers var blevet holdte ved universitetet, uden anden løn end den prosector tillagte af 100 rdl., holdt samme, stedse og siden jeg traadte til løn 33 aar har fortsat dem, saa at næsten alle nuværende medici tilligemed et ikke ringe antal chirurgi, skylder mig deres anatomiske kundskab. 2) at, som oven er anført, frivillig har paataget mig læsningen og forstanderskabet over den botaniske have, hvis betydelige regnskaber jeg nu og i 24 aar har ført. — 3) da jeg ved attraaede fritagelse for forretninger, som min skrøbelige alderdom og ved litterære beskæftigelser svækkede syn gør mig umulige, faar tid til at udarbejde nogle skrifter, hvorved jeg kan gøre regnskab for den paa min løbebane anvendte tid; hvilket alt jeg allerund. haaber at kunne bevæge D. M. til

allern. at bønføre min ansøgning paa den af mig foreslagne maade.«

Naar *Rottbøll* siger, at et ikke ringe antal kirurger skylder ham deres anatomiske kundskab, er dette selvfølgelig ikke rigtigt. Selv om en del kirurger fulgte hans undervisning, kan der ikke være tvivl om, at der undervistes ganske anderledes godt i anatomi paa *theatrum anatomico-chirurgicum* og kirurgisk akademi end paa universitetet, og hans mening kan kun være, at næsten alle nulevende *medici* skyldte ham deres anatomiske kundskaber. Det sidste punkt om at han vil faa tid til at udarbejde skrifter, er ganske kuriøst, fordi *Rottbøll* kom med det samme løfte, da han søgte om at blive professor — men ingen af gangene blev løftet opfyldt.

Naar *Rottbøll* endelig siger, at han i 7—8 aar uden anden løn end prosektors har holdt anatomiske forelæsninger, og siden han traadte til løn, i 33 aar har fortsat dem, er det ikke godt at vide, hvor han har disse tal fra. Han blev professor designatus 1756 og var derpaa udenlands til 1761. Det er muligt, at han derefter har fungeret som prosektor hos *Buchwald*, men han blev vikar for *Lodberg Friis*, der ikke havde med anatomen at gøre 1763, og det er næppe sandsynligt, at han har vikarieret for begge professorerne paa en gang. Lægger man 7 aar til de 33 bliver det 40, og trækker man disse tal fra 1794 kommer man til 1755, men den gang var *Heuermann* prosektor. Han siger saa, at han har fortsat forelæsninger siden han traadte til løn i 33 aar, men han »traadte vel til løn«, da han blev professor ordinarius, for en professor designatus havde ingen løn. Professor ordinarius blev han, da *Lodberg Friis* døde, og det skete først 1773,

saa *Rottbøll* havde kun været ordinarius i 21 aar. Naturligvis lyder 33 aar bedre end 21, men da man vel kan gaa ud fra, at *Rottbøll* ikke med villie har villet opgive ganske gale tal, som let lod sig kontrollere, kunde det tyde paa, at han virkelig var blevet saa gammel, at det var paa høje tid, at han fik lov til at trække sig tilbage.

Ansøgningen kom til fakultetets erklæring og majoriteten, bestaaende af *Saxtorph*, *Callisen*, *Tode* og *Bang* — *Kratzensteins* underskrift findes ikke — finder 21' maj 1794 intet mod ansøgningen at erindre. »Ved hr. konferensraadens forslag om at antage hr. dr. *Horrebow* som vicarius i det anatomiske fag opfyldes ikke alene hvad universitetsforordningen fordrer, men ogsaa fakultetets ønske om at faa igen en duelig og øvet mand til at forrette dette embede. Og hvad de botaniske forelæsninger angaar, da er hr. prof. *Wiborg* baade istand og efter sin instrux forbunden til at besørge dem saaledes, at studiosi medicinæ derved kan erlange fornøden indsigt i denne videnskab. Vi kan derfor efter pligt og efter den forbindtlighed, som en gammel retskaffen lærer fortjener, ikke andet end tilfredsstilles, naar hr. konferensraaden erlanger den letelse, som hans alder og svagelighed saa meget behøver, og som hans mange fortjenester gør ham højst værdig til.«

Aasheim afgav imidlertid 22. april (formentlig fejlskrift for maj) 1794 et temmelig langt særvotum. Han skriver: »At konferensraad *Rottbøll* i sin svagelige alderdom befries efter 37 aars arbejde fra embedets byrder er i mine tanker uimodsigeligt saa ret som billigt. De botaniske forelæsnings arrangement for fremtiden har hr. konferensraaden i ansøgningen vist

allerede at være bestemt og ordnet forud. Til vicarius ad partes anatomico-physiologicas foreslaar hr. kfr. en værdig ung mand. Skulde det imidlertid findes betænkeligt for tiden at forøge docenternes antal i det medicinske fakultet, vil jeg af forbindtlighed mod min gamle lærer, uden betaling paatage mig disse imod at prosector *Horrebow* nyder af kommunitetet aarlig 100 rdl., og jeg faar theatrum anatomicum academicum under min bestyrelse.

»Derimod byder min pligt som membrum facultatis og collegii medici mig at gøre det højlovlige consistorium opmærksom paa efterfølgende momenter.

»Moment I. Hr. konferensraaden melder ikke i ansøgningen, om han vil gaa ud fra det hele embede eller ikke? Det sidste synes at være forbundet med adskillige betydelige vanskeligheder baade for fakultetet og de studerende, saa som f. ex.: Det vil sinke forretningernes gang i fakultetet og collegium medicum, naar man ej ved, hvilke sager han vil votere i. Det vil fordele kollegers ansvar ulige: det synes mindre passende, at stemmeret til akademiske stipendier (den eneste opmuntring lærerne kan belønne den trængende discipels flid og lindre hans kaar med) skal være hos docens emeritus, som aar efter aar faar mindre anledning til at kende de tilkommende nye studerendes flid, indsigt og fortjeneste. Professor medicinæ publicus ordinarius er meddirektør i Frederiks hospital for paa det docerende fakultets vegne at vaage over, at medicinske kandidatpladser maatte blive de mest udmærkede studiosos medicinæ til del. Og hvem vil bedst kunne paase dette, docens emeritus eller docens legens?

»Moment II. Over den botaniske haves økonomi

udlader hr. kfr. sig ikke. I salig stiftamtmand *Oeders* tid var den et særskilt institut fra universitetet. Siden ser jeg af ansøgningen, at den fik 300 rdl. aarlig af kvæsturen, at den er underlagt cura consistorii. Altsaa maa den nu tilhøre universitetet og naturligvis angaa medicinsk fakultet nærmest. Jeg tvivler lige saa lidt om, at den jo er meget vel under cura consistorii, som at den forbliver under samme. Men i tilfælde hr. kfr. dør, rebus botanicis ita stantibus, er jo konsistorium og fakultetet formodentlig ikke fuldstændig oplyste om den. Syntes det da ikke mest passende, at designati professores medicinæ fik nu, naar hr. kfr. fratræder, tilsyn med den tillige, fra videnskabens side i det mindste, og underretning om dens indkomster for at vide, om den kunde taale udvidelse etc.? Var en direction nødvendig for haven under samme cura consistorii i salig gehejmerraad *Holmskiolds* tid og hr. konferensraad *Rottbølls* kan jo den enes død og den andens afgang ej forandre noget i havens væsentligste form. Havens indkomster var iflg. ansøgningen, tilforn 300 rdl. af zahlkassen og 300 rdl. af kvæsturen. Rygtet tillægger den 1200 rdl. aarlig af postkassen. Hr. kfr. selv kalder dens regnskab *betydeligt*. Paa en tid da alderdom og svaghed bestemmer ham til at søge hvile for legemet og otium litterarum for sjælen, synes det for meget at bebyrde ham med et betydeligt og vidtløftigt regnskab. Et saadant maa, i mine tanker, uvilkaarligt give en svag mand mere ulejlighed end at læse et collegium, man er vant ved. I det mindste synes det billigt, at yngre kolleger gaar den værdige olding tilhaande. Derved vil han lettes og de oplæres.«

Konsistorium anbefalede enstemmigt *Rottbølls* an-

søgning, saaledes at *Horrebow* som hans vikar skulde holde anatomiske forelæsninger mod af *Rottbøll* at faa 100 rdl. foruden de 100 rdl. han havde som pro-sektor. For botanikkens vedkommende var sagen i orden, da *Wiborg* var forpligtet til at holde forelæsninger. Endelig med hensyn til direktionen for den botaniske have lover konsistorium at vise samme omhu for dens vedligeholdelse og fremvæxt som for andre under dets cura henlagte indretninger.

Imidlertid kom der ansøgning dateret 9. april 1794 fra *Magnus Horrebow* om at blive professor i anatomi. *Horrebow*, som var en søn af astronomen, professor *Christian Horrebow* og *Babara Langhorn*, var født 21. marts 1763 i København, blev student 1781 og aaret efter alumus paa Valkendorfs kollegium. Allerede 1785 blev han pro-sektor hos *Rottbøll*, men tog først sin medicinske examen 1791 og blev derefter dr. med. 1792.

I sin ansøgning oplyser han, at han havde søgt et fysikat, som han ikke var saa lykkelig at faa, men at derpaa flere videnskabsmænd foruden hans lærere havde ytret det ønske, at han især skulde dyrke lægevidenskabens vigtigste gren anatomen. Foruden denne opmuntring fik han de bedste forsikringer om naadig understøttelse, hvilket vakte det glade haab hos ham om at kunne blive en nyttig universitetets medborger. »Hvorvidt jeg har været stræbsom og heldig nok til at forskaffe mig de dertil fornødne kundskaber, maa mine læreres hoslagte vidnesbyrd og de, der har været tilstede ved mine 8 aars forelæsninger bevidne. D. M.'s naade anbefaler jeg derfor min begæring at blive ansat som lærer i ovennævnte videnskab med en gage, hvorved jeg kan leve fri for mangel og næ-

ringssorger, dyrke samme og ej nødsages paa andre maader at forskaffe mig livets nødvendige ophold.«

Ved hans ansøgning ligger latinske anbefalinger fra *Rottbøll*, *Saxtorph*, *Callisen* og *Tode*. Alle er begejstrede for ham og priser ham i høje toner. *Rottbøll* siger blandt andet, at medens han har været hans prosekter syntes han mere at leve mellem de døde end mellem de levende. De andre fremhæver, at han er særlig godt uddannet i alle de andre fag, kort sagt han er en udmærket mand.

Foruden konsistoriums indstilling om *Rottbølls* ansøgning kom nu *Horrebows* ansøgning til universitetets patron *hertug Frederik Christian af Augustenborg*, og han sendte sin indstilling til kongen til kancelliet og skrev 12. maj 1794:

»— Jeg har indstillet til H. M.'s resolution, at prosekter dr. *Horrebow* maatte ansættes som overordentlig lærer i anatomien, fordi jeg tror, at ikke blot økonomiske grunde men universitetets største gavn maatte bestemme mit forslag angaaende besættelsen af dette læreembede. Jeg indser meget vel den betænkelighed der er i at forøge lærernes antal ved saa indknebne og lidt disponible fonds som universitetets, men anatomien er en alt for vigtig videnskab til, at man ikke skulde udvælge den, man med rimelighed formoder at være den dueligste dertil, uden at se paa besparelisesgrunde. Jeg er langt fra at tvivle om prof. *Aasheims* duelighed til at holde anatomiske forelæsninger, men det er dog uvist, om han kan maale sig i henseende til anatomien med dr. *Horrebow*, der har lagt sig efter denne videnskab som sit hovedstudium og ved 8 aars forelæsninger og formedelst sit embede som prosekter faaet megen øvelse i at foredrage denne

videnskab for den akademiske ungdom. Desuden er prof. *Aasheim* allerede som seniors vicarius sysselsat med en videnskab, der alene udfordrer en mands tid og kræfter, og jeg ved ikke, om det vilde være tilraadeligt at bebyrde een mand med to saa betydelige vikariater som prof. *Kratzensteins* og prof. *Rottbølls*; denne sidste betragtning har i særdeleshed foranlediget mig til at foreslaa dr. *Horrebow* til overordentlig lærer i anatomien.

»Jeg indser meget vel vigtigheden af de grunde prof. *Aasheim* anfører i sin særskilte betænkning for at en afgaaende lærer skulde afgive sin del i stipendiernes forvaltning og bortgivelse. Men at fordre det i nærværende tilfælde af konferensraad *Rottbøll* vilde være en nyhed, som efter de herskende begreber kunde anses for ubillig og foranledige klager, som paa en vis maade kunde være grundede.

»Hvad iøvrigt opsynet med den botaniske have og dens regnskabsvæsen angaar, saa overlader jeg til kancelliet at gøre forestilling desangaaende. Mig synes at denne sag burde komme i nærmere omtale, da det efter mit tykke aldeles ikke er afgjort, om dette vigtige og interessante institut ikke trænger til en særskilt og mindre talrig direktion end konsistorium, der bestaar af mange medlemmer, blandt hvilke kun faa turde være botaniken kyndige. Jeg venter paa anmodning eller højeste befaling til at sætte denne sag i bevægelse.

»Hvad det øvrige indhold af prof. *Aasheims* betænkning angaar, da anser jeg det at være mig uvedkommende.«

Med denne skrivelse til kancelliet fulgte hertugens forestilling til kongen, hvori ansøgningen refereres,

hvorpaa han indstiller *Horrebow* til at blive professor anatomie extraordinarius. »Han har holdt forelæsninger i 8 aar og saa vidt jeg ved med udmærket og almindeligt bifald.« Han henstiller, om *Rottbøll* skal betale 100 rdl. til sin vikar eller det dobbelte i overensstemmelse med H. M.'s reskrift af 1775. Hvis *Horrebow* saaledes blev professor, vilde han nyde ialt 300 rdl. men denne løn er vel liden i betragtning af hans 8 aars tjeneste, og den ham derved skaffede forbedring i hans kaar blev saa ubetydelig, at det ønske at forlade universitetet for at faa et bedre embede altid vil blive meget naturligt for ham. Saavel retfærdighed og billighed som universitetets sande gavn og videnskabernes fremme udfordrer, at universitetslærere ikke udsættes for næringsssorg, at de sættes istand til ganske at opofre deres tid og kræfter til deres egentlige bestemmelse og at opfylde deres pligter med den sjæls munterhed, hvilken behøves nødvendig til at være en heldig ungdoms lærer, og at de ikke nødes til at anse det akademiske læreembede som en trykkende byrde, som et aag, de kun paatager sig paa en kort tid for at komme i embedsvej, og som de maa ønske snart at forlade. Der er for nærværende øjeblik ingen anden fond ved universitetet end kommunitetets overskud, som kan taale at afgive noget, men det vilde være betænkeligt at paabyrde denne fond en ny fast og bestandig udgift, dels behøves den til adskillige indretninger og institutter, som staar i den nøjeste forbindelse med den plan skolekommissionen agter i sin tid at fremlægge for D.K.M.. Jeg tør altsaa ikke vove at andrage andet end om Højstsamme vil tillægge dr. *Horrebow* en aarlig gratifikation af

100 rdl. for det første i 3 aar af dette kommunitetets overskud. Det indstilles derfor underdanigst:

at konferensraad *Rottbøll* maa fritages for at holde forelæsninger ved universitetet, og prosektor dr. *Horrebow* udnævnes til hans vicarius med titel af professor extraordinarius anatomix imod en aarlig af konferensraad *Rottbøll* svaret afgift af 100 eller 200 rdl. og en aarlig gratifikation af 100 rdl. for det første i 3 aar af det københavnske kommunitets overskud.

I kancelliet udarbejdedes en koncept med talrige rettelser, hvori det hele refereres, men man holder paa, at *Rottbøll* skal give 200 rdl. til *Horrebow*. Indstillingen dateredes 30. maj 1794.

Den 6. juni 1794 kom saa *Horrebows* udnævnelse til overordentlig professor i anatomien med rang udi sæde og gang iflg. Vores allern. resolution af 31. oktober 1788 efter rangforordningen af 14. oktober 1746 den 6. klasse nr. 13.

I resolutionen angaaende *Rottbøll* bestemmes tilige, at til direktør ved den botaniske indretning i afg. geheimeraad *Holmskiolds* sted, udnævnes geheime-raad og overkammerjunker *grev Cay Friderik Reventlow*.

Begge professorater bestredes altsaa ved vikarer, for *Kratzenstein* var universitetets senior, og som saadan var han fritaget for at holde forelæsninger, og *Aasheim* vikarierede for ham. Universitetet var sikkert vel hjulpet derved, for baade *Horrebow* og *Aasheim* roses som meget dygtige lærere.

Det skulde dog ikke vare længe, inden der skete forandring, for den 8. juli 1795 døde *Kratzenstein* i København. Familietraditionen fortæller, at han selv

følte, hvorledes hans puls blev svagere og svagere, og at han endte med at sige: *ist das zu sterben, dann ist es leicht* — eller noget lignende. *Kratzenstein* havde gennemgaaet meget i sine sidste aar. Hans hustru *Anne Margrethe Hagen*, en datter af apoteker *Bernhard Hagen* døde juleaften 1783, og han ægtede da det følgende aar en enke fra Hamborg *Anna Marie Thuun* — men det viste sig at være en stor misforstaaelse. Det gik saa daarligt, at *Kratzenstein* endog indgav andragende om separation²³), men der blev dog sluttet et forlig, hvorved hun fik sin egen bolig i professorresidenten, og det fortælles, at *Kratzenstein* kun en gang om aaret, paa hendes fødselsdag, i stiveste puds aflagde et besøg hos hende. For at skaffe hende en pension fik han truffet den aftale, at universitetet efter hans død skulde arve hans fysiske apparat og nogle arabiske manuskripter.

Disse manuskripters historie er ret romantisk ifølge familietraditionen. *Kratzensteins* ene datter havde forelsket sig i en ung søofficer løjtnant *Stub*, men da han henvendte sig til *Kratzenstein* om hendes haand og maatte indrømme, at han ikke foreløbig kunde ernære en kone, fortalte *Kratzenstein*, at han havde bestemt sin datter til en af sine elever *Christian Carl Cramer*, som sammen med *Niebuhr* deltog i den »arabiske expedition«. *Stub* maatte gaa med den besked, og pigebarnet fik stuearrest i sit værelse i selskab med en bønnebog. Lige som de andre medlemmer af expeditionen undtagen *Niebuhr*, døde *Cramer* i 1763 paa rejsen. Han omtales som læge, men han har ikke taget examen her i landet. Nu hændte det mærkelige, at *Cramer* havde testamenteret *Kratzenstein* nogle arabiske manuskripter — og *Kratzensteins* døtre sin

formue, hvorefter der ikke var noget i vejen for, at *Stub* kunde faa sin elskede og derved blev stamfader til en stor mængde meget fremragende mænd og kvinder.

Saa skete den store katastrofe, at *Kratzensteins* professorresidens nedbrændte 6. juli 1795 og alt blev ødelagt. Et par maaneder efter bukkede han under og døde 72 aar gammel. I medicinsk fakultets og for saa vidt ogsaa i kirurgisk akademis historie har *Kratzenstein* spillet en meget betydelig rolle, men han har sikkert ikke været let at arbejde sammen med, og det er vel nok en af grundene til, at han blev glemt. Det er dog ejendommeligt, at der ikke findes nogen egentlig nekrolog over ham, han blev kun mindet af lægen og visedigteren *Rasmus Frankenau*, som skrev følgende smukke digt om ham:

Graa af alder, mæt af livets dage,
 Lagde han sin tunge vandringsstav.
 Ingen harpe toner billig klage
 Ved den ædle oldings grav.
 Ubegrædt, uhædret foer han heden;
 Selv den mand, hvis yndte Romerpen
 Pryder mangan mindsten heneden,
 Tier om naturens ven.
 Øde vi dog tidt vor ros paa daarer,
 Som udrettet alt, kun intet gavn;
 Var da han ej værd om ædles taarer
 Fløde ved hans tunge savn?
 Vare skønt tilsidst hans kræfter svage,
 Og hans isse skjult med alders sne,
 O! saa kaster kun et blik tilbage
 For hans manddoms aar at se!

Mangen yngling han fortrolig ledet
 I naturens vide kredse om;
 Ufortrøden ofte lys han spreded'
 Paa den mørke helligdom.
 Ogsaa denne barm erkendtlig banker
 For enhver vejledning han mig gav.
 Derfor disse glem-mig-øj jeg sanker
 Til en krans paa mandens grav.
 Gennem evighedens lyse baner
 Svæver nu hans fod med lette fjed,
 Fred af himlen med hans fromme maner,
 Med hans aske salig fred!

Ved *Kratzensteins* død blev *Mathias Saxtorph* professor ordinarius efter 22 aars ventetid, og 29. april 1796 blev *Aasheim* professor physices med foreløbig lønning af kongens kasse, indtil han kunde faa renterne af det legat paa 12000 rdl., som *Kratzenstein* havde oprettet til lønning af en professor i fysik.

Der gik ikke engang et aar, inden det næste dødsfald fandt sted, og det var tilmed den yngste, som gik bort, idet *Horrebow* allerede den 28. maj 1796 bukkede under for en tyfoid feber. Det var sikkert et stort tab for fakultetet, for man havde ventet sig saa meget af ham.

Dengang opsluges embeder ikke ledige, og det gjalt derfor om saa snart som muligt at indkomme med sin ansøgning, som vi har set flere eksempler paa. Det blev ogsaa tilfældet her, for der kom hurtigt en ansøgning fra *Herholdt*, men for at parere den og mulig faa *Sylvester Saxtorph* ansat, erklærede *Mathias Saxtorph*, at han var rede til i henhold til fundatsen at holde forelæsninger over anatomi. Om *Herholdts* og

Sylvester Saxtorphs liv indtil denne tid, skal jeg give nogle biografiske oplysninger.

Johan Daniel Herholdt, hvis fader var amtskirurg, var født i Aabenraa 10' juli 1764. Han kom til København 1783 og var den sidste, som blev examineret paa theatrum anatomico-chirurgicum i 1785 lige inden oprettelsen af kirurgisk akademi. Han var derpaa overskibskirurg 1786 og reservekirurg i søværnet 1787, men saa tog han den nye kirurgiske examen ved kirurgisk akademi 1789 med 1' karakter. *Callisen* satte stor pris paa ham og antog ham som sin amanuensis. Han blev reservekirurg ved kirurgisk akademi 1790 og divisionskirurg i søværnet 1792. Saa skete der noget mærkeligt: universitetet udsatte for første gang prisopgaver, og blandt besvarelserne af den medicinske opgave blev en tilkendt guldmedaillen. Da navnesedlen blev aabnet, viste det sig, at *Herholdt* var forfatteren — og han var ikke engang student! Det endte med, at han fik tilladelse til at faa medaillen (1793).

Johan Sylvester Saxtorph, søn af *Mathias Saxtorph*, var født 17' oktober 1772 i København, var blevet student 1788. Han gav sig saa til at studere kirurgi ved kirurgisk akademi og tog examen med første karakter i foraaaret 1792. Næppe var det sket, før faderen søgte om, at sønnen maatte blive ham adjungeret som accouchør ved fødselsstiftelsen, og desuden søgte han om, at sønnen maatte blive indsat enten som 2' accouchør og lærer ved fødselsstiftelsen eller som lector artis obstetriciæ eller som adjunctus dog uden for nærværende tid at faa rettighed til succession. Alt dette blev foredraget kongen, som 21' september 1792 resolverede: at naar Deres søn, fornævnte *Johan Sylvester Saxtorph* vedbliver med flid at forøge sin alle-

rede erhvervede kunskaber og duelighed i sin viden-
skab, kan han ved hjemkomsten fra hans forehavende
udenlandsrejse vente at blive ansat som 2' accouchør
og lector artis obstetriciæ ved den kgl. fødselsstiftel-
se²⁴). Dette har næppe behaget *Mathias Saxtorph* —
men saa kom sønnen ikke udenlands denne gang, men
blev kirurgisk kandidat paa Frederiks hospital 1792—
1795. Formodentlig har *Saxtorph* saa søgt igen, for
sønnen blev 5' november 1792 lektor ved fødselsstif-
telsen i jordemodervidenskab. Medens han var kirur-
gisk kandidat paa Frederiks hospital, tog han medi-
cinsk examen 1793 og blev dr. med. 1795 ved en af-
handling om obstetriske instrumenter. Efter disputat-
sen rejste han til udlandet og var borte fra 1795—
1798. Han var altsaa ikke hjemme, da *Horrobow* døde
— men hans fader havde før forstaaet at hjælpe ham.

Som man ser var begge disse læger oprindelig
kirurger, og den ene af dem var endda ikke student
endnu. Da det drejede sig om professoratet i anatomi
maatte man vel ogsaa vente, at kirurgerne vilde være
de bedste, for der blev lagt ganske særlig vind paa
anatomen paa kirurgisk akademi, formentlig i bety-
delig højere grad end paa universitetet.

Sagens gang kan man følge bedre end de fleste,
for i de rester af medicinsk fakultets arkiv, som er
bevaret, spiller netop denne sag en rolle¹⁵). Selve
Herholdts ansøgning kender jeg kun i en af *hertugen
af Augustenborg* bekræftet afskrift ved sagens behand-
ling paa dens videre vej²⁵). Jeg skal gengive den
med udeladelse af henvisninger til de 14—15 bilag,
som fulgte med:

»D.K.M. tillade allern., at jeg i dybeste underdanig-
hed ansøger om at blive ansat i afgangne prof. *Horre-*

bows sted som lærer i anatomen, fysiologen og kirurgien. Fra min ungdom har jeg dyrket især disse tre grene af lægevidenskaben, først under min salig faders vejledning, der var kirurg i Apenrade, og siden i en række af 13 aar ved højskolerne. I de sidste 5 aar har jeg, saavel offentligt som privat, og stedse for et talrigt auditorium doceret i forskellige dele af de anførte videnskaber. Siden 1792 har jeg forestaaet et embede som divisionskirurg og desuden været daglig sysselsat med praktiske forretninger blandt stadens borgere. Paa samme tid har jeg udarbejdet adskillige videnskabelige afhandlinger paa latin, dansk og tysk. Med hvad held alt dette er udført vil D.K.M. allern. bemærke af hoslagte dokumenter — — Mit latinske prøveskrift var det første medicinske, der vandt prisen her ved universitetet — — Ingen af mine lærere, ingen indenlandsk eller fremmed kunstdommer har nægtet mig talent; ingen kan nægte mig flid. Jeg har fortsat min øvelse i at dissekere og i at læse collegia, uagtet jeg i min nuværende stilling ikke er forpligtet hertil. Jeg har med en ikke ringe bekostning anskaffet mig de nyere skrifter i de anførte fag for at følge videnskaben i sin fremvæxt skridt for skridt. Dette har jeg gjort, fordi jeg føler mig gennemtrængt af lyst til at være mit fædreland og mine medstuderende saa nyttig som jeg kan. Og i dette øjemed er det, at jeg allerund. ansøger den vakante post. Jeg har et embede — og kan derfor tjene paa hvad vilkaar det allern. maatte behage D.K.M., naar jeg kun bliver befriet for nye udgifter. D.M. fornærmer ingen ved at bønnehøre dette mit ønske, naar jeg vorder ansat som den yngste blandt lærerne, hvortil jeg er villig, uagtet min ven *Sylvester Saxtorph* har færre aar end jeg. Skulde uni-

versitetet ønske, at jeg disputerer for doktorgraden, da forpligter jeg mig dertil, og saa meget hellere, da dette alt en tid lang har været mit forsæt.«

Ansøgningen er dateret 19' juni 1796, og universitetets patron, hertugen af Augustenborg, sendte den 26' juni til fakultetet med en erklæring fra *Mathias Saxtorph* om, at han i overensstemmelse med fundatsen vilde læse over anatomi. *Rottbøll* voterede først og meget udførligt:

»Jeg tror, at hr. divisionskirurg *Herholdts* kyndighed, lærdom og flid er os alle saa bekendt, at vi ej behøver enten skriftlige eller trykte vidnesbyrd for derom at overtyses, altsaa bekvemhed til posten tilsidesat, hvorom vi ingen tvivl har, bliver spørgsmaalet: a) om nødvendighed er, at saadan en lærer nu strax bør antages, b) om andre ej kan have, som ogsaa kan dertil være bekvemme, c) om dette valg i henseende til hr. *Herholdts* situation ej kunde medføre vanskeligheder, som ved dem ej fandt sted. — I henseende til 1) da har hr. etatsraad *Saxtorph* tilbudt det, som fundatserne byder en af prof. ordinariis facult. med. at læse over anatomien og fysiologien som den afdøde prof. *Horrebow*; og da han har været min første prosector, før har læst over anatomien, selv tilbyder sig at gøre det, saa kan ikke tvivles paa, at jo prof. *Horrebows* sted ved ham bliver opfyldt, da desforuden hans videnskab har saa megen sammenhæng med hans, kan han let læse et anatomisk og et andet collegium over fødselsvidenskaben, saa at arbejdet ej bliver ham overlegen, og kan de andre profesores medicinæ dele de andre parter imellem sig. Det forstod sig, at han maatte tilstaas en prosector, lønnet som forhen af universitetet, hvilken han selv

valgte. — Hvad det 2det angaar, da har vi den unge *Sylvester Saxtorph*, som er lector artis obstetriciæ, har saavel examen medicum som chirurgicum med bedste karakter og har udgivet en lærd og fuldstændig afhandling de re instrument. art. obst. og har gode dona docendi. Vel er hr. *Herholdt* mere bekendt af udgivne skrifter og deres recensioner; men deraf kan dog ej sluttes til fortrin i haandgreb til at dissekere eller foredrage anatomien som lærer. Hr. dr. *Buchhave*, en overmaade god anatomicus og fin prosektor udarbejdede i stilhed som stipendiarius in coll. Valkendorph. efter mine forelæsninger 20 aar førend prof. *Meyer* i Berlin et systema arteriosum og udgav det i 2de trykte dissertationer pro coll. Valkend. Han er glemt, ej anført af prof. *Horrebow* i sin tavle over arterierne, *Meyer* og det Berlinske teater har faaet dom for først at have fulgt *Haller*. Bedre lykke har hr. dr. *Bang* haft i Sorø, som ligeledes efter mine forelæsninger over halsnerverne udarbejdede en liden traktat over disse nerver, hvilken har haft den lykke at blive anført af *Sömmering*, *Loder* — — — og alle de nye og bedste neurologiske skribenter, og dog er denne ligeledes en studenterdisputats pro stipendio Elersiano. Min næstsidste prosektor er hr. professor *Schumacher* ved det kirurgiske akademi, som mig ej er bekendt at være celebre ved journaler. Han har imidlertid i den tid tilberedt og tegnet alle ligamenterne paa det menneskelige legeme, og jeg tør dristig sige, at han i behændighed ej viger nogen prosektor i hele Europa og har som *Bang* det fortrin frem for de fleste, at han som *Scarpa* meget net tegner, som de for mig leverede figurer, hvoraf, vil Gud, nogle om en føje tid skal udkomme. Dette vil jeg ingeniunde have anset at være

skrevet for at nedtrykke *Herholdt*, men alene for at vise, at dr. *Sylvester Saxtorph*, uagtet mindre bekendt, kan være en værdig kompetent med ham, og at der er nu een og maaske kan blive flere værdige til end ham at komme paa valg. — 3) Kirurgiens udskillelse fra det medicinske fakultet har gjort, at mange distriktskirurger er ansatte i provinserne, har gjort, at fysikaterne taber meget i aars indkomster; lønningerne deri er de ringeste, og arbejdet ved de møjsommelige rejser, hvoraf deres udkomme hænger, næppe udstaaelig for en ung rask mand, en aldrende højst besværlig, og for en svag og meget gammel fast umulig at overkomme; da dog hans meste løn beror paa denne rejsen, saa begribes, hvor ulykkelig en mand kan blive med en stor familie, som har alene 2—300 rdl. aarlige visse indkomster. Kirurgerne ved divisionerne og regimenterne er fri for disse strabadser, har langt større løn og deler desuden de uvisse fortjenester med fysici og andre medici, hvor de opholder sig. Iblandt de faa medicinske embeder af gode indkomster er de medicinske professorater ved universitetet. Det vilde derfor vel ganske nedtrykke modet og al stræbelyst for studiosis medicinæ, dersom de bortgaves til kirurger. Alt dette faldt derimod bort, dersom valget faldt paa dr. *Sylvester Saxtorph*, han er anført af sin fader i den medicinske cirkel, og han har allerede ved at blive lektor gjort et trin i samme og ved tillige at have staaet som kirurgisk kandidat ved hospitalet ved det kirurgiske akademi, har han saavel der som ved akademiet dyrket anatomien og kirurgien, kunde ogsaa nu ved sin udenlandske rejse, dersom denne plads imidlertid blev ubesat, drive det videre, saa at han i tiden kunde blive lærer i ana-

tomien, kirurgien og accouchement, som er en del af sidste videnskab. Da faderen er nu aldrende, kunde han være tjent med, at hans søn som vicarius gav saavel forelæsninger i accouchements videnskaben som i anatomi, og han ved siden at overdrages af faderen emolumentet for første og den fortjeneste hans kyn-dighed og noksom bekendte erfaringer i samme vil skaffe, blive til lige saa liden byrde for akademiet (d. e. universitetet) som *Herholdt*. Vel siger sidste, at han vilde ansættes som sidste lærer efter ham; men naar han blev ansat som lærer ligesom prof. *Horrebow* (hvilket han søger), blev det virkelig et fortrin for *Saxtorph*, som alene er lektor; ja blev det endda ikkun som lektor, saa er det just i det fag, som den anden kunde ønske sig, og som passer sig til hans hidtil erhvervede kundskaber. Jeg tror, at H. M. som ved det embede, *Herholdt* har, har belønnet hans fortjenester, vil i tiden endvidere belønne dem ved vacancer i det kirurgiske, som vi af hjertet vilde ønske saa brav og flittig en mand. Dette vilde blive til opmuntring for unge kirurger og ej nedtrykke medicinæ stud. og videnskaben selv, som vi haaber, at Deres Durchl. ved at tage vore grunde i betragtning og forestille D. K. M. samme som universitetets patron, og denne som alle andre videnskabers høje bærer paa det kraftigste vil søge at afværge.

Tode bemærkede: Jeg under hr. *Herholdt* alt godt og han fortjener det visselig; men det kommer det kirurgiske akademi til at opmuntre og belønne saadan overordentlig talentfuld mand som en af deres egne. Hvad det medicinske fakultet angaar, da tror jeg, det kan ikke med billighed forbigaa den unge dr. *Saxtorph*, og da imidlertid faderen vil gøre funktionerne,

da er det alt, hvad der udfordres. — Hertil sluttede *Frederik Bang* og *Aasheim* sig.

Sagen synes i øjeblikket ikke at være kommet videre, og der er derfor grund til at se lidt nærmere paa den.

Herholdt siger i slutningen af sin ansøgning, at ingen kan blive fornærmet, naar han bliver ansat som den yngste af lærerne, hvortil han er villig, uagtet hans ven *Sylvester Saxtorph* har færre aar end han. Sagen var den, at der ikke mere ansattes professorer designati, som altsaa efter tur avancerede til professorer ordinarii, men i stedet for ansatte man professorer extraordinarii, som ikke havde løfte paa at blive ordinarii, men som naturligvis vilde blive det, da det vanskeligt kunde tænkes at en ekstraordinær professor vilde blive forbigaaet, naar et ordinært professorat blev ledigt. Nu var *Sylvester Saxtorph* ansat som lektor ved fødselsstiftelsen, ikke i fakultetet, men ingen var i tvivl om, at han vilde blive professor efter faderen, og *Herholdt* tilbyder saa at rangere efter *Saxtorph*, hvilket vel ikke kunde gøres undtagen man gjorde *Saxtorph* til ekstraordinær professor og *Herholdt* til lektor — men det kunde ikke lade sig gøre, da der ikke var noget lektorat ved fakultetet. *Rottbøll* afviser det derfor ogsaa.

Af *Rottbølls* lange votum fremgaar, at man ikke vilde have en kirurg ansat, og det var ikke saa underligt, saaledes som forholdet havde udviklet sig mellem fakultetet og kirurgisk akademi, men paa den anden side paaberaabte man sig *Saxtorphs* kirurgiske uddannelse. Det interessanteste er imidlertid at se, hvor lidt der skulde til af uddannelse for at blive professor eller for at fungere som professor.

Sylvester Saxtorph tager kirurgisk examen i for-aaret 1792 og bliver lektor i fødselslære ved fødselsstiftelsen 5' november 1792, altsaa kun et par maa-neder efter. Samtidig blev han kirurgisk kandidat paa Frederiks hospital, hvor han var i 3 aar til 1795. Imid-lertid tager han medicinsk examen 1793 og bliver dr. med. 1795, hvorpaa han rejser udenlands i 3 aar til 1798. Medens han var borte, har faderen nok kunnet hjælpe sig selv, men forøvrigt skal han have en stu-dent, den senere saa kendte *Scheel* til hjælper. Univer-sitetet finder ham nu egnet til at være professor i ana-tomi, skønt det ikke ses, at han har beskæftiget sig dermed ud over, at han har taget kirurgisk examen. *Carøe* angiver ganske vist, at han har været reservekirurg paa kirurgisk akademi, men det er vist ikke til-fældet, og det anføres heller ikke af hans forsvarer, det siges kun, at han har været kandidat paa Frederiks hospital. Hans udnævnelse udsættes imidlertid til han kommer hjem fra sin udenlandsrejse, og hans fader lover imidlertid at holde de anatomiske forelæsninger, hvad fakultetet mener, at han sagtens kan, da han har været *Rottbølls* første prosekter d. v. s. for c. 30 aar siden! Ved siden af de anatomiske forelæsninger har *Mathias Saxtorph* rimeligvis paataget sig sønnens ar-bejde som lektor med hjælp af *Scheel* ved siden af sin egen tjeneste som stadsaccouchør, som læge ved plejestiftelsen, som reservemedicus paa Frederiks hos-pital, som professor i obstetrik, som overlæge paa fødselsstiftelsen og som overlæge paa Almindeligt hospital. Selv om *Mathias Saxtorph* var en udmærket mand, giver det i forhold til vor tids opfattelse af de fordringer, som stilles nu for tiden til overlægestillin-

ger og professorater, et karakteristisk billede af, hvor tiderne har forandret sig.

Inden sagen kom videre, døde *Rottbøll* den 15' juni 1797 og *Tode* blev derved professor ordinarius. Vi har set, at *Rottbøll*, skønt han var blevet fritaget for forretninger og havde faaet vikar, havde taget meget aktiv del i voteringen angaaende *Herholdt*, men ellers havde man i de sidste aar vist ikke mærket meget til ham.

I februar 1799 tager universitetets patron sagen op angaaende professoratet. Han forelægger kongen sin indstilling, faar kongens resolution den 6' februar, sender derefter sagen til kancelliet den følgende dag, og dette forelægger den da atter for kongen til underskrift — en ejendommelig forretningsgang, som formodentlig kun fandt sted fordi patronen var *hertugen af Augustenborg*.

Den 7' februar 1799 tilskrev patronen kancelliet, at der var forestillet kongen nødvendigheden af, at der ansættes en professor chirurgiæ extraordinarius ved det medicinske fakultet, saa længe dette fakultet og det kirurgiske akademi er tvende ganske særskilte institutioner. Paa det at udsigten til at opnaa fast penge-løn for den ansættende professor saa meget muligt maatte forstærkes er det tillige bragt i forslag at udnævne ham til professor artis obstetriciæ extraordinarius. Endvidere er de indkomne ansøgninger om at ansættes som professorer ved det medicinske fakultet blevne forestillede kongen, efter at det medicinske fakultets og konsistoriums erklæringer om dem var blevet indhentet. Konsistorium havde foreslaaet, at dr. *Johan Sylvester Saxtorph* maatte beskikkes til professor chirurgiæ og divisionskirurg *Herholdt* til pro-

fessor anatomiae extraordinarius. Men da en professor anatomiae extraordinarius ikke behøves for nærværende tid og en unødvendig professors ansættelse med føje kunde anses som en designation, hvis skadelige følger erfaringen har vist, saa har han ikke troet at kunne støtte dette forslag. Imidlertid har han troet at burde ytre den mening, at divisionskirurg *Herholdt* og regimentskirurg *Fenger*, hvis ansøgning om at blive udnævnt til professor honorarius anatomiae et physiologiae ved Københavns universitet er indkommet senere, er saa delige og bekendte mænd, at de med føje kan være værdige til at erholde titlen af professores honorarii og at denne titels forundelse kunde være ubetænkelig, naar de ikke derved sættes i nogen videre forbindelse med universitetet. Kongen havde derpaa 6' februar 1799 afgivet følgende resolution:

»Doktor *Johan Sylvester Saxtorph* ansættes som professor chirurgiae et artis obstetriciae extraordinarius ved det medicinske fakultet med rettighed ved de medicinske examina, saavel som andre det medicinske fakultet tilhørende forretninger og samlinger at deliberere og votere ligesom de øvrige medlemmer af fakultetet, dog uden løn indtil videre. Denne resolution meddeles vort danske kancelli, paa det at samme derfra kan forelægges Os til stadfæstelse, tillige med de fornødne expeditioner til underskrift.

»Ligeledes vil vi, at ansøgningerne fra divisionskirurg *Herholdt* og regimentskirurg *Fenger* skal tilstilles bemeldte kancelli paa det at samme kan fremlægge dem til videre resolutions erholdelse.«

Som følge heraf indstillede kancelliet *Saxtorph* til professor og hans bestalling blev underskrevet 15' fe-

bruar 1799²⁶), men med hensyn til *Herholdts* og *Fengers* ansøgninger meddelte kancelliet, at det agtede at forelægge kongen dem tiligemed flere ansøgninger om at nyde professors karakter.

Da *Mathias Saxtorph*, som maa have været dekanus, fik meddelelsen, sendte han bestallingen i et cirkulære af 3' marts 1799 til fakultetet, hvori han skriver: »Med varme følelser af taknemmelighed for mine hrr. medkollegers bevaagenhed og venskab i at anbefale min søn til den kirurgiske lærestol ved universitetet, har jeg den ære at fremsende hans bestalling — —« Han beder dernæst de andre forhandle med collegium medicum, om der skal særlig bevilling til at blive medlem deraf og af jordemoderkommissionen. —

Tode udtaler sin hjerteligste lykønskning til fader og søn, stemmer for *Sylvester Saxtorphs* indtræden i collegium medicum, men mener at man for at iagttage formaliteterne bør skrive derom til kancelliet.

Bang er mere kølig. Det glæder ham meget, at etatsraaden og søn har opnaaet deres ønsker. Den unge professor maa søge, hvis han attraar plads i collegium medicum.

Aasheim er begejstret: »Med sand glæde og varmeste deltagelse haver jeg læst hr. professor *Saxtorphs* herved lagte bestalling, ej alene fordi den giver faderen den første offentlige belønning for hans anvendte gode fysiske, moralske og scientifique opdragelse, og sønnen den første offentlige opmuntring for ungdoms flid; men tillige fordi den lover videnskaben, fakultetet og dets øvrige medlemmer saa meget. Gid da begge leve sammen længe her med os at se frugterne!«

At kampen mellem *Herholdt* og *Saxtorph* havde vakt stor opmærksomhed mellem lægerne i byen, kan man se af et brev fra stadsfysikus *Mangor* til hans søn, der som skibskirurg var i Vestindien. Den gamle *Mangor* skrev bl. a. 4' september 1798, at de to trækkes om, hvem der skal blive professor ved universitetet. »Faderen arbejder naturligvis meget for *Sylvester*.«²⁷⁾

Foreløbig blev der ikke noget af, at *Herholdt* fik *professortitlen*, og *Fenger* opnaede den aldrig, maa-ske fordi han døde tidligt. Denne *Fenger* hed *Andreas* til fornavn, han var født 1764, var blevet student 1782 havde ligesom *Herholdt* taget examen ved theatrum anatomico-chirurgicum 1785, var derefter kandidat ved Frederiks hospital 1785—1786, tog examen ved akademiet 1787, blev reservekirurg ved Frederiks hospital 1786—1788, hvorefter han blev regimentskirurg. Han var meget dygtig og var blandt dem, som man tænkte paa at ansætte som adjunkt ved kirurgisk akademi²¹⁾. Han døde allerede 1806.

Naar *Bang* synes temmelig tilbageholdende i sin lykønskning, ligger det vist i, at han stod paa en ret daarlig fod med *Mathias Saxtorph*. Som overlæge paa Frederiks hospital var det ham naturligvis meget ubehageligt at have den ældre *Saxtorph* som reservemedicus, for i praxis vilde det naturligvis sige, at han ingen reservemedicus havde. Han forsøgte derfor meget energisk at blive af med *Saxtorph*, men denne vilde ikke vige, formentlig af hensyn til den bolig han som reservemedicus havde paa hospitalet. Det førte til meget skarpe skrivelser, men derom maa jeg henvise til *Emmerik Ingerslevs* store værk om *Mathias Saxtorph*²⁸⁾. *Bang* kunde dog næppe have noget imod, at

Saxtorph fik sin søn til professor, for han selv ønskede sin stedsøn *Ole Hieronimus Mynster* til sin reservemedicus.

Skæbnen kom ham imidlertid paa en maade til hjælp, idet *Mathias Saxtorph* pludselig døde 29' juni 1800. Derved blev *Bang* professor ordinarius, og han opnaaede derved den retrætepost, som han havde søgt om, da han blev professor designatus. Han fratraadte stillingen ved Frederiks hospital, idet præsidenten for danske kancelli Frederik Moltke udvirkede følgende resolution²⁹⁾:

»Da Vi finder det i mere end een henseende gavnligt, at lægen ved Friederichs hospitalet, kun paa en vis tid og ikke for bestandig forbliver i dette embede, hvilket ogsaa er overensstemmende med stiftelsens approberede fundats, saa vil Vi i betragtning heraf og i anledning af at den nuværende læge ved Friederichs hospital professor *Bang* ved professor *Saxtorphs* død tiltræder et corpus universitatis, og at han har erklæret sig tilfreds med at overlade dette embede til en anden, allern. entledige ham fra samme, saaledes at han vedbliver at være direktør ved hospitalet for med hans hidtil udviste nidkærhed at gavne indretningen; at han beholder i naadsens aaret alle de indkomster og fordele som med hans hidtil hafte embede har været forbundet, og at han efter dettes forløb nyder den godtgørelse, som kan holde ham skadesløs for tabet, han ved denne forandring maa lide. — Denne resolution har kancelliet at kommunikere direktionen for Friederichs hospital, som det paaligger at indkomme med allerund. forslag paa den mand, som kan i prof. *Bangs* sted udnævnes.«

I overensstemmelse hermed fik *Bang* 8' august

1800 sin afsked som overlæge eller rettere medicus eller som det i resolutionen hedder: læge ved Frederiks hospital. Hans stedsøn *Mynster* blev reservemedicus og *Andreas Broberg Ranøe* blev overmedicus den 31' oktober 1800.

Andreas Broberg Ranøe var født 1751 i København og blev student 1768. Efter at have taget teologisk examen 1771, kom han som medicinsk student paa Elers kollegium fra 1774—1781 og var samtidig kandidat ved Frederiks hospital 1774—1778. Imidlertid tog han medicinsk examen 1777 med haud og blev dr. med. 1779.

Den 22' oktober 1800 udnævnte direktionen for Frederiks hospital ham til medicus ved hospitalet paa følgende vilkaar: »Han tiltræder dette embede den 1' november d. a. og efter bemeldte 30' artikels 4' post alene paa 6 aar. — Ifølge kgl. allern. resolution af 17' oktober indeværende aar nyder han til fri beboelse i hospitalet for det første ikkuns tvende værelser, indtil prof. *Bang* til Michaeli flyttedag 1801 udflytter fra hospitalet, da han nærmere skal blive anvist de for medico fornødne værelser og lejligheder. — Efter det under 13' maj 1773 kgl. allern. konfirmerede gage-reglement for hospitalets betjente nyder han den for medicus fastsatte løn samt til brænde og lys ialt 466 rdl. aarlig, hvilke, efter ovenmeldte kgl. resolution af 17' oktober d. a. udbetales ham af den kgl. kasse, medens professor *Bangs* naadsensaar varer, og derefter af hospitalets kasse i de sædvanlige 4 kvartaler imod kvittering. — thi har han udi dette sit embede allerund. og hørsommelig at rette sig efter allerhøjst bemeldte kgl. fundats, saavel som efter den ham af os meddelende instruktion og de forandringer og tillæg,

som direktionen i fremtiden ved samme, til hospitalets tarv og nytte maatte finde fornødent at give og skriftligen at meddele ham; ligesom han og paa denne bestalling forderligst ansøger H. K. M.'s allern. konfirmation.³⁰⁾ Den kgl. konfirmation erhvervedes 31' oktober.

Forholdene var imidlertid blevet endnu mere komplicerede, for næppe var *Saxtorph* død, saa ramte den samme skæbne *Aasheim*, som døde den 10' juli 1800 formodentlig af en tyfoïd feber. Tode³²⁾ gav ham følgende eftermæle:

Den 10' julius døde doctor og professor *Aasheim* af en ondartig feber i sit 51' aar. Han var en blid, lærd og skarpsindig læge og en øvet lærer i naturvidenskaben. Kort før hans død havde han anskaffet sig for 2000 rdl. fysiske instrumenter fra London. Han var særlig øvet i at tale latin og ret født til at arbejde til akademiets hæder. Han har alene efterladt nogle iagttagelser i det kongelige medicinske selskabs skrifter.

Forholdene var i virkeligheden næsten katastrofale, for fakultetet havde i løbet af 5—6 aar mistet *Callisen*, der var gaaet over til kirurgisk akademi, og ved døden *Kratzenstein*, *Rottbøll*, *Horrebow*, *Saxtorph* og *Aasheim*. Under disse forhold var det ikke underligt, at universitetets patron, den energiske *hertug af Augustenborg* tog hele sagen op, forhandlede med cancelliet og med kongen, hvilket vel vil sige kronprinsen og derpaa kom med en meget lang, men højst interessant indstilling, som jeg maa gengive, fordi den klarer spørgsmaalet paa en udmærket maade, men ogsaa fordi den er meget karakteristisk for patronen⁴⁶⁾; den er dateret 1' november 1800 og er vedlagt en særlig protokol af patronatsforestillinger:

»Det medicinske fakultets nærværende tilstand er af den beskaffenhed, at jeg tror at burde forestille den for D. K. M. for saa vidt muligt at faa den afhjulpet og forbedret. Da jeg tiltraadte universitetets patronat havde fakultetet 7 lærere, hvoriblandt de fleste var ikke blot duelige men berømte lærere, der gjorde mere eller mindre epoke i deres fag, og det medicinske studium ved København universitet stod i saadan anseelse hos den lærde verden, at der næsten altid fandtes en del fremmede medici paa universitetet for videre at excolere deres studium. Siden den tid er professor *Kratzenstein*, konferensraad *Rottbøll Friis* etatsraad *Saxtorph* og professor *Aasheim* ved døden afgangne, og justitsraad *Callisen* har byttet universitetets lærestol med direktoriet for kirurgisk akademi. Af de daværende lærere har universitetet ingen beholdt uden professorerne *Tode* og *Bang*, men begges alder og svage helbred lader befrygte, at de ikke længe vil kunne stifte den nytte, man er berettiget til af dem at vente. Disse tvende og professor *Saxtorph* junior udgør for nærværende tid det hele medicinske fakultet.

»Dette antal af lærere svarer i intet forhold til de medicinske discipliners omfang og mængde. Følgen deraf bliver, at adskillige discipliner enten slet ikke foredrages, eller ikke i behørig tid kan absolveres. Endvidere er der maaske intet studium, hvor den skadelige systemaand saa let kan indsnige sig, og for at forekomme dette onde, burde intet medicinsk hovedfag betros en lærer alene, derimod burde flere læse over det samme fag; men dette er under nærværende omstændigheder ganske umuligt. En del af disse ulempheder afhjælpes vel derved, at universitetet og det

kirurgiske akademi i een stad er samlede, og at studiosi medicinæ altsaa har lejlighed paa det sidste akademi at høre de nu manglende forelæsninger. Denne omstændighed syntes derfor ogsaa at anbefale en fuldkommen sammenslutning af begge institutioner, som i flere end een henseende, men i særdeleshed for begge studiers fremme turde være fordelagtig. Men da D. K. M. i betragtning af de dermed forbundne vanskeligheder ikke har bifaldet denne idé, men mundtlig befalede mig at indkomme med forslag til det medicinske fakultets komplettering, saa er det, at jeg herved efterkommer denne allerhøjeste befaling.

»Der er for det medicinske fakultet kun tvende lønninger eller saa kaldte corpora ved universitetet, af hvilke professorerne *Tode* og *Bang* i følge deres designationer som professor ordinarii er i besiddelse. Skulde D. K. M. altsaa være sindet for ikke bestandig at have lærere af samme skole her til universitetet at indkalde en fremmed berømt lærer, saa gives der ingen udvej til at skaffe ham løn, med mindre denne for det første af den kgl. kasse maa bevilges. Hvad faget angaar, for hvilket en fremmed lærer burde indkaldes, saa holder jeg underdanigst for, at det maatte være anatomi og fysiologi, fordi dette fag er grundvolden til det hele medicinske studium, fordi der just i dette fag haves mænd udenlands som almindeligen erkendes for af samme at have de største fortjenester, endelig fordi dette fag i de senere tider mest er forsømt ved universitetet. Ifølge D. K. M.'s mundtlige befaling har jeg da ogsaa søgt om adskillige fremmede universitetslærere at indhente paalidelige efterretninger, men endnu har jeg intet svar erholdt, som jeg

altsaa maa forbeholde mig i sin tid underdanigst at forelægge.

»Den omstændighed at universitetet intet ejer til at lønne de lærere med, der for nærværende tid skal ansættes, gør at ingen mand uden for hovedstaden, der har et kongeligt embede med løn eller et nogenlunde klækkeligt udkomme kan attraa ved denne lejlighed at blive ansat, da altsaa efter al rimelighed ingen udenbys lærd mediciner vilde melde sig; da de indenbys aspiranter er tilstrækkelig bekendte for at kunne bedømmes; da en konkurs overalt forekommer mig at være et meget upaalideligt middel til at afgøre en kandidats endnu ubekendte duelighed til en akademisk lærestol; da den ikke synes anvendelig, hvor kandidaterne ikke er omtrent lige i alder og anseelse i den borgerlige og literære verden, saa vover jeg ikke at foreslaa, at ved denne lejlighed til konkurs maatte indbydes.

»De supplikanter, som har bedt om ved denne lejlighed at maatte komme i betragtning, er følgende:

1) Doctor medicinæ *Andreas Broberg Ranøe*. Han er medlem af det kgl. medicinske selskab og har som saadan skrevet adskillige afhandlinger der med bifald er optagne. Han er nylig blevet udnævnt til læge ved Friderichs hospital, hvor han efter fundatsen er pligtig at holde kliniske forelæsninger. Foruden disse tilbyder han sig endnu een time daglig at holde forelæsninger ved universitetet over patologi og terapi. Han er villig til for det første at tjene uden løn.

2) Regimentskirurg ved det kgl. artillerikorps *Andreas Fenger*. Han beder om, som professor anatomie et physiologiæ ved universitetet at maatte ansættes. Han har opofret sine bedste aar til dette fag, har som

reservekirurg ved det kirurgiske akademi arbejdet i samme og ejer en del anatomiske præparater, som vidner om hans kundskab og den færdighed han heri har erhvervet sig.

3) Regimentskirurg ved det lette infanteri og prosector ved Københavns universitet *Michael Skielderup*. Han beder om at blive ansat som offentlig lærer i anatomien. Han har under trange kaar af iver for sin videnskab arbejdet sig frem ved universitetet og det kirurgiske akademi, ved hvilke institutter han i 5 aar har frekventeret forelæsninger og derpaa underkastet sig kirurgisk medicinsk examen, i hvilken han erholdt første og bedste karakter. Som reservekirurg ved akademiet har han i tvende aar efter hinanden holdt forelæsninger over den praktiske del af fødselsvidenskaben. Den tiltro, de studerende viste ham, gjorde, at han paatog sig at holde et collegium anatomicum, som han i de 6 vintermaaneder bringer til ende, og som han nu i 5 aar for et belæst auditorium er vedblevet at holde, hvilket saa meget mere bør anføres, da en naturlig besværlighed i at tale ellers let kunde opvække den formodning, at han ikke var skikket til at være akademisk lærer. Han forpligter sig til inden et aar at skrive og offentlig forsvare en afhandling for doctorværdigheden ved universitetet. Skulde han endog ikke erholde strax anden gage end den, han har som prosector ved anatomikammeret, erklærer han sig dog at være fornøjet i det haab ved forefaldende lejlighed at komme i betragtning til at nyde større løn ved universitetet.

4) Doctor medicinæ *Ole Hieronimus Mynster*. Han beder om at blive ansat som lærer i fysik og medicin uden at nævne et særskilt fag, han fortrinlig har lagt

sig efter. Han har erholdt bedste karakter til alle sine examina og i aaret 1793 vundet den akademiske præmie for en prisafhandling af fysisk-medicinsk indhold. I aarene 1797—1799 rejste han udenlands og studerede fysik og kemi under de berømte franske læger Charles og Fourcroy og praktisk lægekunst ved den kliniske skole i Wien. Han har forfattet en del skrifter, dels oversættelser, dels ogsaa udarbejdelser, som er optagne med bifald, og han har modtaget et hæderligt bevis herpaa ved som medlem at optages i det kgl. medicinske og det skandinaviske literaturselskab. Fra hans 16' aar har han øvet sig i mundtligt foredrag, dels ved privat at manuducere studenter i fysik og kemi, dels ved at undervise i naturvidenskaberne adskillige privatinstitutters elever, dels endelig ved i aar at holde forelæsninger over fysiken med hensyn til lægevidenskaben. Han har ikke attraaet anden befordring, som han rimeligvis allerede havde kunnet opnaa, da han fremfor alt ynder den akademiske bane.

5) Magister *Hans Christian Ørsted*. Han har indgivet tvende ansøgninger. Den ene indeholder begæring om at ansættes som professor physices, og i fald ikke fysiken maatte blive ham anbetroet, at da dens kemiske del maatte overdrages ham. Den anden at han maatte blive ansat som professor i farmacien. Da hans fader ejer et apotek i Rudkøbing, har han allerede fra sit 12' aar gjort erfaringer og foretaget arbejder, som henhører til den omtalte videnskab. Han har siden med flid dyrket disse saa vel hjemme som paa universitetet, hvor han med udmærkelse har taget sine akademiske examina. I aaret 1796 vandt han den akademiske præmie ved et skrift over den æstetiske prisopgave. Aaret efter tog han med hæderlig udmærkelse

examen pharmaceuticum. Samme aar udarbejdede han atter et akademisk prisskrift over den medicinske opgave, som vandt præmie og censorernes bifald især for den kemiske analyse. Denne ligesom den forrige prisafhandling blev offentlig rost for lige orden i foredraget. Siden har han delt sin tid mellem skrifter udarbejdelse i sit fag, forelæsnings holdelse og privatundervisning, og i den sidste tid, under professor *Mantheys* fraværelse, har han paataget sig saa vel bestyrelsen af dennes apotek som og de forelæsninger over kemi, professoren er pligtig at holde paa det kirurgiske akademi. Hans recensioner i særdeleshed den over Hauchs naturlære og over Linderups matematik har fundet bifald hos kendere. Han har de fordelagtigste attester.

»Foruden disse holder jeg det for pligt endnu at nævne to mænd, der vel ikke har indgivet ansøgning, men hvis ros i den literære verden opfordrer mig til ved denne lejlighed ikke at gaa dem forbi. Den ene er professor *Bang* i Sorø. Han har i nogle aar under afgangne konferentsraad *Rottbøll Friis* været prosector anatomie, indtil han for 30 aar siden blev beskikket til at være medicus og distriktskirurg i Sorø. Saavel ved universitetet som ved kunstakademiet holdt han dengang forelæsninger over anatomien. Hans anatomiske skrifter er vel optagne. Han er endelig medlem af kunstakademiet, videnskabernes saa og det kgl. medicinske selskab. Hans tiltagende alder gør ham de mangfoldige rejser, hans embede fordrer, til besværlighed, og han ønsker derfor at komme i roligere vej.

»Den anden er divisionskirurg *Herholdt*. Hans skrifter er bekendte. Han er ligeledes medlem af videnskabernes selskab, og ved sine bestræbelser for

de druknendes redning har han tildraget sig agtelse. Hans fag er anatomi og kirurgi.

»Men i hvorvel jeg erkender begge disse mænds fortjenester, saa bør jeg dog anføre, at den første er til aars, og at man ikke længe kunde vente sig nytte af ham, at han ved i 30 aar at have lagt paa landet kunde have tabt den fornødne færdighed dels i at holde offentlige foredrag, dels i at dissekere, at det altsaa var uvist, om han nu vilde stifte den gavn, man ellers af hans lærde kundskaber var berettiget til at vente, og at det vilde være meget upassende paa prøve at antage en mand af hans alder og anseelse. Endelig kunde han ikke opgive sin post i Sorø uden ved en anselig løn at blive holdt skadesløs. — Hvad divisionskirurg *Herholdt* angaar, saa bør jeg ikke fortie, at han hverken er civis academicus, ej heller promotus; at det forekommer mig af den grund meget betænkeligt at foreslaa ham til professor, og paa anden maade kan han ikke formodes villig at ansættes ved universitetet. Desuden er begge disse mænds fælles fag anatomi, og skulde det være D. K. M.'s villie, at en fremmed lærer for dette vigtige fag skulde indkaldes, saa burde vel denne lærestol indtil videre blive ubesat. Dette er ogsaa hovedgrunden, hvorfor jeg ikke vover at foreslaa regimentskirurg *Fenger* at være professor anatomix, omendskønt han har aflagt rosværdige prøver paa sin kundskab og færdighed i at dissekere og gøre præparater. Hans foredragsgaver er mig ikke bekendte.

»Mine forslag angaaende denne vigtige sag bestaar i følgende:

At doctor *Ranøe*, der har aflagt beviser paa lærdom, der nu har lejlighed til den mest udbredte kendskab til sygdommene og deres behandling, der dog

allerede daglig maa holde kliniske forelæsninger, hvorved han kommer i forbindelse med de medicinske studerende, maatte udnævnes til professor pathologiæ et therapiæ, dog uden løn indtil universitetet er i stand til at bestride samme. Det maatte gøres ham til pligt, saa længe han er ved Friderichs hospital, at holde en time daglig forelæsning ved universitetet, det ene semester over patologien, det andet over terapien. Skulde han i sin tid fratræde hospitalet, maatte han derimod holde det hele lovlige antal forelæsninger.

At regimentskirurg prosektor *Skielderup* med behold af hans prosektorgage maatte udnævnes til det medicinske fakultets adjunkt for anatomien og fysiologien. Han er fornøjet med denne ansættelse, som han efter alle kenderes overensstemmende vidnesbyrd bør anses værdig til.

At doctor *Ole Hieronimus Mynster* og magister *Hans Christian Ørsted* maatte ligeledes ansættes som fakultetets adjunkter, den første for fysik med speciel anvendelse paa lægevidenskaben, den anden for materia medica og pharmaceutik, begge uden løn.

»Skulde disse forslag finde D. K. M.'s bifald, saa blev fagenes fordeling i det medicinske fakultet omtrent følgende:

Prof. *Tode* patologi, materia medica, medicina forensis.

Prof. *Bang* almindelig og speciel terapi.

Prof. *Saxtorph* praxis obstetricia og kirurgi.

Doctor *Ranøe* klinisk patologi, kirurgi.

Anatomiens og fysiologiens lærestol blev indtil videre ubesat.

Adjunkt *Skielderup* anatomi og fysiologi.

Adjunkt *Mynster* speciel paa lægevidenskaben anvendt fysik og hvilket fag han ellers maatte findes duelig til at paatage sig.

Adjunkt *Ørsted* materia medica og pharmaceutik.

»Foruden medicinsk encyclopædi og methodologi som ovenstaaende maatte enes om, hvo af dem vilde foredrage, vilde altsaa hver medicinsk disciplin finde sin lærer og de vigtigste fag altid to. Tages nu ogsaa i betragtning, at der hvert aar afholdes et fuldstændig anatomisk og patologisk kursus ved det kirurgiske akademi, at der paa dette akademi foruden forelæsninger over alle kirurgiens dele og fødselsvidenskaben ogsaa fra tid til anden holdes forelæsninger over enkelte dele af terapien, saa vil findes, at intet hovedfag er alene i en mands hænder, og at der er lejlighed til i hovedstaden dels at høre flere lærere over den samme videnskab, dels at absolvere et fuldstændig medicinsk kursus.

»At en bestemt studieplan maatte ogsaa foreskrives de medicinske studenter for at bringe orden og metode i deres studeringer var meget at ønske. Maaske kunde det medicinske fakultet befales inden en vis tid at indkomme med et did sigtende forslag, og da det medicinske studium paa universitetet kan drage megen nytte af de forelæsninger, der holdes paa det kirurgiske akademi og en nærmere forening mellem begge institutters lærere i den henseende synes at være nyttig, saa kunde vel akademiets director indbydes til at tiltræde fakultetets samling for med samme at udarbejde denne studieplan. Samme mænd maatte da vel ogsaa befales at indkomme med forslag om nøjere bestemmelser af adjunkternes stilling til professorerne, og i hvad forhold de burde tage del i disses em-

bedsforretninger, end videre om indretningen af de medicinske examina og en instrux for examinatorene. Hvad denne sidste genstand angaar, saa har vedkommende hidindtil ikke kunnet enes desangaaende, og uagtet fundatsens udtrykkelige forskrift har derfor ikke alene den medicinske examen beholdt den ældgamle indretning, men fakultetet har endnu aldrig haft en notarius til at føre protokollen. Til dette embede strax at bringe en af adjunkterne i forslag kunde maaske ved denne lejlighed ogsaa befales.

»Endnu staar kun tilbage til D. K. M. at indberette, at det forud berømte anatomikammer siden ildebranden 1728 til stort savn for det anatomiske studium mangler næsten aldeles den fornødne samling af præparater, hvori mangel paa tilstrækkelige fonds har været aarsag. Vel ejer anatomikammeret foruden et privat legat af 50 rdl. aarlig en kapital af 4101 rdl. 5 mark 14 skilling, hvilken sum er den ifølge reskript af 1770 samme tilkommende del i beholdningen af de vestindiske penge. Men hint legat og renten af denne kapital er ikke tilstrækkelige at oprette tabet. Imidlertid kunde der dog nu prøves nogen begyndelse. Maaske kunde fakultetet derfor befales nu at indkomme med forslag angaaende den plan, der til anskaffelse af de til anatomikammeret fornødne præparater skulde lægges.

»Det kgl. danske kancelli, med hvilket jeg om indholdet af denne forestilling har korresponderet, og som ytrer at være enig med planen i det hele, ønsker, at foruden dr. *Ranø* ogsaa regimentskirurg *Fenger* og divisionskirurg *Herholdt* som professorer maatte ansættes, da det vilde være en vinding for universitetet at eje alle disse duelige mænd. Aarsagen, hvorfor jeg

ikke tror at burde bringe begge de sidste i forslag, har jeg allerede anført. Overalt synes mig, at der som professorer ikke burde ansættes flere end just behøves for ikke at overlaste fakultetet med for mange professorer, der alle har adgang til at fordre og egentlig ogsaa burde nyde løn. Imidlertid maa jeg overlade dette til D. K. M.'s egen allerh. afgørelse.«

Efter alt dette indstiller han altsaa *Ranøe* til professor og de tre til adjunkter ganske som foreslaaet, samt at lærestolen i anatomi og fysiologi foreløbig bliver ubesat. Endvidere at det maatte befales ham at tilmelde fakultetet, at det er kongens villie, at der inden semestrets udgang skal udarbejdes en studieplan inddeelt efter et bestemt antal halvaar og at fakultetet indenfor samme frist skulde indsende instruxer osv., saaledes som han har foreslaaet i det foregaaende. Indstillingen er dateret 1' november 1800, kancelliet indstillede 5' november og bestallingerne er dateret 7' november 1800.

Af patronens fortrinlige indstilling fremgaar bl. a., at det anatomiske studium ved universitetet var meget forsømt, og det vil sige, at *Mathias Saxtorph* ikke har gjort meget for at holde sit løfte at holde anatomiske forelæsninger efter *Horrebows* død. Andet kunde man vel heller ikke vente, det var tydeligt, at hans mening med at paatage sig hvervet var at skaffe mulighed for at faa sønnen anbragt. Men i en anden henseende er *Saxtorph* indirekte berørt i hertugens forestilling, for det siges, at fakultetet aldrig har haft en notar, men det er ikke rigtigt, for som vi har set, var *Saxtorph* udtrykkelig ansat som saadan. Formodentlig har han ikke gjort meget ud af dette hverv, hvad man ogsaa har indtryk af i den strid, der førtes om professores

designati og deres hverv. Da *Saxtorph* er blevet ordinarius, har han naturligvis ikke villet fungere som notar, og saa maa der formodentlig ikke være blevet valgt en anden.

Ved udgangen af aarhundredet var der ved patronens forslag sat fart i mange spørgsmaal, der skulde tages fat med energi, og der aabnede sig mange muligheder — men allerede et aar efter skete der forandring, for *Ranø* døde og *Ørsted* rejste udenlands.

V.

Efter at jeg nu har gjort rede for, hvad jeg hidtil har fundet i arkiverne om medicinsk fakultets indre historie i sidste halvdel af 18' aarhundrede, skal jeg prøve at give en kort oversigt over den andel i *lægevidenskabens* udvikling, som fakultetets medlemmer ydede i denne periode. I sin overordentlig interessante bog: *Den danske lægevidenskab 1700—1750* giver *Jul. Petersen* en trist fremstilling af fakultetets evner og literære betydning, men slutter dog med at forudsige en betydelig bedring efter 1750, og at han har ret heri, skal jeg nu søge at vise. Jeg kommer derved til at gennemgaa de enkelte fremragende mænds literære produktion og paavise, hvor og hvorledes de maa siges at have præsteret noget særligt. Det viser sig, at perioden er meget interessant og indtager en smuk plads i fakultetets historie, ja minder, som *V. Ingerslev* siger, om den Bartholinske periode. Jeg er ikke istand til at bringe noget særligt nyt, men oplysningerne om de enkeltes virksomhed er spredt i mange forskellige skrifter, og en samlet fremstilling findes ikke. Først ved en saadan faar man rigtig øje for, at disse mænd er samtidige og sammen har arbejdet for fakultetets anseelse. Jeg skal omtale de enkelte personers literære virksomhed for sig og jeg tager dem for i kronologisk orden. Udenfor fakultetet findes desuden en ikke ringe mængde dygtige mænd, men de

vedkommer kun indirekte fakultetets historie, og jeg omtaler dem derfor kun i forbigaaende.

Den første af de mænd, som kom til at spille en større rolle, var *Georg Heuermann*, som allerede i slutningen af fyrerrerne som *Buchwalds* prosektor begyndte at undervise i anatomi, fysiologi og kirurgi ved universitetet. Jeg skal kort minde om hans levnedsløb. Han var født 1722 eller 1723 i Oldesloe i Holsten og kom 1743 til København. Han maa have været i lære i Holsten eller som flere andre hos den bekendte *Zacharias Vogel* i Lybek, for man maa gaa ud fra, at han var svend, fordi han strax blev antaget som kirurg i det Danneskiold-Laurvigske hus. Samtidig studerede han paa theatrum anatomico-chirurgicum, og i 1746 indstillede han sig til den første examen ved læreanstalten. Han tog imidlertid aldrig den afsluttende examen, fordi han blev prosektor hos *Buchwald*. Der er det mærkelige ved ham, at han aldrig har studeret i udlandet, alle sine kundskaber har han erhvervet sig her i landet.

Som prosektor og vikar for *Buchwald* holdt han sine forelæsninger paa tysk for de faa medicinske studerende og for talrige kirurger, lod en af sine tilhørere nedskrive dem og udgav dem senere som en stor fysiologi i 4 bind og en operationslære i 3 bind. Imidlertid tog han doctorgraden ved en disputats om tungen (1749), og nogle aar efter søgte han om at blive demonstrator anatomiae og senere professor designatus. Fakultetet afgav en meget afvisende erklæring, idet man fremhævede, at han ikke ret kunde explicere sig i det latinske sprog og derfor ikke kunde bruges som professor, medens han var god nok til det, han gjorde.

Kort efter blev hans elev *Friis Rottbøll* professor designatus, og dette har vel været medvirkende til, at han 1758 lod sig gøre til medicus ved feltlasareterne i Holsten under den store mobilisering der. Her blev han til 1762 eller 1763. Imidlertid var *Simon Crüger* død, men *Heuermann* kom for sent med sin ansøgning om at blive hans efterfølger — *Wilhelm Hennings* havde allerede ved sit personlige bekendtskab med kongen faaet stillingen. Da *Heuermann* kom tilbage fra Holsten, blev han læge ved Krigshospitalets Ladegaard og, da det nedlagdes, ved Christians plejehus. Tillige blev han læge ved slaverne, og her smittedes han formentlig af tyfus og døde allerede 1768, kun 45 aar gammel. Efter tilbagekomsten til København udgav han endnu et par bind: *Vermischte Bemerkungen und Untersuchungen der ausübenden Arzneiwissenschaft*.

Dette er i korte træk mandens liv, som jeg har maattet gentage for at dokumentere, at han er dansk, ja har hele sin uddannelse her hjemme fra, og at det er ganske urigtigt, naar den umaadelig grundige *Gosch*³³) kan skrive: »Endelig har vi blandt de indvandrede tyskere at nævne *G. Heuermann* som forfatter til en disputats de lingua humana og en haandbog i fysiologien, udkommen i aarene 1751—55, der forsaavidt maa opføres paa vor bogliste, som den udkom i København og Leipzig, men som forøvrigt i virkeligheden tilhører den tyske literatur. Den omtales ret fordelagtigt af de samtidige, men synes ikke at indeholde nogetsomhelst nyt af betydning.« *Gosch* har aabenbart ikke studeret *Heuermanns* bøger, og det er mærkeligt, at det kunde hænde ham, som synes at

have gransket selv de ubetydeligste skrifter i den danske litteratur.

Ser man saa paa *Heuermanns* bøger, der altsaa er forelæsninger holdte ved Københavns universitet, saa finder man deri ikke alene en meget udførlig redegørelse for tidligere forskeres meninger om de enkelte spørgsmaal, men man finder en saadan rigdom af selvstændige meninger og iagttagelser, som man sjældent finder hos nogen forfatter. Jeg kan ikke noksom anbefale — som jeg uden synderligt held har gjort i 46 aar — at slaa efter hos *Heuermann*, naar man vil vide noget om tidens opfattelse af et eller andet spørgsmaal — man vil sjældent lede forgæves. Efter en anatomisk redegørelse omtaler han først tidligere forfattere, derpaa kritiserer han disse og kommer sluttelig med sine egne meninger, som ikke alene er bygget paa spekulationer men begrundede ved talrige undersøgelser og eksperimenter bl. a. talrige vivisektioner. Selvfølgelig har han ikke altid ret, og hans meninger har ikke altid kunnet staa for eftertidens dom, men han er original og mærkelig fordomsfri.

Ja, fordomsfri var han, for sygdomme, som dengang hørte ind under de omrejsende operatørers omraade, og som ikke engang kirurgerne gav sig af med, omtaler han vidtløftigt. Dette gælder saaledes tand sygdomme, øjensygdomme og hertil hører formentlig ogsaa øresygdomme. I fysiologien har han ikke saa lidt om tænderne og deres betydning for talen og fordøjelsen, og i sin kirurgi har han et afsnit om tandoperationer. For øresygdommenes vedkommende gælder det samme, ialt har han over halvandet hundrede sider derom, men mest udførligt behandler han øjet og dets sygdomme, c. 500 sider. Det er naturligvis ikke

blot den slags sygdomme, som dengang kun dyrkedes af de omrejsende operatører, som han behandler, han gennemgaar hele fysiologien og operationslæren, og det er vist rigtigt nok, naar han siger, at der næppe findes et kapitel i hans kirurgi, hvori der ikke er noget nyt.

*Haller*³⁴⁾ citerer *Heuermann* paa mange punkter, *Ewald*³⁵⁾ fortæller, at han er den første, som beskriver synkningsmekanismen, *Grünfeld*³⁶⁾, som er en af de faa danske forfattere, som kender *Heuermann*, fremhæver ham som en af dem, der først og bedst beskriver hernia obturatoria. Hans elev *Ferdinand Martini* fortæller om, at han af *Heuermann* har lært ledmus at kende. I hans kirurgi finder man beskrivelse af, hvorledes man kan gøre gastrotomi — det vidste *Emil Fenger* (1853) intet om³⁷⁾, da han skulde gøre operationen. — Han forsvarer sectio alta ved stensnit med de samme argumenter som *Axel Iversen*³⁸⁾ gjorde c. 120 aar senere. Han afbilder et apparat, som efter *Sigfred Levys* meddelelse til mig ganske ligner »Sayres slynge«. I hans fysiologi findes et større afsnit om tale og stemmedannelse for at nævne et emne, som først i de senere aar er blevet selvstændigt doceret ved universitetet.

Bedst kan jeg bedømme ham for oftalmologiens vedkommende. Hans fremstilling er fortrinlig, men om detaljer maa jeg henvise til et andet værk³⁹⁾. Han gav sig meget af med øjenoperationer og han skriver udførligt derom især i sine *Vermischte Bemerkungen*. Han er den første, der foreslaar at gøre irisoperationer gennem hornhinden, langt mindre farligt end som hidtil gennem corpus ciliare. Han er den første, som i Skandinavien gør stærextraktioner efter Daviels me-

tode men betydeligt modificeret. Meget ejendommelig er hans maade at behandle store hornhindesaar paa. Han punkterer først, naar dette ikke forslaar, dilaterer han saaret, og naar dette heller ikke er nok, spalter han hele bunden af saaret og anbefaler dette som metode. Selvfølgelig blev dette glemt, men 105 aar efter finder man ganske den samme udvikling hos *Sä-misch*⁴⁰⁾ — hvis navn saa knyttes til operationen!

Altsaa: *Heuermann* er dansk, har hele sin uddannelse i Danmark, først hos *Simon Crüger*, siden som autodidakt, for af *Buchwald* har han næppe lært noget. Han var en udmærket docent, som talte tysk og ikke latin, men derfor ogsaa havde ikke blot studenterne, men ogsaa de unge kirurger som tilhørere. Han har efterladt sig fortrinlige lærebøger, som kom i mange oplag, og som endnu 30 aar efter anbefales blandt de bedste for de tyske militærlæger — men her hjemme blev han hurtigt glemt, skønt alle doctores paa den tid nævner ham som deres lærer. Det er ikke saa vanskeligt at forklare, hvorfor han blev glemt. For det første skrev han paa tysk, — og det var ikke noget for den lærde verden endnu! Naar kirurgerne ikke benyttede hans bøger, er grunden vel den ret naturlige, at det ikke var ham, men hans konkurrent *Wilhelm Hennings*, der blev generaldirektør for kirurgien og lærer ved den kirurgiske læreanstalt, og det vilde sikkert være et særsyn at se en lærer benytte en konkurrents lærebøger. Grundig glemt blev han, og det var først, da jeg gav mig til at studere den danske oftalmologis historie og derved traf paa hans værker, at han blev rehabiliteret 123 aar efter sin død.

Den næste af de betydelige mænd, som vi maa be-

skæftige os med, er *Kratzenstein*. Han er samtidig med *Heuermann*, og han var en indkaldt tysker, født 1723 i Wernigerode og doctor fra Halle 1746. Han blev derefter professor i fysik i Halle, 1748 i St. Pedersborg og kaldtes endelig 1753 til København som professor i fysik og professor designatus i det medicinske fakultet. Han var navnlig fysiker, men han hørte endnu til dem, der beskæftigede sig med alle dele af medicinen og naturvidenskaberne. Han havde for den russiske regering foretaget rejser gennem Sibirien for ved astronomiske observationer at bestemme stedernes beliggenhed. Han gjorde rejse nord om Norge til søs for at bestemme længdegraderne efter forskellige metoder. Medens han var professor i København, foretog han en rejse til Norge for at observere en venusgennemgang, men mest beskæftigede han sig med fysik og kemi. For universitetet undersøgte han kalkværkerne paa Stevns, og han var interesseret i de salpeterværker, som dr. *Erichsen* oprettede i Norge. Han var utrættelig med at holde forelæsninger, naturligvis navnlig over fysik og kemi, men han holdt tillige forelæsninger over naturhistorie efter *Linné's* system, og da *Heuermann* tog til Holsten, overtog han ogsaa forelæsninger over fysiologi. Han spillede en betydelig rolle i konsistorium, hvad tilstrækkeligt fremgaar af det foregaaende.

Kratzenstein er den første, som foreslog elektricitetsens anvendelse i medicinens tjeneste, og det paa lagdes ham ogsaa strax efter hans ankomst hertil at tage denne sag op, og det gjorde han ogsaa. Han havde mange mere eller mindre gode ideer, men virkede navnlig for popularisering af fysik og naturvidenskab. Man faar det indtryk, at han ikke var let at komme

ud af det med. Han laa i evig strid med *Rottbøll*, den anden ordinarius, og han kunde ogsaa, som vi har set, komme i strid med extraordinarii, men der kan ikke være tvivl om, at han hører til fakultetets mere fremragende lærere. Han døde som universitetets senior, og mærkelig nok findes der lige saa lidt for ham som for *Simon Crüger* nekrologer, kun *Frankenaus* smukke digt.

Kratzenstein blev glemt, og det var vel egentlig først *Gosch*³³⁾, som i 1873 omtalte ham igen. I 1880 kom *Panum*⁴¹⁾ med et meget varmt indlæg for ham i et universitetsfestskrift. *Panum* var blevet impo-
neret af *Kratzensteins* virksomhed og kundskaber, og han samlede et meget stort materiale angaaende ham og fremhævede en del af hans skrifter. Sikkert til hans store overraskelse foranledigede hans afhandlinger om medicinsk fakultets historie, som indeholder meget interessant stof, et voldsomt angreb fra *Gosch*⁴²⁾, hvoraf en stor del er temmelig uberettiget. Som eksempel skal jeg nævne, at *Gosch* næsten haanligt forkaster betydningen af, at *Kratzenstein* havde faaet præmien for forskellige prisopgaver. Betydningen af saadanne præmier maa bedømmes efter tidens opfattelse og kan ikke bedømmes udelukkende efter opfattelsen over et aarhundrede senere. At samtiden ikke saa saa overlegent paa disse præmier, fremgaar bl. a. af, at *Tode*⁴³⁾ 1783 kan skrive: I sit 25' aar vandt *Kratzenstein* prisen for en fysisk opgave, som akademiet i Bordeaux havde udsat. For nogle aar siden opfandt han et mekanisk kunstværk, som akademiet i St. Petersborg kronede med berømmelse, og nu har han igen vundet en præmie ved videnskabernes selskab i Lissabon ved den bedste forklaring af de love, hvorefter kastede le-

gemer bevæger sig.« Hvorledes vilde det mon gaa, hvis Nobelpristagernes arbejde skulde bedømmes efter den opfattelse, som hersker efter 100 aars forløb?

Sikkert er det i alt fald, at *Kratzenstein* har spillet en meget betydelig rolle i medicinsk fakultets historie og ikke mindst for den medicinske examens vedkommende. Han er saa omtalt i det foregaaende, at jeg ikke skal komme nærmere ind paa hans virksomhed, men vil kun minde om hans mange populære forelæsninger angaaende fysik og naturvidenskab og nævne, at han ogsaa var musikalsk, ja at han som formand for et musikalsk selskab søgte tilladelse til at maatte kalde det kgl. musikalsk akademi, og at dette bevilgedes 10' april 1774⁴⁴). Jeg nævner det, fordi *Kratzenstein* er *Lange-Müllers* tipoldefader.

At hans undervisning i fysik vurderedes højt kan man bl. a. se et bevis paa deri, at hans *Vorlesungen über die Experimental-Physik* (1758) udkom i flere oplag — 6' udkom 1787 — og at de oversattes til dansk 1791.

Det gik ham som *Heuermann*, at han helst talte og skrev tysk, men fra omtrent 1780 synes han i officielle skrivelser at skrive dansk, men i modsætning til *Heuermann* kunde han ogsaa tale latin, og han præsiderede ofte ved disputatser.

Var der nogen, som den »lærde« verden, d. v. s. universitetet havde stillet store forventninger til, var det *Christen Friis Rottbøll*, og det var ikke saa underligt. Han var født 1727 og var blevet student 1745, men det, der vakte opmærksomhed var hans opposition imod *Oeders* disputats pro loco 1752. *Rottbøll* viste sig her i besiddelse af alle de egenskaber, som

man satte mest pris paa ved universitetet dengang. Han kunde som Erasmus Montanus tumle med sofisterier, og han kunde hindre at en betydelig videnskabsmand knyttedes til universitetet. Han gjorde det saa godt, at rector magnificus kunde skrive: »Gud forlade dem, som fører os unge doctores i landet, der ikke her kunde blive studenter engang!« Han blev doctor medicinæ 1755 og netop et aar efter søgte han om at blive professor designatus. Megen uddannelse kan han ikke have haft, men fakultetet tog meget venligt mod hans ansøgning, som blev anbefalet varmt. Næppe var denne ansøgning expederet, saa kom der ansøgning om det samme fra den anden student, der havde været med til at bekæmpe *Oeder*, nemlig *Jensenius*, og ogsaa ham anbefalede man, men *Rottbøll* var kommet først — og han blev det.

Da *Rottbøll* havde faaet sin bestalling 1756, har han formodentlig fundet, at det var paa tiden at studere noget mere, og han begav sig saa paa rejse først til Sverig til *Linné*, som ganske naturligt var rejsens første maal for alle danske paa den tid. Det lykkedes ham at faa et legat, og da han havde faaet det med forpligtelse til at rejse i 4 aar, søgte han omgaende kongen om at faa lov til at nøjes med at rejse i 2 aar, men at faa legatsummen for alle 4 aar. Trods modstand i konsistorium fik han rejsetiden nedsat til 3 aar.

Da han kom hjem, synes han at have været flittig som assistent for og vikar for professorerne, men man faar det indtryk, at han snart fulgte i sine forgængeres spor og ikke overanstrengte sig. Hans svage helbred gjorde langvarige rejser nødvendige — og han maatte da ogsaa have vikar. Bortset fra en afhandling

om smaaopper har han ikke præsteret noget videnskabeligt som læge og hans løfte om at skrive populære lægebøger, hvis han blev professor, glemte han. Som botaniker eller maaske rettere som forstander for botanisk have er han blevet erindret, men dommen om ham er dog betinget.

Rottbøll er dog en af dem, der er blevet erindret i fakultetets historie, men det er mig ikke muligt at sige af hvilken grund. Muligt kan det ligge i, at en af hans elever skrev en nekrolog om ham, ledsaget af et kobberstukket portræt i Bibliotek for læger 1814⁴⁵). Saa vidt jeg kan skønne, er han den mindst betydelige af alle professorerne ved fakultetet i sidste halvdel af 18' aarhundrede.

De to næste professorer, som vi maa beskæftige os med, er først og fremmest fødselshjælperen, den ene kirurg, den anden medicus. Der er det mærkelige, at fødselshjælp regnedes for et fællesomraade for medici og kirurger, og det er ikke ganske let at forklare, hvorledes dette er gaaet til. Fra først af er der ikke tvivl om, at hvis en læge skulde tilkaldes til en fødsel, saa sendte man bud efter kirurgen, og saaledes var det endnu i slutningen af det 17' aarhundrede, men man kan dog ikke sige, at barberlavets rettigheder omfatter fødselshjælp, for ganske vist havde kirurgerne eneret paa behandling af saar, men der var næppe nogen, som dengang tænkte paa saar i forbindelse med fødsel. At *Thomas Bartholin* holder examen for jordemødre siger ikke, at han har givet sig af med fødselshjælp, og det har han sikkert heller ikke, det siger kun, at han rent teoretisk skulde vide og maaske ogsaa vidste lidt om fødsler, og det synes

da ogsaa som om det nærmest var anatomi, han examinerede i. Den lille fortrinlige jordemoderbog fra 1688 er muligvis skrevet af den senere stadsfysikus *Eichel*, der var medicus, men han gav sig heller ikke af med fødselshjælp. Det har derimod *Johannes de Buchwald* rimeligvis gjort, men han var kirurg, og han syntes at have opgivet det, da han blev professor, i alt fald skriver han til *Deventer*, at vi nu ikke har nogen accoucheur her i landet efter at dr. *Hacquart* er død. Denne *Hacquart*, hvis fornavn var *Christian Vilhelm*, men som i reglen kaldes *Philip Hacquart den unge*, er maaske den første medicus, som gav sig af med praktisk fødselshjælp. Dette lader sig forklare ved, at hans fader, den meget dygtige kirurg *Philip Hacquart* skal have været fødselshjælper. Sønnen er vel nok tildels uddannet af faderen. Det forekommer mig, at jeg ogsaa et eller andet sted har set, at moderen var en søgt jordemoder, men det er mulig en fejltagelse, *Carøe* har i alt fald ikke noget om det.

De næste praktiske fødselshjælpere, som vi kender, er kirurger, saasom *Simon Crüger*, om hvem vi nu ved, at han fik den ganske usædvanlige tilladelse til at studere fødselshjælp i Hotel Dieu i Paris, og som derefter ved sin hjemkomst foreslog oprettelsen af en fødselsstiftelse og jordemoderskole allerede 1726. Endvidere gav kirurgen *Wohlert* sig af med denne kunst, som forøvrigt navnlig dyrkedes af et par privilegerede operatører *Clausen* og *Schönheyder*, men saa kom der igen en dr. medicinæ, nemlig *Jens Bing den yngre*, men med ham hænger det saaledes sammen, at han først var fuldt uddannet kirurg, derpaa rejste for at studere fødselshjælp, og da han kom hjem tog doctorgraden. Noget lignende gælder *Heuermann*, hvis navn

man finder flere gange i jordemoderkommissionens protokol som tilkaldt ved alvorlige fødselstilfælde, og som selv siger, at erfaringen har lært ham en hel del, som han vil meddele i næste bind af sine *Vermischte Bemerkungen*. Desværre døde han, inden dette bind udkom. Brødrene *Balthazar* og *Frederik Buchwald* skal ikke blot have været teoretiske men ogsaa praktiske fødselshjælpere, og de var ikke kirurger.

I slutningen af 18' aarhundrede kom der en stor opblomstring for fødselsvidenskaben, og det skyldes først og fremmest *Christian Johan Berger* og hans elev *Mathias Saxtorph*. *Berger* var født af danske forældre i Wien 1724 og havde som ganske ung været i udlandet for at studere fødselsvidenskab hos *Fried* i Strassburg, kom saa hjem og studerede i 4 aar paa theatrum anatomico-chirurgicum, hvor han tog en udmærket examen 1750. Senere lod han sig immatrikulere ved universitetet og blev doctor medicinæ 1759. Det gik ham, som det var gaaet *Heuermann*: de »lærde« professorer saa ned paa disse illiterate mænd, som kunde daarligt latin. Mærkeligt nok er det netop hans doctorafhandling, der har skaffet ham et navn som en af Danmarks mest fremragende videnskabsmænd. Han viser i sin disputats, at fosterhovedet ved fødslen træder ind i bækkenets skraadiameter, hvor der er bedst plads, og dette var ganske i strid med alt, hvad man dengang mente. Rimeligvis har ingen af professorerne forstaaet dette og sikkert været ude af stand til at bedømme betydningen deraf.

Berger bliver læge paa den ny indrettede fødselsstiftelse paa Frederiks hospital, hvor han underviser, og han er tillige en dygtig lærer i kirurgi, men han bliver fuldstændig glemt efter at være styrtet sam-

men med *Struensee* og senere forflyttet til Kiel. Først i 1838 blev han gravet op af den tyske accoucheur *Naegele*, hvorpaa *Levy* i 1856 skrev et universitetsprogram om ham. Senere er han langt mere indgaaende omtalt af *Jul. Petersen*⁴⁷⁾ 1891 og af *Emmerik Ingerslev*^{48,49)} 1910.

Berger har sin store videnskabelige betydning, men for Danmarks lægevæsen har han endnu større betydning ved sin lærervirksomhed. Den »virkelig store lærer«, som han kaldes, uddannede en mængde elever, hvoraf mange blev meget fremragende mænd. Af doctores nævnes *Abildgaard*, den berømte veterinær og en tid stadsfysikus i København og hans efterfølger i denne stilling *Mangor*, som havde stor indflydelse paa fattiglovgivningen, og som vistnok fortjener et nærmere studium, *Saxtorph*, som blev *Bergers* efterfølger, *Jens Bang*, som *E. Ingerslev* anser for den betydeligste af alle eleverne, idet han beskrev skuldrenes bevægelse gennem bækkenet under fødslen, men som medicus ved Sorø akademi og senere lægekyndig viceborgmester i København, som professor ved kunstakademiet og som arkitekt skaffede sig et betydeligt navn. Af andre kan nævnes *Buchhave*, som før *Jens Bang* var læge ved Sorø akademi, *Callisen* og de to livlæger *Aaskow* og *Guldbrand*, hvilken sidste fik betydning for enkedronningens gave til en ny fødselsstiftelse. Desuden var adskillige kirurger hans elever. Det maa ikke glemmes, at han ogsaa holdt forelæsninger over kirurgi, men det kommer jeg senere tilbage til.

I medicinsk fakultets historie spiller *Berger* en betydelig rolle og dog blev han glemt, dels vel nok fordi han blev indviklet i *Struensee's* sag, dels fordi

han ikke offentliggjorde andet end sin meget vanskelig læselige disputats. *E. Ingerslev* har offentliggjort hans udmærkede lærebog i form af spørgsmaal og svar ved jordemødrenes undervisning og deri forekommer hele hans lære tydeligt og klart.

Æren for hans lære fik hans elev og efterfølger *Mathias Saxtorph*, som var født 1740, havde taget medicinsk examen 1765 og var blevet doctor 1771 kreeret af *Berger*. Det faldt nemlig i *Saxtorphs* lod nærmere at udvikle fødselens mekanisme, og det lykkedes ham ved sine skrifter at gøre fødselstiftelsen i København berømt, saa at den ogsaa søgtes af udenlandske læger, som ønskede at studere fødselsvidenskab. Dertil kom, at *Saxtorphs* lærebøger blev benyttede ikke blot i hans levetid men længe efter. Naar han ikke blev glemt her hjemme — hvor der var meget lidt interesse for tidligere generationers danske læger — ligger det sikkert for en stor del i, at hans søn *Sylvester Saxtorph* blev hans efterfølger og levede lige til 1840 og at navnet yderligere i to generationer gjorde sig gældende i den danske lægeverden. *Mathias Saxtorphs* liv og virksomhed er meget vidtløftigt skildret af *E. Ingerslev*⁵⁰), saa jeg skal ikke komme nærmere ind derpaa, men der kan ikke være tvivl om, at han maa regnes til de mest fremragende danske læger. Han er maaske ikke saa meget original, men han har forstaaet at tage *Bergers* tanker op og gøre dem bekendte, og derved har han indlagt sig betydelig fortjeneste. Han minder i den retning om en anden meget fortjent dansk fødselshjælper nemlig *Stadfeldt*. Han var for saa vidt heller ikke original, som det ikke var ham, der fandt paa antiseptiken, men det var ham,

M. SAXTORPH

Nat. d. 1. Junii 1740.

der fandt paa at anvende antiseptiken i fødselshjælpen og derved indlagde sig meget stor fortjeneste og reddede masser af menneskeliv.

Samtidig med at *Saxtorph* blev professor designatus, blev *Heinrich Callisen*, som ogsaa var født 1740, havde taget kirurgisk examen 1764 og var blevet dr. med. 1772, professor chirurgiæ, men for ham blev der truffet den særlige bestemmelse, at han ikke skulde ascendere i fakultetet, men skulde være generaldirektør for kirurgien, naar *Hennings* døde, idet den kirurgiske læreanstalt saa skulde inddrages under fakultetet. Dette blev imidlertid ikke til noget, kirurgisk akademi oprettedes, men *Callisen* blev 1791 professor ved kirurgisk akademi uden dog at fratræde sin stilling i fakultetet før han ved *Henning's* død 1794 blev generaldirektør for kirurgien. *Callisen* gjorde sig meget bekendt ved sin lærebog i kirurgi, og dens berømmelse bevises ved at den udkom i 4 større og større udgaver, alle paa latin. Først langt senere blev den oversat til tysk af hans brodersøn. Den første udgave kom 1776, den næste 1788—1790, den tredie 1797—1800 og den fjerde 1815—1817.

Callisens kirurgi var beregnet paa de medicinske studenter, som teoretisk skulde kunne lidt kirurgi, men ikke skulde praktisere som kirurger. Dette fremgaar allerede deraf, at bogen er skrevet paa latin, hvad kirurgerne ikke kunde læse. Navnlig de første udgaver gør indtryk af, at de er beregnede paa at læres udenad. Sproget er udmærket let læseligt, kortfattet og bestemt. Da bogen ikke er beregnet paa kirurger, spiller det heller ikke nogen rolle, at der ikke findes noget nyt i den, tværtimod er *Callisen* snarest

gammeldags. Han forsvarer f. ex. den gamle operationsmetode ved stæroperationen, depressionen, imod ekstraktionen med den kuriøse motivering, at depressionen kan man gentage, hvis operationen ikke lykkes, fordi stæren stadig er i øjet, medens dette ikke lader sig gøre, naar stæren er ude af øjet!

Det er som sagt *Berger*, der staar bag *Saxtorph*, men det er meget interessant, at *Berger* ogsaa staar bag i alt fald en del af *Callisens* kirurgi. Dette blev godtgjort under den store »*Callisen-fejde*«, hvor det paavistes, at et betydeligt stykke af *Callisens* kirurgi var saa at sige skrevet af efter et kollegiehefte efter *Bergers* forelæsninger. Denne beskyldning blev ikke benægtet af *Callisens* forsvarer *Abildgaard*, der ikke fandt noget mærkeligt i, at man benyttede noget godt hos *Berger*.

Callisens kirurgi naaede som sagt en stor anseelse, og det var ogsaa naturligt, naar man ser hen til, at den var beregnet for medicinere, og den kan derfor ikke godt sammenlignes med *Heuermanns* eller f. ex. den omtrent samtidige af *Richter*. Disse var nemlig skrevet for kirurger, og de overgaar begge langt *Callisens*. Denne sidste har desuden set med vor tids øjne meget store fejl: den er meget vanskelig at benytte, og det gælder især de senere udgaver. Begejstringen for *Linné* var stor og ganske særligt for hans system. Det vilde man ogsaa efterligne paa andre omraader, og *Callisen* var vist den første, som her i landet forsøgte derpaa. Medens *Linné* byggede sit system paa anatomiske forskelligheder, byggede *Callisen* paa noget saa vagt som symptomer, som kunde skyldes mange forskellige sygdomme. Inddelingen i classes, ordines, genera og species overholdtes, men der kom de mær-

keligste ting ud deraf, og de mest forskelligartede sygdomme blandedes sammen.

Som eksempel kan vi tage classis I, som kaldes morbi ab incitamento morbosus, og dens ordo I er dolores, ordo II spasmi, ordo III febres, ordo IV inflammatio in universum. Under denne sidste ordo findes som genus III inflammatio spuria, blandt hvis species er ophthalmia, angina, phimosis, gonorrhoea, ambustio osv. — Classis V er maaske den værste af dem. Den hedder: morbi e conformatione præternaturali. Ordo I: cohæsiones præternaturales, genus I: cataracta med 4 species, genus II: calculus med 4 species, genus III: imperforationes med species 1) imperforatio iridis, 2) meatus auditorii, 3) nasi, 4) vaginæ, 5) uteri, 6) ani et intestini recti, 7) glandis. — Genus IV: concretiones med species 1) palpebrarum cum cornea, 2) iridis cum cornea osv.

Man ser let, at bogen er ubrugelig uden register, for hvem vil finde paa at søge cataract ved siden af calculus end sige, at man skal finde irisoperationer under imperforationes! Man maa derfor ustandseligt ty til registret.

Callisens kirurgi benyttedes som sagt meget og den omtales ogsaa her i landet som noget udmærket — formodentlig mest af folk, som ikke selv har skullet benytte den. Og spørger man saa, hvor det kan være, at den er blevet husket frem for de fleste andre værker af danske lægevidenskabelige forfattere, maa dette vel besvares med, at man i udlandet har kunnet læse den, fordi den er skrevet paa latin, og herhjemme maa grunden vist snarest søges dels i, at Callisen selv levede meget længe, lige til 1824 og var generaldirektør for kirurgien i hele denne tid, og dels deri, at hans

efterfølger som generaldirektør var hans svigersøn og at hans brodersøn var professor i kirurgi til 1843 og oversatte kirurgien til tysk.

Callisens største betydning som forfatter ligger imidlertid paa et ganske andet punkt, det ligger i hans bog: *Physisk-medizinske Betragtninger over Kiøbenhavn*, men denne bog kom først i det følgende aarhundrede og har intet med hans fakultetsvirksomhed at gøre.

Callisen bør imidlertid mindes som en vistnok udmærket dygtig lærer, »kunde tale oratorisk skønt f. ex. om onani!« (Herholdt). Om hans virksomhed som lærer ved kirurgisk akademi og som generaldirektør for kirurgien, maa jeg henvise til mine bøger om kirurgisk akademi⁵¹).

Den næste, vi træffer paa, er *Johan Clemens Tode*, som var født 1736 i Zollenspieker i Elben tæt ved Hamborg. Han var altsaa lige som *Kratzenstein* udlænding, men kom efter nogen uddannelse i hertugdømmerne til København og studerede paa theatrum anatomico-chirurgicum samtidig med at hofkirurgen *Wohlert*, en af landets mest ansete kirurger, tog sig af ham. Han tog kirurgisk tentamen 1761, blev saa hofrejsekirurg, tog aldrig den endelige kirurgiske examen, men blev dr. med. 1769. Som omtalt blev han professor medicinæ designatus 1774, og det siges, at han allerede aaret før havde faaet kongens løfte derom.

Tode er en meget mærkelig mand, typisk for sin tid, glimrende begavet men meget ustadig, lunefuld, en digter-natur, idealist og menneskeven. Han har skrevet overordentlig meget, og hans mangfoldige populære hygiejniske og medicinske afhandlinger har

I. C. TODE

Nat. d. 24 Iunii 1756.

Sculpsit 1787.

Tabula sculpsit 1801.

sikkert gjort god nytte, og de er sikkert blevet læst, fordi de var blandet med talrige anekdoter og smaa-historier.

Tode udfoldede en meget stor virksomhed som kritiker, og hans kritiker var meget skarpe, men det hindrede ikke, at han senere kunde tage det i sig igen og indrømme, at han havde taget fejl. Saaledes gik det ham overfor generaldirektør for kirurgien *Hennings*, som i 1777 havde skrevet en afhandling: »Eine wahre und zuverlässige Beschreibung von den Kenntzeichen und der Cur der Entzündung des Magens und der Gedärme.« Det var naturligvis en frækhed af en kirurg at skrive om et medicinsk emne, og især da *Hennings* meget stærkt angreb lægernes maade at behandle disse sygdomme paa. *Tode* tog voldsomt fat, men udtalte dog: »so kann ich mich doch nicht entschliessen, die Fehler eines Schriftstellers, in welchem ich einen von meinen Lehrern ehre, so bitter zu rügen oder in ein so lächerliches Licht zu setzen, als ich in Rücksicht auf manche andere Recension freylich zu thun verpflichtet wäre, und als wohl einige Leser erwarten möge.« — Der kom 1781 en anden udgave af bogen, hvori *Hennings* forsvarede sig, og *Tode* svarede saa i det nummer af Ny Sundhedstidende for 1783, der udkom 27' august 1784. Han kritiserede her *Hennings* som autor, men roste ham som læge og skrev: »Hvad nu det egentlige medicinske angaar, da er jeg for nærværende tid af en ganske anden mening end forhen. Thi forhen var autorerne og vore københavnske læger imod ham, men nu ved jeg af erfaring, at den sygdom, som forf. beskriver som en ufuldstændig betændelse i maven og tarmene, virkelig forekommer meget ofte, ja den har for et halvt aar siden

været epidemisk, ligesom den og er for nærværende tid, og at den af ham tilraadte kurmetode gør megen nytte deri. Hvor vidt nu hans teoretiske forklaring har grund, og om det hele ikke rettere er en rheumatismus i de indvortes dele, vil jeg ikke paatage mig at bestemme. Nok at saadan en forbindelse af tilfælde er virkelig, at den ikke findes beskrevet hos andre forfattere, at den forekommer meget ofte, og at den Henningske behandlingsmaade er god. Bogen fortjener den flittigste paaagtning og hr. justitsraaden tak for at have gjort lægerne bekendt med en kurmetode, som visselig vil redde mange menneskers liv. — Jeg har selv været vidne til dens nytte og gør mig en fornøjelse af ikke alene at anvende, men og at berømme den offentlig. Spørgsmaal om der ikke er de, der fører sig den til nytte, og tie stille med hvem de have at takke derfor.«

I en anmeldelse af et arbejde af den preussiske generalkirurg *Theden* kom han med et voldsomt angreb og regnede *Theden* mellem »mittelmässige oder gar elende Schribenten«, men samme aar tilegnede han *Theden* et af sine arbejder og begyndte sin dedikation: »Wohlgeborner, Hoherfahrner Herr Generalchirurgus, Verehrungswürdiger Herr! Machen Sie ja einen Unterschied zwischen dem *Tode*, der die medicinisch-chirurgische Bibliothek schreibt, und dem Verfasser der gegenwärtigen kleinen Schrift. Der Letztere hat mit keinen Recensentenabenteuern zu thun, und kennt einen *Theden* nur aus den beneidenswerthesten Rufe — — —.«

Medens man kun kan finde det overordentlig hæderligt overfor *Hennings* at erkende sin fejltagelse, kan man vanskeligt forsone sig med hans optræden over-

for *Theden*, og man faar ikke nogen stærk tiltro til hans paalidelighed, men dog viser han sig paa et punkt at være en udmærket videnskabsmand. Han er nemlig den første, der tydeligt skiller gonorrhoe ud fra syphilis som en særlig sygdom, og det vil sige, at gonorrhoe-patienterne ikke mere skulde underkastes de voldsomme og farlige kviksølvbehandlinger. Hans tre skrifter derom udkom 1774, 1777 og 1778 og viser, hvorledes han lidt efter lidt bliver sikrere i sin opfattelse. Det viser sig, at man her hjemme hurtig fandt, at *Tode* havde ret, for de lærebøger, som udkom i den nærmeste tid, nemlig *Callisens* kirurgi og *Bangs* patologi skiller de to sygdomme langt fra hinanden, men at det var *Tode*, som var banebryderen, omtales ikke — forfatternavne nævnes overhovedet ikke i disse lærebøger —, og det var først en lille bog *Johnsson* skrev om *Tode* i 1918⁵²), der fremdrog den store betydning af hans afhandlinger paa dette vigtige omraade.

Vi kommer dernæst til *Frederik Ludvig Bang*. Han var født 1747, tog medicinsk examen 1767, blev dr. med. 1773 og kun to Aar efter 1775 medicus ved Frederiks hospital. Som vi har set søgte han allerede 1782, kun 35 aar gammel, om at blive professor, da han »i en tiltagende alder ej kan vente at have kræfter til at fortsætte mit besværlige og vidtløftige embede som medicus ved Frederiks hospital,« og han blev saa professor designatus 1782, men først 18 aar senere professor ordinarius.

Bang er blevet erindret til vor tid, og han har faaet det skudsmaal, at han som overlæge ved Frederiks hospital »indlagde sig store fortjenester af den prak-

tiske lægevidenskab og, da han fra 1782 tillige var professor i medicin ved universitetet, tillige og ganske særlig af hele det medicinske universitetsstudium. Han indførte klinisk undervisning, og ved sin nøjagtighed, sin udelte fordybelse i sygeundersøgelsen, sin utrættelige pligtopfyldelse opdrog han sine elever til dygtige læger — —« (*Jul. Petersen*⁵³).

At *Bang* har indført klinisk undervisning er ikke helt rigtigt, men det er muligt, at han har indført regelmæssig og systematisk klinisk undervisning. Klinisk undervisning er der givet meget tidligere rent bortset fra, at klinisk undervisning for kirurgerne var absolut nødvendig. Allerede 1695 indrettedes der en slags klinisk undervisning paa Børnehuset paa Christianshavn⁵⁴), og medici har rimeligvis taget yngre læger med i deres praxis, men selv om man ikke vil kalde dette klinisk undervisning, saa kan det fremhæves, at Frederiks hospitals instrux for dets medicus paalagde denne at give klinisk undervisning som paavist af *Lützhøft*⁵⁵). Vi har endvidere set, at da *Bang* ønsker at holde klinisk examen, meddeler alle de andre professorer, at de alle giver klinisk undervisning paa deres hospitaler.

Det kan imidlertid godt være, at *Bang* har holdt mere regelmæssige og systematiske kliniske forelæsnings- og øvelser, hvad hans to værker: »*Selecta diarii nosocomii Fredericiani Hauniensis*« (I—II) og »*Praxis medica systematice exposita, selectis diarii nosocomii Fredericiani illustrata*« tyder paa. Begge værker udkom 1789 og hører sammen, idet den sidste er illustreret ved henvisninger til den første. Af disse bøger, som vakte betydelig opsigt, faar man et godt overblik over, hvad man vidste angaaende interne sygdom-

me paa en tid, hvor de fleste af vor tids hjælpemidler manglede, hvor man ikke kendte stetoskopi og ikke benyttede mikroskopi, kemiske undersøgelser ja ikke engang et termometer. Det er ikke saa underligt, at man blander mange forskellige sygdomme sammen.

Grundprincippet i *Bangs* patologi skal være laant fra en berømt nosologi af *Sauvages* i Montpellier, »men i den specielle udførelse viser *Bang* megen selvstændig dygtighed og lægger for en stor del sine egne rige erfaringer til grund. Begge skrifter blev hurtigt oversatte til tysk og vandt en udstrakt benyttelse og anerkendelse. *Bangs* navn kom til at høre til de fremragende i den europæiske lægevidenskab og til dem, der med største eftertryk førte objektiv, uhildet iagttagelse paa deres fane.«

Saaledes udtaler den udmærkede kender af den tids medicinske lægevidenskab, *Jul. Petersen*, sig om *Bangs* arbejder, og der kan ikke være tvivl om, at han har ret i sin opfattelse. *Bang* var en meget anset mand og lærer, og hans bøger blev meget benyttede den gang. Det kan dog ikke undre, at man nutildags ser med andre øjne paa bøgerne. Jeg skal ikke nægte, at de voldte mig en skuffelse. For det første er de ligesom *Callisens* kirurgi bygget paa *Linnés* system, og for det andet er grundlaget for inddelingen ret tilfældigt valgte symptomer. Jeg skal nævne nogle eksempler:

Classis I hedder pyrexia. Ordo I: febris, ordo II: phlegmasia sive inflammatio, hvorunder saa forskellige sygdomme som otitis, angina, pneumoni, nephritis, cystitis, metritis og febris rheumatica.

Classis II hedder dolores non febriles s. apyreti. Derunder hører podagra, ischias, ophthalmia og en

uhyre mængde andre smertefulde sygdomme som cardialgi og lithiasis.

Classis III er neuroses, hvis ordo I er adynamia, hvorunder vertigo, apoplexia, coma, asthma. Ordo II er spasmus, hvorunder bl. a. tussis. Ordo III er paranoia s. mania.

Classis IV er morbi excretionum, hvis ordo I er morbi sangvifluxus, ordo II er alvi fluxus vitiatum, hvortil hører vomitus, cholera morbus, diarrhoea, dysenteria og alvi obstipatio. Ordo III er serifluxus vitiatum, hvorunder diabetes, enuresis, pyuria, stranguria, ischuria og gonorrhoea.

Classis V er cachexia med ordo I hydrops, II tabes, hvorunder phthisis, rachitis og atrophia. Endelig er ordo III decolorationes, hvorunder icterus, scorbutus, lues venerea og scabies.

Det er godt muligt, at denne inddeling dengang var fortrinlig, men den gør ikke bogen let at benytte. Noget betydeligt nyt synes den ikke at indeholde, men man træffer dog en del bemærkninger, hvor han fremhæver sin egen mening. Som curiosum kan jeg anføre, at han finder grunden til scabies i en særlig skarphed — det gør *Callisen* ogsaa saa sent som 1815⁵⁶) — men *Bang* tilføjer: nogle anser midder som aarsag til scabies, mig synes det naturligere at anse disse, der er observerede ved mikroskopet, mere som en følge af end som aarsag til scabies! Om det er *Bang* eller den engelske dermatolog *Robert Willan* (død 1812), som er fader til denne sublime idé, har jeg ikke eftersporet⁵⁷).

Naar *Bang* er blevet erindret til vor tid, ligger det vel for en stor del i, at han selv levede lige til 1820, at hans stedsøn, *Mynster*, blev hans efterfølger som

medicus ved Frederiks hospital og senere professor, men navnlig at hans søn *Ole Bang*, endnu før faderens død, blev professor i det medicinske fakultet, en stilling som han beklædte lige til 1874, hvorefter han endnu levede i 3 aar som en meget anset mand.

De to yngste professorer *Aasheim* og *Horrebow*, som man havde ventet sig saa meget af, er der ikke grund til at opholde sig ved, da begge døde efter faa aars forløb, og *Sylvester Saxtorph* hører til 19' aarhundredes historie.

Udenfor fakultetet fandtes der en betydelig mængde medici, som jeg tildels har nævnt som *Bergers* elever og som virkelig var fremragende mænd. Det taler naturligvis i høj grad til ros for fakultetet og dets undervisning, men paa den anden side er det interessant at se, at overraskende mange og det de betydeligste af fakultetets professorer først og fremmest er udgaaede fra den kirurgiske læreanstalt. Det gælder *Heuermann*, *Berger*, *Callisen* og *Tode*. Den mest fremragende medicus er *Saxtorph*, men han er saa decideret *Bergers* elev og hans speciale nærmest kirurgisk, saa at man ikke tænker meget paa hans medicinske uddannelse, skønt han til sin død var overlæge ved Almindeligt hospital og reservemedicus ved Frederiks hospital. Det er ogsaa ejendommeligt, at hans søn og efterfølger først er uddannet som kirurg og først senere bliver doctor.

Selv om adskillige af de nævnte værker set med vor tids øjne ikke kan sættes særlig højt, var de meget ansete, da de udkom, hvilket bl. a. vises ved de mange udgaver og oversættelser af dem, og det er derfor

berettiget at sige, at medens den første halvdel af 18' aarhundrede var en meget svag periode i medicinsk fakultets historie, var sidste halvdel af aarhundredet en opblomstringstid, der næppe staar meget tilbage for 17' aarhundredes sidste halvdel, fakultetets guldalder, Bartholinernes glanstid.

Thomas Bartholin opdagede sammen med *Michael Lyser* lymfekarrene — i alt fald beskrev han dem først —, og *Ole Worm* fik sin store betydning ved sine prægtige samlinger og ved arkæologiske studier, men som mediciner præsterede han næppe noget særligt fremragende, og det samme gælder vel kemikeren *Ole Borch*. Naar man priser Bartholinernes tidsalder, regner man ganske naturligt *Steno* med. Han var dansk, og han var vel den største af alle danske medicinske videnskabsmænd, men han var kun to aar her i landet, og han var ikke professor ved universitetet. Han var *anatomicus regius* — men han har sikkert arbejdet og undervist paa universitetets anatomikammer, og han har skrevet en del i *Bartholins Acta medica et philosophica*. Vi har derfor en lille del i *Steno*, som ikke behandlede for godt her i landet. Endelig er man tilbøjelig til at regne *Winslow* med, fordi han er født dansk, men hele hans virksomhed ligger udenfor Danmark, væsentligst i Frankrig.

Finder vi, at en del af de værker, som i 18' aarhundrede pristest som udmærkede, langt fra kan bevare deres ry nu, gælder det samme i endnu højere grad det meste af det *Thomas Bartholin* — udenfor det rent anatomiske — selv skrev eller offentliggjorde, men det, det kommer an paa, er samtidens dom, og den var for begge perioder udmærket!

Spørger man saa, hvori det kan ligge, at perioden

i slutningen af 17' aarhundrede er husket, medens perioden i slutningen af 18' aarhundrede er glemt, og dens udmærkede mænd en for en har maattet fremdrages i 19' aarhundredes sidste halvdel, maa svaret vel søges forskellige steder og nogen udtømmende forklaring kan næppe gives. Der er dog forhold, som maa antages at have haft særlig betydning.

I 17' aarhundrede skrev alle forfatterne latin, det internationale videnskabelige sprog, og de skrev meget, medens der i den hele verden ikke blev skrevet synderlig meget, og saa var landet saa heldigt at have en udmærket journalist og redaktør i *Thomas Bartholin*, som ikke alene startede og udgav det fortrinlige tidskrift *Acta medica*, men udgav adskillige andre bøger, deriblandt brevsamlinger. Han og hans fakultetskoleger førte en udbredt korrespondance og en stor del af denne blev offentliggjort.

I modsætning hertil skrev en del af 18' aarhundredes forfattere tysk, kun et par større værker er paa latin, nemlig *Callisens* og *Bangs*, og de er netop huskede. Naar et par udmærkede latinske doctordisputatser, *Bergers* og *Jens Bangs*, er glemt, skønt de er skrevet paa latin, er det ikke saa underligt, for disputatser tog man ikke meget hensyn til, da de i reglen var ganske ubetydelige og oftest rettede af professorerne. Naar saa hertil kommer, at *Heuermann* ikke blev generaldirektør og *Berger* blev indblandet i *Struensees* sag, er det heller ikke saa underligt, at de blev glemte.

I en ganske ejendommelig henseende er der overensstemmelse mellem de to perioder: professorernes trang og evne til at sørge for deres børns anbringelse som deres efterfølgere. Det er bekendt nok, at *Thomas Finckes* efterkommere næsten helt beherskede

medicinsk fakultet i hele slutningen af 17' aarhundrede, men i slutningen af 18' aarhundrede faar *Saxtorph* sin søn til efterfølger, *Frederik Bang* faar sin stedsøn *Mynster* til efterfølger som medicus paa Frederiks hospital og senere bliver han professor, og han faar sin søn, *Ole Bang* til professor, medens han selv lever. Udenfor fakultetet faar *Callisen* sin svigersøn til efterfølger som generaldirektør for kirurgien og sin brodersøn til profesor ved kirurgisk akademi.

Jeg haaber, at det er lykkedes mig at vise, at selv om den Bartholinske periode er medicinsk fakultets guldalder i ældre tid, indtager slutningen af 18' aarhundrede en smuk plads i medicinsk fakultets historie. Begge perioder betegner stærke opgangstider. Det er synd, at den sidste periode i lang tid har været overset.

HENVISNINGER.

- 1) Indlæg til Danske Cancellis brevbog ¹⁵/₈ 1782 nr. 1296.
- 2) do. do. do. do. ³/₅ 1783 nr. 702.
- 3) Rectors circulærer ²⁷/₃ 1782 (universitetets arkiv).
- 4) Adresseavisen ²⁷/₇ 1767.
- 5) Acta consistorii 1748—1772 s. 564 (universitetets arkiv).
- 6) Indlæg til Sjællandske registre 1782 nr. 399.
- 7) Cancelliets brevbog ²⁵/₁ 1782 nr. 848.
- 8) Acta consistorii 1772—1788 s. 694.
- 9) Indlæg til Sjællandske registre ⁴/₁₂ 1782 nr. 914.
- 10) G. Norrie: Af medicinsk fakultets historie 1750—1779 s. 83.
- 11) — : Chirurgisk akademis historie I 1896 s. 97—108.
- 12) — : Jødernes kamp for adgangen til universitetet og den medicinske doctorgrad i Danmark. Bibl. f. læger 1892.
- 13) — : Af medicinsk fakultets historie 1750—1779, s. 149—153.
- 14) — : Af medicinsk fakultets historie 1750—1779, s. 166—171.
- 15) — : Medicinsk fakultets arkiv før 1807. Hosp. tid. 1899.
- 16) F. E. Hundrup: Biografiske efterretninger om doctores medicinæ.
- 17) .Aktstykkerne vedrørende fundatsen af 1788 findes som indlæg til Sjællandske registre ⁷/₅ 1788 nr. 391.
- 18) do. Litra F.
- 19) Nyrop i Dansk biografisk lexikon.
- 20) Sjællandske registre 1791 nr. 408 s. 692 (intet indlæg).
- 21) G. Norrie: Kirurgisk akademis historie II.
- 22) Indlæg til Sjællandske registre 1794 nr. 506 (Horrebows udnævnelse til professor).

- 23) Cancelliets brevbog ¹⁵/₁₂ 1792 nr. 4884.
- 24) do. do. 1792 II nr. 3828 af ²⁷/₉ 1792.
- 25) Indlæg til Sjællandske registre 1799 nr. 167.
- 26) Sjællandske registre 1799 nr. 167.
- 27) G. Norrie: Fader og søn. Militærlægen 1933.
- 28) E. Ingerslev: Mathias Saxtorph og hans samtid. 1913.
- 29) Danske cancellis 4' departement reg. 33/1800.
- 30) do. do. do. reg. 56 ³¹/₁₀ 1800.
- 31) do. do. 1' depart. reg. 441 ⁷/₁₁ 1800.
- 32) Nyeste sundhedstidende ¹⁹/₇ 1800, s. 634.
- 33) C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske literatur I afd. 2, Kbh. 1873, s. 316—317.
- 34) Haller: Bibliotheca anatomica II og Bibliotheca chirurgica II.
- 35) Ewald: Klinik der Verdauungskrankheiten I, Berlin 1890.
- 36) F. Grünfeld: Om hernia foraminis ovalis Disp. Kbh. 1883.
- 37) E. Fenger: Om anlæggelse af en kunstig mavemund hos mennesket ved mavesnit. Hospitals Meddelelser VI. 1853.
- 38) Axel Iversen: Om lithotomi hos manden, særligt sectio alta. Hosp. tid. 1879.
- 39) G. Norrie: Georg Heuermann 1723—1768. Kbh. 1891.
- 40) Th. Sämisch i Hdbch der gesammten Augenheilkunde v. Gräfe & Sämisch IV. 1876.
- 41) Panum: Bidrag til kundskab om vort medicinske fakultets historie. Universitetsfestskrift 1880.
- 42) Gosch: Bemærkninger til hr. prof. Panum i anledning »Bidrag til kundskab osv.« Kbh. 1881.
- 43) Tode: Ny sundhedstidende II 1783, s. 476.
- 44) Sjællandske registre 1774, nr. 429.
- 45) Nyt bibliotek for læger I, 1814, s. 211.
- 46) Indlæg i en protokol: Patronats forestillinger 1794—1805, i rigsarkivet og indlæg til Danske cancellis 1' departement. 1800 reg. 440 ⁵/₁₁ 1800.
- 47) Jul. Petersen: Chr. Joh. Berger. Historisk tidsskrift 1891.
- 48) E. Ingerslev: Fragmenter af fødselshjælpens historie II. 1907.

- 49) E. Ingerslev: Chr. Joh. Berger. Fragen über die Geburt der Menschen und die Geburtshülfe (1766) Kph. & Leipzig 1910.
- 50) — : Mathias Saxtorph og hans samtid. 1913.
- 51) G. Norrie: Kirurgisk akademis historie II—III. 1923.
- 52) J. W. S. Johnsson: Johan Clemens Tode. 1918.
- 53) Jul. Petersen i biografisk lexikon.
- 54) G. Norrie: Kirurger og doctores 1929, s. 51 og 88.
- 55) Fr. Lützhøft: Til belysning af stabslæge Norries bedømmelse af prof. Jul. Petersen. Hosp. tid. 1930, nr. 2.
- 56) Callisen: Systema chirurgiæ hodierna. Edit. IV, vol. I, 1815, § DCCCLXII, s. 484.
- 57) G. Norrie: En landeplage — fnat — for 100 aar siden. Ugeskr. f. læger 1900.

NAVNEREGISTER.

- Aasheim, Arent Nicolai, 1749—1800, prof. dr. med. 10, 13—16, 17, 20, 23, 27, 28, 31, 68, 72, 75—79, 80, 83, 85—87, 89, 90, 92, 95, 103, 107, 111, 112, 149.
- Aaskow, Urban Bruun, 1742—1806, dr. med. 37, 137.
- Abildgaard, Peter Christian, 1740—1801, dr. med., veterinær 137.
- Augustenborg, Frederik Christian, hertug af, 1765—1814, universitetspatron 89, 90—92, 97, 99, 105, 106, 111—122.
- Balle, Nicolai Edinger, 1744—1816, prof. theol., rector universitatis 11, 20, 28.
- Bang, Frederik Ludvig, 1747—1820, prof. dr. med. 10—14, 16, 17, 20, 23, 24, 27, 28, 31, 33, 48—50, 53, 54, 65, 66, 68, 85, 103, 107—110, 112, 113, 119, 145—149, 151, 152.
- Bang, Jens, 1737—1808, dr. med. arkitekt 32, 100, 117—118, 137.
- Bang, Oluf Lundt, 1731—1789, justitarius 10.
- Bartholin, Thomas, 1616—1680, prof., dr. med. 134, 150—151.
- Berger, Christian Johan, 1724—1789, prof., dr. med. 17, 22, 33, 136—138, 140, 149, 151.
- Bertram, Nicolai Frederik, —1758, dr. med. 22.
- Bing, Jens Vilhelm, 1707—1754, dr. med. 22, 135.
- Borch, Ole, 1626—1690, prof., dr. med. 150.
- Brünnich, Morten Thrane, 1737—1796, zoolog og mineralog 70—74.
- Buchhave, Rudolph, 1737—1796, dr. med. 100, 137.
- Buchwald, Balthazar Johannes de, 1697—1763, prof., dr. med. 63, 84, 125, 129, 136.
- Buchwald, Johannes de, 1658—1738, prof., dr. med. 135.
- Bøtcher, Nicolai, 1756—1821, dr. med. 83.

- Callisen, Henrich, 1740—1824, prof., dr. med. 13, 14, 18, 20, 25—39, 47, 50—54, 60, 61, 81, 85, 89, 96, 112, 137, 139—142, 148, 149, 152.
- Cappel, Joachim Dieterich, 1717—1784, apoteker 71.
- Carstensen, Knud Nicolai, 1750—1820, dr. med. 14, 32, 34.
- Clausen, Henning Ditlev, kirurg, —1725— 135.
- Colbjørnsen, Jacob Edward, 1744—1802, prof. juris 18, 33.
- Coopman, Gadso, 1746—1810, dr. med., prof. chemiæ 80.
- Cramer, Christian Carl, —1763, læge 93.
- Crüger, Simon, —1760, generaldirektør for kirurgien 129, 131, 135.
- Eichel, Johan, 1666—1736, dr. med. stadsfysikus i København 135.
- Erichsen, Johan Gotfred, 1713—1768, dr. med., stadsfysikus i Bergen 130.
- Fabricius, Johan Christian, 1705—1775, dr. med., medicus ved Frederiks hospital 10.
- Fenger, Andreas, 1764—1806, kirurg 106—108, 114—115, 121.
- Fincke, Thomas, 1561—1656, prof., dr. med. 10, 151.
- Frankenau, Rasmus, 1767—1814, dr. med., visedigter 94, 131.
- Friis, Christen Lodberg, 1699—1772, prof., dr. med. 84.
- Frimann, Johan Cold, 1751—1826, dr. med., stadsfysikus i Thronhjem 32.
- Gordon, John, 1750—1807, dr. med. 30, 36.
- Gosch, Christian Carl August, 1832—1913, zoolog 126—127, 131.
- Gulbrand, Johan Vilhelm, 1744—1809, dr. med., livmedicus 32, 37, 137.
- Hacquart, Christian Vilhelm (Philip H. den unge) 1668—1715, dr. med. 135.
- Hacquart, Philip, c. 1616—1698, livkirurg 135.
- Hagerup, Eiler, 1718—1789, dr. theol., biskop 33.
- Hahn, Christoph Ditlev, 1746—1822, læge 36.

- Hennings, Wilhelm, 1716—1794, generaldirektør for kirur-
gien 13, 18, 81, 129, 139, 143, 144.
- Herholdt, Johan Daniel, 1764—1836, divisionskirurg 67,
95—103, 105—108, 117—118, 121.
- Heuermann, Georg, 1723—1768, dr. med., prof. e. o. 84,
125—129, 130, 135, 149, 151.
- Holmskiold, Johan Theodor, 1731—1793, læge m. m. m.
83, 87, 92.
- Horrebøw, Magnus, 1763—1796, dr. med., prof. anatomiae
83, 85, 86, 88—92, 95, 97, 100, 102, 122, 149.
- Hübner, Martin, 1723—1795, prof. juris 72—73, 75.
- Høffding, Daniel, 1749—1810, dr. med. 32.
- Ingerslev, Johan Vilhelm Christian, 1835—1918, dr. med.
medicinalhistoriker 124.
- Ingerslev, Ove Emmerik Gustav Høegh-Guldberg, 1844—1916,
dr. med. tit. prof., medicinalhistoriker 108.
- Janson, Hector Frederik, 1737—1805, prof. theol., prokansler
.... 45.
- Jensenius, Carl, 1726—1795, dr. med. 18, 133.
- Kall, Nicolai Christoffer, 1749—1823, prof. i orientalske sprog
.... 25, 26, 37.
- Kratzenstein, Christian Gottlieb, 1723—1795, prof., dr. med.
.... 11—15, 17—19, 22—25, 29—32, 34, 36, 37, 40, 43—48, 53,
54, 60, 63, 64, 69—75, 76—78, 80, 83, 90, 92—95, 112, 129
—132.
- Kæsemaker, gartner ved botanisk have 82.
- Lilie, Vilhelm Gottlieb, 1751—1804, dr. med. 36.
- Linné, Carl af, 1707—1778, prof. botan. i Upsala 133, 140.
- Lüser, Mikael, 1626—1659, dr. med. anatom 150.
- Mangor, Christian Elovius, 1739—1801, dr. med. 18,
108, 137.
- Manthey, Johan Georg Ludvig, 1760—1842, apoteker 117.
- Martini, Ferdinand, 1734—1794, kirurg 128.
- Meyer, Israel Joseph, 1743—1789? 36.

- Mühlenstedt, J. A., apoteker 70, 71.
 Müller, Johannes, 1758—1825, dr. med., stadsfysikus i Christiania 79, 80.
 Münster, Ole Hieronymus, 1772—1818, dr. med. 109, 110, 115, 116, 119, 120, 148, 152.
- Niebuhr, Carsten, 1733—1815, geografisk rejsende 93.
 Nielsen, Johannes, 1748—1789, dr. med. 32.
 Nørregaard, Laurids, 1745—1805, prof. juris 75.
- Obelitz, Balthasar Gebhard v., 1728—1806, prof. juris 18.
 Oeder, Georg Christian, 1728—1791, dr. med., bestyrer af botanisk have 81, 82, 87, 132, 133.
- Panum, Peter Ludvig, 1820—1885, prof. med., dr. med. 131.
 Petersen, Jacob Julius, 1840—1912, dr. med., prof. i medicinalhistorie 124, 147.
 Pontoppidan, Erik, 1698—1764, prokansler for universitetet 79.
- Rahlff, Georg, 1765—1833, dr. med. 67.
 Ranøe, Andreas Broberg, 1751—1801, prof. med., dr. med. 14, 32, 110, 114, 118, 119, 121—123.
 Reventlow, Cai Friderich, greve, 1753—1834, i bestyrelsen for botanisk have 92.
 Rogert, Johan Philip Kneynln, 1745—1794, dr. med. 34.
 Rottbøll, Christen Friis, 1727—1797, prof. med., dr. med. 11, 12, 14, 15, 17—23, 28—31, 34, 37, 39—41, 46—48, 60, 62, 64, 71, 79, 81—85, 87—92, 99—103, 105, 112, 132—134.
- Salholt, Eiler, 1750—1784, dr. med. 32.
 Saxtorph, Johan Sylvester, 1772—1840, prof. med., dr. med. 65—68, 95—98, 100—109, 112, 119, 123, 138, 149.
 Saxtorph, Mathias, 1740—1800, prof. med., dr. med. 11—15, 18, 20, 22, 24, 25—39, 41, 46—48, 50—54, 60, 61, 85, 89, 95—97, 99, 102—105, 107—110, 112, 122, 136, 138.
 Schack-Rathlou, Joachim Otto, 1728—1800, universitetspatron og præsident i danske kancelli 56.

- Scheel, Paul, 1773—1811, dr. med. 65, 104.
- Schønheyder, Johan Franciscus Gottlieb, 1701—1777, kirurg
.... 135.
- Skielderup, Michael, 1769—1852, kirurg, prosector, adjunkt
i med. fakultet 115, 119.
- Steno, Nicolaus, 1638—1686, dr. med., naturforsker 150.
- Stevens, Edward, 1762—?, læge 36.
- Struensee, Johan Frederik, 1737—1772, dr. med., geheime-
statsminister 137, 151.
- Stub, Otto Frederik, 1753—1827, søofficer 93, 94.
- Theden, Johan Christian, 1714—1797, preussisk generalstabs-
kirurg 144.
- Tode, Johan Clemens, 1736—1806, prof. med., dr. med.
13—15, 20, 25—39, 46, 47, 50—54, 60, 65, 68, 85, 89, 102,
103, 105, 107, 111—113, 119, 142—145, 149.
- Tonning, Henrik, 1732—1796, dr. med. (Upsala) 36.
- Tychsen, Nicolai, 1751—1804, apoteker, kemiker 70, 71.
- Viborg, Erik Nissen, 1759—1822, botaniker 85, 88.
- Winslow, Jacob Benignus, 1669—1760, anatom 150.
- Vogel, Zacharias, kirurg i Lybek 125.
- Wohlert, Hans Frederik, 1703—1779, hofkirurg 135, 142.
- Worm, Ole, 1588—1654, prof. med., dr. med. 150.
- Ørsted, Hans Christian, 1777—1851, adjunkt ved med. fakul-
tet 116, 117, 119, 120, 123.

Tidligere udkom:

Gordon Norrie:

DEN DANSKE OFTALMOLOGIS
HISTORIE
indtil Aar 1900

200 S. *illustr.* Kr. 5.—

KIRURGER OG DOCTORES
Et kritisk Bidrag til
Lægeuddannelsens Historie
i Danmark før 1800

194 S. *illustr.* Kr. 8.—

THEATRUM ANATOMICO-
CHIRURGICUM I. 1736—1744

182 S. *illustr.* Kr. 5.—

THEATRUM ANATOMICO-
CHIRURGICUM II. 1745—1785

174 S. *illustr.* Kr. 5.—

HJEMME OG UDE
Livserindringer

258 S. *.....* Kr. 7.—

AF MEDICINSK FACULTETS
HISTORIE 1750—1779

191 S. *illustr.* Kr. 5.—

LEVIN & MUNKSGAARD